

№ 4(78) 2016

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 4 (78) 2016

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ і НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 4 (78) 2016

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2016**

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 3 від 20.10.2016 р.)

Адреса редакції:

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);
- Кузьміна О.В.** – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора);
- Омельченко С.О.** – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Євтух М.Б.** – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Пономарьова Г.Ф.** – ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;
- Набока О.Г.** – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Коротяєв Б.І.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Курінна С.М.** – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Дмітрієва І.В.** – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;
- Коношенко С.В.** – декан педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;
- Мамічева О.В.** – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;
- Біличенко О.Л.** – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;
- Панасенко Е.А.** – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Гаврілова Л.Г.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Стешенко В.В.** – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 373.015.31:613

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана

доктор педагогічних наук, професор, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ДМИТРІЄВА Олеся

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна

E-mail: Oleseya7@ukr.net

НАУКОВО-ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ (НА АНАЛІЗІ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ)

Анотація. У статті авторами розкрито науково-теоретичні засади формування здорового способу життя на аналізі досліджень вітчизняних учених (О. Вакуленко, О. Жаборницької, О. Калюжною, О. Коган, С. Омельченко, А. Сватъєва, Д. Солопчука та інших). Визначено, що сучасні українські науковці наголошували на необхідності формування в школярів здорового способу життя, який, за їхнім загальним визнанням, був універсальним засобом запобігання хвороб, раціональним, економічним і бажаним утворенням у будь-якому суспільстві.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, здоров'я, охорона здоров'я, школа, молодь, культура здоров'я.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Попри те, що цивілізованість країни та соціально-економічний стан суспільства зумовлюються високим рівнем здоров'я нації, питання формування та дотримання здорового способу життя українських школярів та молоді набуло особливого значення лише на початку ХХІ ст. У контексті нашої статті особливо цінним є позитивний досвід видатних вітчизняних учених сучасності щодо теоретичного обґрунтування понять «здоров'я» та «здоровий спосіб життя», чим і зумовлено необхідність проведення аналізу педагогічної літератури в галузі формування здоров'я та здорового способу життя дітей і молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Проблема здоров'я та здорового способу життя існувала завжди та з кожним етапом розвитку цивілізації ставала дедалі гострішою та більш актуальною. Найвидатніші мислителі античного періоду розкривали специфічні елементи здорового способу життя людини, акцентуючи увагу винятково на фізичному чи духовному здоров'ї людини (Гіппократ, Демокріт, Платон, Аристотель). Аналіз історико-педагогічних джерел дав підстави дійти висновку, що провідні педагоги різних часів завжди приділяли особливу увагу проблемі збереження здоров'я та формування здорового способу життя учнів (Я. Коменський, Ф. Рабле, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, П. Лесгафт, А. Макаренко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.), які розглядали поняття «здоров'я» та «здоровий спосіб життя». Означена стаття присвячується аналізу робіт сучасних українських вчених щодо науково-теоретичних засад формування здорового способу життя молоді. Вітчизняні науковці, зокрема О. Вакуленко, О. Жаборницька, О. Калюжна, О. Коган, А. Сватъев, Д. Солопчук, зробили значний внесок у розкриття закономірностей процесу формування здорового способу життя підлітків у позашкільній і позакласній діяльності, у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі

Мета статті – проаналізувати науково-теоретичні засади формування здорового способу життя, представлені в дослідженнях вітчизняних учених.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Потреба в інформації щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я виникла одночасно з появою людини на Землі. Виникнення однієї зі значущих галузей людської діяльності – медицини – у стародавніх державах (Римі, Єгипті, Вавилоні, Індії) свідчить про вагомість для людства вирішення проблеми здоров'я.

Питанню здоров'я та формуванню здорового способу життя сучасних підлітків присвячено багато досліджень вітчизняних учених, зокрема О. Вакуленко [1], О. Жаборницької [2], О. Калюжної [3], О. Коган [4], А. Сватъєва [8], Д. Солопчука [9] та ін. Наукові праці цих дослідників були спрямовані на вивчення стану вивчення проблеми формування навичок здорового способу життя підлітків у вітчизняній педагогічній теорії та практиці, досвіду пропаганди здорового способу життя підлітків в Україні, аналізу науково-теоретичних засад, формуванню здорового способу життя українських дітей у сім'ї та школі, тому мають велике практичне значення для дослідження цього питання.

Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості в підлітковому віці знайшла відображення в науковому доробку О. Вакуленко. Узагальнюючи міркування провідних учених, О. Вакуленко дала своє визначення поняттю «здоровий спосіб життя»: «здоровий спосіб

життя – це все те в людській діяльності, що має відношення до збереження й зміцнення здоров'я, усе, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій завдяки організації діяльності щодо оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту» [1, с. 25].

Розглядаючи формування здорового способу життя як складний, багатогранний процес, дослідниця виокремила п'ять його основних напрямків: формування сприятливої для здоров'я державної політики, створення сприятливого природного й соціального середовища, підвищення активності громад, розвиток особистісних навичок, переорієнтація служб охорони здоров'я. Зауважимо, що, на думку О. Вакуленко, основним методом досягнення позитивних результатів формування здорового способу життя в сім'ї, школі та позашкільних закладах було «активне включення самих підлітків у роботу під час одночасного залучення їхніх однолітків; професійна інформаційна підтримка спеціалістів у процесі формування здорового способу життя; адекватне ставлення дорослих до «метаморфоз», що відбуваються з дітьми та їхня орієнтація на надання допомоги підліткам» [1, с. 85].

У дисертації О. Жаборницької запропоновано авторську концепцію щодо формування здорового способу життя та виховання культури здоров'я підлітків на основі реалізації особистісно-орієнтованого підходу. Досліджуючи виховання здорового способу життя молодших підлітків у позакласній діяльності, учена обґрунтувала педагогічні умови підвищення ефективності позакласної діяльності з формування мотиваційно-сислової основи здорового способу життя підлітків. Розроблену О. Жаборницькою програму комплексного факультативного курсу «Мистецтво бути здоровим» і методичні рекомендації для вчителів і батьків було присвячено вихованню навичок, які сприяли збереженню здоров'я та здорового способу життя підлітка [2].

Предметом дослідження А. Свасьєва були соціально-педагогічні умови формування фізичного здоров'я хлопчиків 13–14 років засобами фізичної культури в позашкільній роботі. Розробивши й експериментально апробувавши систему виховних заходів, що сприяли вдосконаленню та зміцненню здоров'я, педагог дійшов висновку, що провідне місце в процесі залучення підлітків до фізичних вправ і формування стійкого зацікавлення до збереження власного здоров'я та здорового способу життя відігравали мотиваційні чинники. Саме підтримка «позитивної мотивації» й оптимістичного ставлення до життя, гальмування розвитку шкідливих звичок, залучення до систематичних занять фізичною культурою та спортом були основними умовами поліпшення особистого здоров'я підлітка. Аналізуючи соціально-педагогічні умови, що безпосередньо забезпечували процес формування фізичного здоров'я хлопчиків 13–14

років засобами фізичної культури в позашкільній роботі, А. Сват'єв розкривав важливість створення психологічного комфорту в нових системах стосунків; тісного контакту з батьками; диференціації й індивідуалізації навчально-виховної роботи з підлітками; рейтингового контролю фізичного здоров'я та рухової підготовки; комплексного характеру адаптаційної роботи; максимальної активності підлітків; системи позитивного стимулювання [8].

На думку Д. Солопчука, здоровий спосіб життя – це «діяльність, спрямована на зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я» [89, с. 105]. Учений у праці «Формування здорового способу життя молодших підлітків у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі» з'ясував організаційно-методичні основи діяльності спортивно-оздоровчих клубів щодо формування здорового способу життя молодших підлітків, перевірявши ефективність експериментальної методики формування здорового способу життя молодших підлітків у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі, а головне – теоретично обґрунтувавши й розробивши експериментальну програму формування здорового способу життя в процесі діяльності спортивно-оздоровчих клубів. Визначаючи провідну функцію спортивно-оздоровчого клубу як посилення активно-рухового добового режиму та формування здорового способу життя, автор дійшов висновку щодо важливості саме клубних форм роботи з формування здорового способу життя в школярів: «у клубній діяльності в учнів формується досвід єдності моральної поведінки, свідомості та вчинку, збагачуються міжособистісні й колективні взаємини, спілкування, які сприяють формуванню цілісного ставлення школярів до здоров'я, занять фізичною культурою, здорового способу життя» [9, с. 106].

Отже, науковці, зокрема О. Жаборницька [2], А. Сват'єв [8], Д. Солопчук [9], зробили значний внесок у розкриття закономірностей процесу формування здорового способу життя підлітків у позашкільній і позакласній діяльності, у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі.

Зважаючи на попередній досвід фахівців у галузі формування здорового способу життя, О. Калюжна дослідила соціально-педагогічні умови формування навичок здорового способу життя підлітків у позашкільному навчальному закладі. Аналізуючи й узагальнюючи психолого-педагогічні праці названої теми, О. Калюжна визначила зміст поняття «навички здорового способу життя» підлітків як усвідомлені дії, вироблені в процесі свідомого оволодіння спеціальними знаннями, уміннями, досвідом профілактики й зміцнення здоров'я, та встановила критерії оцінювання рівнів сформованості навичок здорового способу життя – ставлення до власного здоров'я (когнітивний компонент),

оздоровча діяльність (емоційно-ціннісний компонент) та валеологічні знання (практично-діяльнісний компонент) [3].

Науковий доробок О. Коган присвячено проблемі формування здорового способу життя в розумово відсталих дітей, що передбачає становлення й корекцію таких його компонентів, як: змістовний, емоційно-мотиваційний і операційно-організаційний. Дослідниця зауважила, що вдосконалення системи валеологічного навчання й виховання, фізичної культури, урахування позитивного впливу трудового навчання на формування мотивації здорового способу життя; скоординована дія всіх працівників допоміжного закладу щодо збереження здоров'я та формування здорового способу життя в розумово відсталих учнів сприяє процесу формування здорового способу життя учнів допоміжних шкіл [4, с. 43].

Проблематикою досліджень В. Оржеховської [5–7] була профілактика девіантної поведінки неповнолітніх, куріння, алкоголізму, наркоманії, ВІЛ-інфекції / СНІДу, формування здорового способу життя тощо. Учена зазначила, що «здоровий спосіб життя – це життєдіяльність, спрямована на збереження та покращення здоров'я людей» [74, с. 12]. Відома педагог була співавтором «Концепції превентивного виховання дітей та молоді» (1998), «Концепції освіти «рівний – рівному» щодо здорового способу життя молоді України» (2002), «Концепції формування мотивації на здоровий спосіб життя дітей та молоді» (2004).

У навчальному посібнику для підлітків «Духовність і здоров'я» [5] В. Оржеховська розглянула духовно-моральні причини захворювань, шляхи оздоровлення на основі принципів оздоровчого мислення, засоби психічної саморегуляції тощо та дала рекомендації молодому поколінню щодо збереження та зміцнення здоров'я за допомогою застосування духовних законів. Вивчаючи чотири рівні людської природи (соціальний, психологічний, світоглядний (духовний) та біологічний (фізичний), автор зосередила увагу на двох останніх, наголошуючи, що здоров'я, як і захворювання, мають духовно-моральну основу [5, с. 35].

В останні роки провідні дослідники, які розглядають проблему формування здорового способу життя, характеризують питання здоров'я дитини з позиції системного підходу до фізкультурно-оздоровчої та освітньо-профілактичної роботи в сім'ї, школі та інших соціальних інститутах суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Теоретичне дослідження галузі сучасної педагогічної науки дає підстави стверджувати, що негативний вплив на стан здоров'я молодих людей здійснюють різні негативні чинники, а саме: зниження фізичного навантаження (пасивний спосіб життя), неповноцінне харчування, підвищення нервово-психологічного навантаження

(порушення режиму праці, стреси), урбанізація тощо. У такому контексті формування здорового способу життя молодого покоління є однією з найгостріших проблем суспільства.

Сучасній науковій парадигмі притаманне активне продукування нових напрямків вивчення сутності та змісту концепцій здоров'я та здорового способу життя. Серед таких назвемо культуру здоров'я, педагогіку здоров'я, психологію здоров'я, філософію здоров'я, валеологію тощо. Взаємопроникнення теоретичних основ формування здорового способу життя й науково-практичних сфер соціології, психології, медицини сприятиме створенню універсальних механізмів процесу формування здорового способу життя молоді.

Подальші розвідки у даному напрямку можуть містити в собі дослідження проблеми формування здорового способу життя у сучасних навчальних закладах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості в підлітковому віці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Вакуленко Олена Василівна. – К., 2001. – 267 с.
2. Жаборницька О. В. Педагогічні умови виховання здорового способу життя підлітків у позакласній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Жаборницька Оксана Валентинівна. – К., 2004. – 200 с.
3. Калюжна О. І. Формування навичок здорового способу життя підлітків у позашкільному навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. І. Калюжна. – К., 2010. – 20 с.
4. Коган О. В. Формування здорового способу життя у старшокласників допоміжної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Коган Ольга Вікторівна. – Київ, 2006. – 206 с.
5. Оржеховська В. М. Духовність і здоров'я : навч. посіб. – 2-ге вид., доповнене / Валентина Михайлівна Оржеховська / АПН України / Ін-т пробл. виховання. – Черкаси, 2007. – 268 с.
6. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка : навч. посіб. – 2-ге вид., доповнене / В. М. Оржеховська, О. П. Пилипенко / АПН України / Ін-т пробл. виховання. – Черкаси : Вид-во Чабаненко Ю. – 2007. – 284 с.
7. Оржеховська В. Сучасні соціальні орієнтири здоров'язберігаючого навчання і виховання / В. Оржеховська // Постметодика. – 2008. – № 2 (79). – С. 11–15.
8. Сват'єв А. В. Социально-педагогические условия формирования физического здоровья подростков во внешкольной работе : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Сват'єв Андрей Вячеславович. – Запорожье, 2001. – 185 с.
9. Солопчук Д. М. Формування здорового способу життя молодших підлітків у позаурочній фізкультурно-спортивній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Солопчук Дмитро Миколайович. – К., 2007. – 206 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016.

ОМЕЛЬЧЕНКО Светлана

доктор педагогических наук, профессор, ГБУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ДМИТРИЕВА Олеся

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков, ГБУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: Oleseya7@ukr.net

**НАУЧНО-ТЕОРИТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ (НА АНАЛИЗЕ
ИССЛЕДОВАНИЙ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ УЧЕНЫХ)**

Резюме. В данной статье авторами изучаются научно-теоретические принципы формирования здорового образа жизни на анализе исследований отечественных ученых (О. Вакуленко, О. Жаборницкой, О. Калюжной, О. Коган, А. Сватьева, Д. Солопчука и других). Доказано, что современные отечественные ученые отмечали необходимость формирования у школьников здорового образа жизни, который был универсальным средством предотвращения болезней, рациональным, экономическим и желаемым ответом на данную проблему в любом обществе.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, здоровье, здравоохранение, школа, молодежь, культура здоровья.

OMELCHENKO Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

DMYTRIIEVA Olesia

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant Professor, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: Oleseya7@ukr.net

**SCIENTIFIC AND THEORETICAL PRINCIPLES OF HEALTH
PROMOTION (ON ANALYSIS OF RESEARCHES OF DOMESTIC
SCIENTISTS)**

Summary. In this article the authors give the analysis of the modern Ukrainian scientists’ works regarding the scientific and theoretical basis of health promotion (O. Vakulenko, O. Zhabornitska, O. Kalyuzhniy, I. Kogan, A. Svatiev, D. Solopchuk and others). It is proved that the Ukrainian scientists

paid special attention to the importance of health promotion practices and events among the youth at schools and homes.

Key words: health promotion practices, health, health protection, school, youth, culture of health.

Abstract. In this article the authors have in detail considered the works of the domestic scientists focused on the scientific and theoretical basis of health promotion. It is established that in the researches dedicated to the problem of health promotion examined the phenomena as difficult, many-sided process. O.Vakulenko distinguished five basic elements: formation of friendly health public policy, creation of favourable natural and social environment, increase of community activity, development of personality skills, re-orientation of the health protection services. According to the authors, the main method of achievement of the positive results of health promotion in a family and school and out-of-school establishments was «active engagement of the teenagers in the work during the simultaneous engagement of their peers; professional informative support of specialists is in the process of health promotion»

O. Zhabornitskaya shares the same viewpoint and offers her own approach based on the health promotion practices and the teenagers's culture of health. Investigating the health promotion education of the teenagers during extracurricular activities, the scientist developed several pedagogical terms of efficiency increasing of health promotion extracurricular activities regarding formation of the motivational semantic bases of the teenagers healthy lifestyles. She also developed a complex program for optional course “The art of being healthy” and methodical recommendations for the teachers and parents were devoted to training the necessary skills which influenced the maintenance of health and healthy lifestyles way of a teenager.

A. Svatiev agrees with O. Zhabornitskaya on the whole and states that developed by him and experimentally approved system of educational measures which strengthened health of the pupils, the author came to conclusion, that the leading place in the process of teenagers's engagement to physical exercises and forming of personal interest to the maintenance of own health and healthy lifestyles were done by motivational factors.

The modern scientific paradigm inherent active producing of new directions of research of essence and maintenance of conceptions of health and healthy lifestyles. The modern scientists mark the following ones: the culture of health, pedagogics of health, psychology of health, philosophy of health, valeology and others. The interpenetration of theoretical bases of health promotion and scientific and practical spheres of sociology, psychology, medicine are crucial in creation of the universal mechanisms of health promotion process in the life of young people.

REFERENCES

1. Vakulenko O.V. Zdorovij sposib` zhittja jak social`no-pedagogichna umova stanovlennja osobystisti v pidlitkovomu vitsi: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 / Vakulenko Olena Vasijilivna. – K., 2001. – 267 s.
2. Zhabornyts`ka O.V. Pedagogichni umovy vykhovannja zdorovogo sposobu zhittja pidlitkiv u pozaklasnij dial`nosti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / Zhabornyts`ka Oksana Valentynivna. – K., 2004. – 200 s.
3. Kaljuzhna O.I. Formuvann`ja navychok zdorovogo sposovy zhytt`ja pidlitkiv u pozaschkolnomy navchalnomu zakladi: avtoref. dys... kand. ped. nauk: spetc. 13.00.07 / «Teoria i metodyka vykhovannja» / O. I. Kaljuzhna. – K., 2010. – 20 s.
4. Kogan O. V. Formuvannja zdorovogo sposovy zhyttja u starshoklassnykiv dopomizhnoji schkoly: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.03 / Kogan Olga Viktorivna. – Kyjv, 2006. – 206 s.
5. Orzhekhovs`ka V. M. Dukhovnist` i zdorov`ja : navch. posib.– 2-ge vyd., dopovnene / Valentyna Mykhajlivna Orzhekhovs`ka / APN Ukrainy/ In-t probl. vykhovannya. – Cherkasy, 2007. – 268 s.
6. Orzhekhovs`ka V. M. Preventyvna pedagoguka: navch. posib.– 2-ge vyd., dopovnene / V. M. Orzhekhovs`ka / APN Ukrainy/ In-t probl. Vykhovann ja. – Cherkasy: Vyv-vo Chabanenko Y. – 2007. – 284 s.
7. Orzhekhovs`ka V. M. Suchasni social`ni orientyry zdorov`jazberigajuchogo navchann`ja i vykhovannnn`ja / V. Orzhekhovs`ka // Postmetryka. – 2008. – № 2 (79). – S. 11–15.
8. Svat`jev A.V. Social`no-pedagogichni uslovija formirovanija fisicheskogo zdorov`ja podrostkov vo vneschkol`noj rabote : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05 // Svat`jev Andrej V`jacheslavivych. – Zaporozhie, 2001. – 185 s.
9. Solopchuk D.M. Formuvann`ja zdorovogo sposovy zhytt`ja molodshyx pidlitkiv u pozaurochnij fizkul`no-sportivnij roboti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / Solopchuk Dmytro Mylolaiovych. – K., 2007. – 206 s.

(переклад на англійську мову зробено: Дмитрієвою О. – к.пед.н., доцентом кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.015.31:613

КУШАКОВА Ірина

доцент, канд. пед. наук, доцент кафедри здоров'я людини і фізичного виховання, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, 84116, Україна

E-mail: irakush@ukr.net

ДЕСЯТЕРИК Андрій

студент, факультет фізичного виховання, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, 84116, Україна

E-mail: zlfv@ukr.net

ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуті питання формування свідомого ставлення до здорового способу життя у студентів педагогічного університету в процесі вивчення природничих дисциплін. Наведено визначення поняття «свідоме ставлення до здорового способу життя», компоненти такого ставлення, а також результати цілеспрямованої роботи з формування даної якості у студентів.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, свідоме ставлення, майбутні вчителі.

Постановка проблеми. Організація навчально-виховного процесу у вищій школі висуває певні вимоги до студентів, у результаті чого попередній досвід звичних способів діяльності, набутий ними в шкільній системі освіти, стає неадекватним новим умовам.

Оволодіння студентами-першокурсниками новими способами діяльності, входження в інший спосіб життя, звикання до нових форм організації навчально-виховної роботи здійснюються в межах тривалого періоду адаптації. Очевидним є те, що вміння студентів долати труднощі періоду адаптації, які супроводжують їх упродовж першого, а часто й другого семестрів навчання, визначає не тільки їх академічну успішність, подальшу професійну визначеність, але й стан здоров'я.

Характерними явищами нашого часу стали недбале ставлення до власного здоров'я і, що більш небезпечно, – лавиноподібне поширення серед молоді паління, вживання алкоголю, наркотичних та психотропних речовин, збільшення частоти венеричних захворювань, девіантної поведінки.

Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до формування у студентів педагогічного вузу стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У контексті нашої роботи актуальними є результати досліджень М. Амосова, Г. Апанасенко, І. Гундарова, П. Капіци, Ю. Лисицина, В. Палесського, А. Щедрина, присвячені загальним питанням здоров'я та здорового способу життя, а також А. Алексюк, О. Рудницької, С. Смирнова, Л. Столяренко, М. Фіцули, І. Харламова, що розкривають питання педагогіки вищої школи [1, 2, 4, 5, 6].

І. Брехман, О. Васильєва, О. Гладощук, Г. Зайцев, В. Колбанов, В. Панок, К. Петровський, А. Попов, Р. Раєвський, Т. Ротерс, В. Скумін, Л. Татарнікова, О. Язловецька та інші спрямували зусилля на пошук стратегічних педагогічних орієнтирів і умов вирішення проблеми формування здорового способу життя студента [3].

Постановка завдання. Завдання нашої роботи – виявити та експериментально перевірити навчально-пізнавальні можливості природничих дисциплін щодо формування у майбутніх учителів свідомого ставлення до здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи дані досліджень у галузі охорони здоров'я, можна виділити фактори, які в процесі навчальної діяльності студентів здатні негативно впливати на їхнє здоров'я, а саме: посилені вимоги до засвоєння великого обсягу навчальної інформації; тривале навантаження на деякі функціональні системи організму; відсутність навичок раціональної організації навчальної діяльності, що призводить до порушень режиму харчування, сну і, відповідно, негативно відбивається на академічній успішності студентів та стані їх здоров'я; низька культура відпочинку, ознакою якої є переважання пасивних форм організації дозвілля.

Дослідження останніх років свідчать, що однією з причин погіршення стану здоров'я студентів є відсутність у них достатньої інформації про важливість здорового способу життя, ролі рухової активності у зміцненні соматичного здоров'я та елементарних навичок самоконтролю за своїм фізичним станом.

На нашу думку, тільки свідоме сприйняття здорового способу життя визначає результативність зусиль людини у збереженні та зміцненні здоров'я, збільшенні тривалості життя, повноцінному виконанні біологічних і соціальних функцій.

Ми визначаємо свідоме ставлення до здорового способу життя як стійке особистісне прийняття дієвих та надійних засобів збереження власного здоров'я – правил і постулатів такого способу життя.

У структурі названого ставлення можна виділити когнітивний, емоційно-ціннісний і дієво-практичний компоненти.

Когнітивний компонент характеризує світоглядну позицію студента, усвідомлене сприйняття ним змістового аспекту здорового способу життя, рівень цих знань.

Емоційно-ціннісний компонент передбачає переживання, відчуття, що виникають у майбутніх учителів у процесі реалізації постулатів здорового способу життя.

Дієво-практичний компонент характеризує вміння, волюву схильність особистості дотримуватись здорового способу життя.

Найважливішими ознаками кожного з компонентів можна вважати їх відносну стійкість, інтенсивність, тобто ступінь розвитку компонента, і взаємозв'язок, що існує між компонентами.

Методологічною основою формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у молоді є гуманістична модель освіти, сутність якої полягає у створенні такої соціокультурної ситуації, яка сприяла б формуванню суспільно значущої смислоціннісної життєвої стратегії.

Рівень готовності для такої діяльності характеризується здатністю молодих людей перетворювати зовнішні вимоги на внутрішні спонукання, мотиви поведінки, а також пробудженням самосвідомості і відповідальності за власне здоров'я.

Результатом формування свідомого ставлення до здорового способу життя є культура здоров'я як інтегральна якість особистості і показник вихованості. Вона забезпечується певним рівнем знань, умінь і навичок зміцнення здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Формування здорового способу життя, культури здоров'я потребує максимальної уваги до мотиваційної сфери молоді, підтримки молодих людей у прагненні бути здоровими. Мотивація на здоровий спосіб життя – це система ціннісних орієнтацій, внутрішніх спонук до збереження, відновлення й зміцнення здоров'я.

Студенти факультету підготовки вчителів початкових класів Донбаського державного педагогічного університету на першому та другому курсах вивчають наступні природничо-наукові дисципліни: «Основи природознавства» (I - II семестр), «Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики» (III семестр), «Основи екології» (III семестр). У контексті нашого дослідження ми розглянули пізнавальні можливості та стимульний потенціал

щодо формування у студентів свідомого ставлення до здорового способу життя перших двох дисциплін і з'ясували, що цей потенціал є значним.

Проаналізувавши навчально-методичні комплекси з основ природознавства та курсу «Анатомія та фізіологія дітей з основами генетики» (навчальну та робочу програми, опорний конспект лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних занять з навчальної дисципліни, дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів), ми склали перелік тем і питань, вивчення яких може сприяти формуванню у майбутніх учителів початкових класів свідомого ставлення до здорового способу життя.

Ми дослідили практику формування у майбутніх учителів свідомого ставлення до здорового способу життя в процесі вивчення природничо-наукових дисциплін.

З метою діагностики ставлення студентів до здорового способу життя на початку навчального року нами було проведено опитування (тест «Здоров'я» за С. Долецьким, тест «Самооцінка здоров'я» за В. Войтенком, розроблені нами завдання на з'ясування рівня природничих знань та ін.), в якому взяли участь 40 студентів 1 курсу факультету підготовки вчителів початкових класів (вивчають природничі дисципліни на 1 і 2 курсах) та 20 студентів 1 курсу філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету (не вивчають дані дисципліни на 1 і 2 курсах). Отримані результати дозволили зробити ряд висновків щодо студентів ДДПУ – майбутніх учителів:

1) уявлення студентів про здоровий спосіб життя зводяться до занять спортом, правильного харчування, відсутності шкідливих звичок, однак результати ранжирування складових здорового способу життя показали, що опитувані до найважливіших, крім вищевказаних, віднесли «гармонійні стосунки в родині», «позитивне ставлення до себе», «доброзичливе ставлення до інших людей»;

2) в системі ціннісних орієнтацій здоров'я займає першочергове місце більш ніж у 60% опитаних;

3) ставлення більшості респондентів до власного здоров'я безвідповідальне й неусвідомлене;

4) за результатами самооцінки здоров'я встановлено, що більшість студентів скаржаться на головний біль, погіршення зору, вплив погоди на самопочуття;

5) знання студентів щодо ведення здорового способу життя виявились недостатніми.

Для визначення впливу курсів «Основи природознавства» і «Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики» на формування в майбутніх учителів свідомого ставлення до здорового способу життя після

вивчення даних дисциплін було проведене контрольне дослідження. Його завданням було:

- перевірити, як змінилась якість знань студентів з питань, що стосуються ведення здорового способу життя;
- простежити динаміку розвитку вмінь, зростання вольових зусиль студентів, спрямованих на дотримання здорового способу життя.

Порівняльний аналіз результатів діагностики ставлення студентів до здорового способу життя до і після вивчення названих дисциплін свідчить про те, що у студентів факультету підготовки вчителів початкових класів відзначаються суттєві зміни якості знань щодо здорового способу життя, а також простежується позитивна динаміка розвитку умінь і зростання вольових зусиль, спрямованих на дотримання здорового способу життя; в той же час у студентів філологічного факультету, які не вивчали дані предмети протягом перших двох курсів навчання, виявлені зміни не є суттєвими.

Зокрема, у системі ціннісних орієнтацій збільшилась частка молодих людей, які ставлять здоров'я на 1 – 3 місця серед життєвих пріоритетів. Дослідження ставлення респондентів до власного здоров'я дозволило зробити висновок про зростання відповідальності та формування свідомого підходу більшості опитаних до власного здоров'я. Це стосується студентів, які вивчали «Основи природознавства» і «Анатомію і фізіологію дітей з основами генетики».

Дослідження також показало зростання рівня знань, що стосуються ведення здорового способу життя, у студентів початфаку: 2% майбутніх учителів початкової школи виявили низький рівень, 50% – середній, 40% опитаних – достатній і 8% – високий рівень знань. У студентів філологічного факультету, які не вивчали природничі дисципліни на 1 і 2 курсах, даний показник майже не змінився.

Таким чином, порівняльний аналіз результатів діагностичних досліджень, проведених на початку першого року навчання і в кінці другого, свідчить про відчутну різницю у прояві ставлення до здорового способу життя у студентів, які вивчали предмети природничого циклу, та у тих, які не мали названих дисциплін у програмі навчання в даний період.

Отже, у студентів факультету підготовки вчителів початкових класів відбулись статистично значущі кількісні та якісні позитивні зміни у ставленні до здорового способу життя.

Навпаки, у студентів філологічного факультету не виявлено суттєвих ознак формування свідомого відношення до зазначеного способу життя. Хоча й спостерігались деякі позитивні зміни, вони не досягли рівня статистичної значущості. Можна припустити, що ці зрушення пов'язані із загальним зростанням рівня знань студентів і світоглядними змінами в процесі навчання.

Висновки. Враховуючи відсутність в навчальному плані 1 – 2 курсів деяких спеціальностей філологічного факультету природничих наук і пов'язаної з їх вивченням навчальної і виховної роботи щодо формування свідомого ставлення до здорового способу життя, ті відчутні зміни, які відбулись у майбутніх учителів початкових класів відносно обговорюваної якості, можуть вважатись наслідком вивчення основ природознавства та курсу «Анатомія і фізіологія дітей з основами генетики». Вважаємо, що це є свідченням ефективності впливу навчальної діяльності з цих дисциплін на формування свідомого ставлення до здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосов Н.М. Энциклопедия Амосова. Алгоритм здоровья / Н.М. Амосов. – М., «Издательство АСТ», 2002. – 590 с.
2. Апанасенко Г.Л. Медицинская валеология / Г.Л. Апанасенко. – Ростов н/Д.: Феникс, 2000. – 248 с.
3. Брехман И.И. Валеология — наука о здоровье. — 2-е изд., доп., перераб. / И.И. Брехман. — М.: Физкультура и спорт, 1990. — 208 с.
4. Гундаров И.А. Актуальные вопросы практической валеологии / И.А. Гундаров, В.А. Полесский // Валеология: диагностика, средства и практика обеспечения здоровья. – СПб.: Наука, 1993. – С. 25.
5. Лисицын Ю.П. Общественное здоровье и здравоохранение / Ю.П. Лисицын. – М.: ГЭОТАР-медиа. 2007. – 512 с.
6. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология: Учебное пособие / Л.Д. Столяренко / 5-е изд., исправл. – М: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 542 с.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2016.

КУШАКОВА Ирина

доцент, канд. пед. наук, доцент кафедри здоров'я людини і фізичного виховання, Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая область, 84116, Украина

E-mail: irakush@ukr.net

ДЕСЯТЕРИК Андрей

студент, факультет фізичного виховання, Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая область, 84116, Украина

E-mail: zlfv@ukr.net

ФОРМИРОВАНИЕ СОЗНАТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ЗДОРОВОМУ ОБРАЗУ ЖИЗНИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы формирования сознательного отношения к здоровому образу жизни у студентов

педагогического университета в процессе изучения естественнонаучных дисциплин. Дано определение понятия «сознательное отношение к здоровому образу жизни», названы компоненты такого отношения, а также показаны результаты целенаправленной работы по формированию данного качества у студентов.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, сознательное отношение, будущие учителя.

KUSHAKOVA Irina

candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of health and physical education, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: irakush@ukr.net

DESYATERIK Andriy

student, faculty of physical education, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: zlfv@ukr.net

THE FORMATION OF A CONSCIOUS RELATION TOWARDS A HEALTHY WAY OF LIFE AMONG FUTURE TEACHERS IN THE LEARNING PROCESS

Summary. The paper deals with the formation of a conscious relation towards a healthy way of life among students of pedagogical university in the process of studying of the natural sciences.

Keywords: health, a healthy way of life, conscious relation, future teachers.

Abstract. The paper deals with the formation of a conscious relation towards a healthy way of life among students of pedagogical university in the process of studying of the natural sciences.

Students, who only start their studies at the pedagogical university, face a variety of problems. One of them is adaptation to new conditions of education. In the process of this adaptation it is important to maintain the health of students.

The characteristic phenomena of our time are negligent attitude to own health and promotion among youth of smoking, drinking alcohol, narcotic drugs and psychotropic substances, an increase in the frequency of sexually transmitted diseases, deviant behavior.

Most researchers believe that the humanization of education requires a qualitatively new approach to the formation of sustainable motivation of students of the pedagogical university for a healthy lifestyle, positive social behavior.

The purpose of our work was to identify and experimentally verify the educational opportunities of natural sciences for the formation of future teachers' conscious relation towards a healthy way of life.

The practice of forming of future teachers' conscious relation to a healthy way of life in the process of studying of natural-science disciplines was investigated.

The cognitive capabilities of the subjects «Anatomy of a child's organism with the basics of genetics» and «Natural science» were studied.

In the result, it was found that after studying these subjects the students' knowledge about health has improved and motivation to a healthy way of life significantly increased.

REFERENCES

1. Amosov N.M. (2002). Entsiklopediya Amosova. Algoritm zdorov'ya [Amosov encyclopedia. The algorithm of health]. M., «Izdatel'stvo AST» [in Russia].
2. Apanasenko G.L. (2000). Meditsinskaya valeologiya [Medical valeology]. Rostov n/D.: Feniks [in Russia].
3. Brekhman I.I. (1990). Valeologiya — nauka o zdorov'ye [Valeology – the science of health]. — 2-ye izd., dop., pererab. M.: Fizkul'tura i sport [in Russia].
4. Gundarov I.A. (1993). Aktual'nyye voprosy prakticheskoy valeologii [Topical issues of practical valeology] // Valeologiya: diagnostika, sredstva i praktika obespecheniya zdorov'ya. SPb.: Nauka [in Russia].
5. Lisitsyn YU.P. (2007). Obshchestvennoye zdorov'ye i zdravookhraneniye [Public health and health care]. M.: GEOTAR-media [in Russia].
6. Stolyarenko L.D. (2008). Pedagogicheskaya psikhologiya [Educational psychology] / Uchebnoye posobiye / 5- ye izd., ispravl. M: YUNITI-DANA [in Russia].

(переклад на англійську мову зробено: Кушаковою І. – к. пед. н., доцентом кафедри здоров'я людини і фізичного виховання, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.015.31:796.011.3

ЛОСІК Вікторія

викладач кафедри фізичного виховання, Донбаська державна машинобудівна академія,

вул. Шкадінова, 72, м. Краматорськ, 84313, Україна

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

ЧЕРНОБАЙ Сергій

старший викладач кафедри теоретичних, методичних основ фізичного виховання та реабілітації, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СПОРТИВНО-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ

Анотація. В даній статті встановлено, що основним засобом удосконалення фізичного виховання молоді у системі освіти має бути формування потреби в зміцненні здоров'я новітніми засобами фізичної культури й спорту. У статті розкрито особливості впровадження у практику роботи вищих навчальних закладів здоров'язберегаючих технологій. Визначені необхідні педагогічні умови для реалізації спортивно-орієнтованих технологій в системі фізичного виховання студентів. Підвищення якості навчального процесу також залежить від забезпечення його висококваліфікованими кадрами, сучасними науково-методичними комплексами, відповідним матеріально-технічним оснащенням.

Ключові слова: фізична культура, здоровий спосіб життя, інноваційні технології, педагогічний процес

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне суспільство потребує від освіти підготовку молоді, здатної відповідати на виклик часу, здорової, компетентної та мобільної на сучасному ринку праці, яка має громадянську позицію та ефективно здійснює діяльність, само розвивається та здатна навчатись упродовж життя. З огляду на це респондентам було запропоновано оцінити зміст програм із фізичного виховання під кутом їх впливу на здоров'я та на формування у студентів здорового способу життя [1, с. 96].

Традиційний шлях освоєння цінностей фізичної культури із пріоритетом фізичної підготовленості, спрямований на виконання уніфікованих програмних залікових нормативів, може складати лише базис для формування всієї системи цінностей фізичної культури, що далеко не вичерпуються тільки фізичними кондиціями молоді людини.

Модернізація системи освіти передбачає ефективне впровадження технологій здоров'язбереження в процесі фізичного виховання студентів. Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища – головна передумова поліпшення здоров'я студентської молоді, що передбачає раціональне планування навчального навантаження; гармонійне поєднання її рухової активності з розумовою діяльністю; організацію збалансованого харчування тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Реорганізація системи фізичного виховання у ВНЗ України вимагає пошуків нових підходів до фізкультурно-оздоровчої роботи зі студентами.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що в наші дні все ширше в процес організації фізичного виховання студентської молоді впроваджуються спортивно-орієнтовані технології, що суттєво сприяє підвищенню інтересу студентів до фізичної культури в освітньому просторі ВНЗ [2, 3, 4, 5].

Результатом упровадження спортивно-орієнтованих технологій у процес фізичного виховання студентів є поетапне підвищення рівня відвідування занять з фізичної культури, обраного виду спорту, підвищення рівня рухової активності в навчальний і в позааудиторний час [3, 5].

Мета статті – проаналізувати можливості використання інноваційних педагогічних технологій у галузі фізичного виховання в умовах сучасної освіти.

Отже, слід обґрунтувати необхідність упровадження спортивно-орієнтованих технологій в процес фізичного виховання студентів з метою забезпечення і вдосконалення організації занять з фізичної культури, для оздоровлення та зайнятості студентів у позааудиторний час; просування цінностей здорового способу життя серед студентів, формування необхідних навичок здорового способу життя; ефективної мотивації студентської молоді на збереження та зміцнення свого здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури та педагогічної практики виявив, що існуюча система фізичного виховання не в повній мірі сприяє принципам всебічного розвитку особистості. Існує протиріччя між освітнім потенціалом фізичного виховання та не повною його реалізацією на практиці

Перехід навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України в розряд факультативних (що не входить до

навчальних планів і не має підсумкового контролю) вимагає зміни підходу до змісту всього навчального процесу в сучасних умовах організації вищої освіти. Залучення студентів у навчальний процес стає основним чинником, який визначає доцільність функціонування кафедр фізичного виховання в структурі ВНЗ. З метою поліпшення результатів у фізичній підготовленості та підвищенні рівня розвитку психофізіологічних якостей студентської молоді слід відшукати принципово нові підходи, методики та технології, які б відповідали індивідуальним особливостям, максимально сприяли ефективній реалізації інтересів, схильностей і здібностей студентів [6, с. 30]

Сучасна технологія педагогічного процесу, в основу якої покладено ідеї гуманізму та концепції виховання фізичної культури студентів, передбачає не тільки її розуміння в контексті рухової активності, спрямованої на розвиток фізичних якостей, а й як систему залучення студентів до широкого набору цінностей фізичної культури. Замість авторитарного навчання, яке спирається на передачу та відтворення інформації, важливо створити систему освіти, яка буде зорієнтована на майбутнє, яка заохочує ініціативу та виховує у студентів самостійність, спонукає до навчання, всебічного самовдосконалення особистості.

Виявлено, що заняття на основі даного підходу сприяють збереженню та зміцненню здоров'я студентів, формуванню у студентської молоді орієнтації на ведення здорового способу життя, отримання ними базових знань, умінь і навичок із теорії, методики та практичної організації фізкультурно-спортивних заходів, формування мотиваційної сфери до активних і регулярних занять фізичною культурою і спортом протягом усього періоду навчання у вузі [7, с. 206].

Спортивно орієнтована програма для студентів, спрямована на поглиблене вивчення окремих видів спорту і сучасних рухових систем, дозволяє отримувати результати від виду діяльності в умовах змагань, контрольних випробувань і оцінювати здібності і формувати стійку потребу в регулярних заняттях. За умов упровадження спортивно-орієнтованих технологій студентам надається значно широкий вибір різних форм фізкультурно-спортивної діяльності з урахуванням їх особистих інтересів, схильностей і здібностей. У той же час подібна система та організація навчальних занять підвищуватиме творчий потенціал викладачів, спонукаючи їх до постійного професійного вдосконалення, пошуку нових методичних прийомів, методів і технологій навчання та оздоровлення.

Головними завданнями фахівців кафедр фізичного виховання та спорту ВНЗ у сфері реалізації спортивно-орієнтованого виховання є:

1. Створення сприятливих педагогічних умов для зміцнення здоров'я студентської молоді.

2. Прищеплення стійкого інтересу до потреби в регулярних заняттях фізичною культурою і спортом.

3. Підвищення рівнів розвитку пізнавального та дієвого компонентів фізичної культури особистості на основі формування навичок здорового способу життя за умов спортивно-оздоровчої спрямованості цього процесу.

4. Зміцнення матеріально-технічної бази ВНЗ для занять фізичною культурою та спортом.

Організація навчального процесу з фізичного виховання за ефективними робочими програмами сприяє формуванню ціннісної орієнтації студентів на самовизначення у сфері фізичної культури і спорту, значно підвищує рівень їх загального фізичного стану, сприяє гармонійному розвитку особистості.

З метою формування мотиву фізичного вдосконалення студентів, який передбачає прагнення прискорити темпи власного розвитку, зайняти гідне місце в суспільстві, досягти визнання, вкрай важливо розробляти ефективні програми з предмету «Фізичне виховання», які враховують особливості кожного студента, новітні науково-методичні розробки, відповідні моделі та технології навчання. Ефективність тієї чи іншої програми занять визначається не лише змістом, а в значно більшій мірі, об'ємом навантаження, який рекомендується під час занять фізичними вправами та методами їх виконання.

Серед принципів реалізації програми можна виділити доступність занять за обраним видом спорту; їх безперервність протягом всього навчального року; диференційований підхід до організації занять. Рациональна методика учбових занять з фізичного виховання дозволяє значно підвищити рівень рухової та фізичної підготовленості студентів, сформувати стійку мотивацію до регулярної тренувальної та змагальної діяльності, забезпечити готовність до самоорганізації та здорового способу життя.

З метою підвищення ефективності занять із фізичного виховання у програми все частіш включають не тільки перевірені практикою (спортивні і рухливі ігри, легка атлетика і т. ін.), а й нові засоби фізичної культури (елементи східних единоборств, шейпинг, фітнес тощо) які раніше не застосовувалися. Тому організація фізичного виховання у вищому навчальному закладі на основі використання альтернативних програм занять забезпечує велику ефективність, що суттєво впливає на підвищенні рівня фізичної та функціональної підготовленості студентів.

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє зробити наступні **висновки:**

1. Новітні педагогічні технології слід визнати найбільш значущими за ступенем впливу на здоров'я студентської молоді. Головна їх ознака –

використання різноманітних психолого-педагогічних прийомів, методів, підходів до вирішення поставлених проблем.

2. Спортивна спрямованість практичних занять із фізичної культури студентів може не лише радикально змінити їх фізкультурну активність, але й у цілому прищепити спортивний стиль повсякденної життєдіяльності. Спортивна спрямованість фізкультурної діяльності студентів ВНЗ має стати основою відродження та розвитку масового студентського спорту.

3. У сфері фізичного виховання здоров'язберігаючі освітні технології реалізуються в таких напрямках діяльності, як особистісно-орієнтовані та спортивно-орієнтовані, рекреаційні, адаптивні. Дані напрямки системи фізичного виховання орієнтовані не тільки на оптимізацію рухової активності і фізичний розвиток студента, а також на розвиток ціннісного ставлення до свого здоров'я

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Футорний С.М. Шляхи удосконалення організації фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / С.М.Футорний // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 12 – С. 94-100.
2. Камаев О. И. Особенности использования компетентностного подхода в здоровьесформирующих технологиях в условиях вуза / О. И. Камаев, Е. К. Камаева // Физическое воспитание студентов: науч. журнал. – Х.: ХООНОКУ (ХГАДИ). – 2010. – № 6. – С. 37 – 39.
3. Радаева С. В. Физическое воспитание студентов нефизкультурного вуза на основе спортивно-ориентированных технологий дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Светлана Викторовна Радаева. – 2008. –180 с.
4. Кузьмин В. А. Концептуальные основы необходимости обновления дополнительного оздоровительного физического воспитания студентов / В. А. Кузьмин, М. Д. Кудрявцев, Ю. А. Копылов, Г. Я. Галимов, В. А. Стрельников // материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Минск: БГУФК, 2014. – Ч. 2. – С. 162–165.
5. Бальсевич В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физ. культуры. – 2003. – № 5. – С. 19–22.
6. Ольховий О.М. Модель спортивно-ориентированного физического воспитания студентов с применением информационных технологий / О.М.Ольховий, Ю.М.Петренко, В.А.Темченко, А.Н.Тимченко // Физическое воспитание студентов. – 2015. – № 3 – С. 29-37
7. Шилько В.Г. Личностно-ориентированный подход в физическом воспитании студентов / В.Г.Шилько // Вестник ТГУ. – 2004. – №283. – С. 205-210.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2016.

ЛОСИК Виктория

преподаватель кафедры физического воспитания, Донбасская государственная машиностроительная академия, ул. Шкадинова, 72, г. Краматорск, 84313, Украина

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

ЧЕРНОБАЙ Сергей

старший преподаватель кафедры теоретических, методических основ физического воспитания и реабилитации ГБУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

ОПТИМИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ПУТЕМ ВНЕДРЕНИЯ СПОРТИВНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВУЗЕ

Аннотация. В данной статье установлено, что основным средством совершенствования физического воспитания молодежи в системе образования должно быть формирование потребности в укреплении здоровья новейшими средствами физической культуры и спорта. В статье раскрыты особенности внедрения в практику работы высших учебных заведений здоровьесберегающих технологий. Определены необходимые педагогические условия для реализации спортивно-ориентированных технологий в системе физического воспитания студентов. Повышение качества учебного процесса также зависит от обеспечения его высококвалифицированными кадрами, современными научно-методическими комплексами, соответствующим материально-техническим оснащением.

Ключевые слова: физическая культура, здоровый образ жизни, инновационные технологии, педагогический процесс

LOSİK Viktorija

Teacher of Physical Education, Donbass State Engineering Academy, Shkadinova Street 72, 84313, Kramatorsk, Ukraine

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

CHERNOBAY Sergey

senior teacher of the Chair of theoretical and methodological basis of physical education and rehabilitation of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: timoshenkovladimir@mail.ru

OPTIMIZATION OF THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION BY INTRODUCTION OF SPORT-ORIENTED TECHNOLOGIES IN UNIVERSITIES

Summary. This article determined that the primary means of improving the physical education of youth in the education system should be the formation

of the need for improving the health newest means of physical culture and sports. The article reveals peculiarities of introduction into the practice of higher educational institutions health-saving technologies. Define the necessary pedagogical conditions for the realization sport-oriented technologies in the system of physical education students. Improving the quality of the learning process also depends on its highly qualified personnel, modern scientific and methodical complex, relevant material and technical equipment.

Keywords: physical education, healthy lifestyle, innovative technologies, pedagogical process.

REFERENCES

1. Futornij C.M. Shljahi udoskonalennja organizacii fizichnogo vihovannja studentiv vishnih navchal'nih zakladiv / S.M.Futornij // Pedagogika, psihologija ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vihovannja i sportu. – 2013. – № 12 – S. 94-100.
2. Kamaev O. I. Osobnosti ispol'zovanija kompetentnostnogo podhoda v zdorov'eformirujushhijah tehnologijah v uslovijah vuza / O. I. Kamaev, E. K. Kamaeva // Fizicheskoe vospitanie studentov: nauch. zhurnal. – H.: HOONOKU (HGADI). – 2010. – № 6. – S. 37 – 39.
3. Radaeva S. V. Fizicheskoe vospitanie studentov nefizkul'turnogo vuza na osnove sportivno-orientirovannyh tehnologij diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Svetlana Viktorovna Radaeva. – 2008. –180 s.
4. Kuz'min V. A. Konceptual'nye osnovy neobhodimosti obnovlenija dopolnitel'nogo ozdorovitel'nogo fizicheskogo vospitanija studentov / V. A. Kuz'min, M. D. Kudrjavcev, Ju. A. Kopylov, G. Ja. Galimov, V. A. Strel'nikov // materialy Mezhdunar. nauch.-prakt. konf. – Minsk: BGUFK, 2014. – Ch. 2. – S. 162–165.
5. Bal'sevich V. K. Sportivno orientirovannoe fizicheskoe vospitanie: obrazovatel'nyj i social'nyj aspekty / V. K. Bal'sevich, L. I. Lubysheva // Teorija i praktika fiz. kul'tury. – 2003. – № 5. – S. 19–22.
6. Ol'hovij O.M. Model' sportivno-orientirovannogo fizicheskogo vospitanija studentov s primeneniem informacionnyh tehnologij / O.M.Ol'hovij, Ju.M.Petrenko, V.A.Temchenko, A.N.Timchenko // Fizicheskoe vospitanie studentov. – 2015. – № 3 – S. 29-37
7. Shil'ko V.G. Lichnostno-orientirovannij pohod v fizicheskom vospitanii studentov / V.G.Shil'ko // Vestnik TGU. – 2004. – №283. – S. 205-210.

(переклад на англійську мову зробено: Лосік В. – викладачем кафедри фізичного виховання, Донбаська державна машинобудівна академія).

УДК 378.147:811.161.2

ІШУТІНА Олена

асистент кафедри теорії і практики початкової освіти, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна

E-mail: olenaishutina@gmail.com

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК МЕТОД МОНІТОРИНГУ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті досліджено роль проектної технології у формуванні й моніторингу лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів української мови. Лінгвометодичну компетентність визначено як комплекс інтегрованих професійних якостей особистості здобувача ступеня вищої освіти. З'ясовано місце проектної роботи під час моніторингу професійної підготовки майбутніх учителів української мови. Запропоновано тематику проектів із лінгвометодики. Увагу зосереджено на особливостях оцінювання проектів майбутніх педагогів. Підкреслено цінність проектної роботи і розкрито недоліки цього методу для моніторингу лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Ключові слова: майбутній учитель української мови, лінгвометодична компетентність, моніторинг, проектна технологія, контроль.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Реформаційні процеси в системі вищої освіти України, нові запити суспільства, зумовлені суспільно-політичними зрушеннями сьогодення, вимагають пошуку нових підходів у забезпеченні якісної підготовки майбутніх учителів української мови. Загальновизнаним є факт, що організація моніторингових досліджень є ключовим аспектом отримання інформації щодо якості навчально-виховного процесу.

Керуючись наявними в педагогічній і методичній науках дефініціями педагогічного моніторингу та специфікою лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів-філологів, у контексті нашого дослідження під професійним лінгвометодичним моніторингом розумітимемо технологію безперервного спостереження, виявлення, вимірювання й оцінювання стану лінгвометодичної компетентності здобувачів упродовж усього терміну фахової лінгвометодичної підготовки у вищій, дослідження чинників навчально-виховного процесу, які вплинули

© Ішутіна О., 2016.

на отриманні результати, а також узагальнення й прогнозування динаміки та основних тенденцій її розвитку на підставі отриманих об'єктивних показників із метою підвищення ефективності організації системи фахової підготовки здобувачів ступеня вищої освіти педагогічних ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У зв'язку зі збільшенням частини самостійної роботи здобувачів у кредитно-модульній системі навчання, особливої актуальності набуває здійснення перевірки результативності навчально-пізнавальної діяльності за допомогою проектної роботи як однієї з технологій особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на індивідуалізацію. У роботах таких дослідників, як М. Бухаркіна, Л. Василенко, Г. Ващенко, Н. Виноградова, Н. Голуб, Т. Донченко, О. Дороніна, І. Єрмаков, Т. Ковальова, О. Когут, О. Кучерук, Н. Лавриненко, Ю. Осмаловський, Н. Остапенко, Є. Полат, О. Пометун, Г. Селевко, С. Сисоева та ін. описано велику кількість видів і типів проектів та форм їх застосування в навчальному процесі, зокрема і з лінгвометодики. Однак залишається багато невисвітлених питань щодо методичних аспектів використання проектів як методу моніторингу лінгвометодичної компетентності здобувачів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в з'ясуванні ролі та особливостей організації проектної роботи в структурі технології моніторингу лінгвометодичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спираючись на наявні в сучасній науковій літературі визначення та узагальнюючи їх категоріальні складники, під професійною лінгвометодичною компетентністю майбутнього вчителя української мови розумітимемо комплекс інтегрованих професійних якостей особистості, що передбачає здатність до науково-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та ґрунтується на знаннях, уміннях, навичках і досвіді викладання рідної мови, сформованій позиції щодо професійної діяльності власної та інших, сформованості ціннісних орієнтацій педагога як людини з високою духовно-моральною культурою, усвідомленні метапредметної функції рідної мови та її статусу як національно-культурного феномену, готовності і прагненні до професійного самовдосконалення й сприйняття передового науково-методичного досвіду в галузі навчання рідної мови [1].

Аналіз навчальних планів підготовки здобувачів ступеня вищої освіти на філологічних факультетах вишів переконливо доводить, що

«Методика навчання української мови» є основною і системоутворювальною дисципліною, під час якої переважно й формується лінгвометодична компетентність майбутнього педагога. Відтак задля підвищення ефективності процесу опанування курсу постає необхідність добору найдоцільніших методів навчання й контролю.

Метою проектів на заняттях із методики навчання української мови Н. Голуб і Л. Проценко вважають створення особливого розвивального середовища; підвищення пізнавальної мотивації навчання; упровадження інтерактивних технологій; формування вмінь і навичок самостійної колективної, групової та індивідуальної пошукової діяльності; створення ситуації успіху в майбутній професії вчителя-словесника [2].

Зважаючи на те, що проектна робота є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів української мови, тематика проектів має якнайповніше сприяти формуванню всіх компонентів лінгвометодичної компетентності здобувачів (професійно-комунікативного, предметного, психолого-педагогічного, інформаційно-комунікаційного, діагностичного, мотиваційно-культурологічного). Поміж різних тем проектів можемо запропонувати такі: «Методична скарбничка вчителя української мови», «Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення граматики», «Система контролю мовної і мовленнєвої компетентностей школярів під час вивчення теми «Іменник», «Організація позакласної роботи з української мови для учнів 7 класу» тощо.

Оцінювання навчальних досягнень у ході виконання проектів може бути поточним (шляхом спостереження за участю здобувачів у роботі над проектом) та підсумковим (шляхом формального оцінювання результатів індивідуальної та групової роботи після завершення проекту).

Поточне оцінювання відбувається на різних стадіях проектної роботи і включає оцінювання викладачем роботи групи під час внесення та обговорення ідей і звітування про хід виконання проекту, індивідуальну та групову самооцінку з боку здобувачів (заповнення анкет, ведення щоденників тощо); оцінку з боку здобувачів з інших груп під час загальної дискусії і таке інше. Як зазначають Н. Голуб, О. Кучерук, Л. Проценко та ін., головним об'єктом оцінювання є динаміка роботи у групі, якість процесу співробітництва та пізнавальної діяльності здобувачів. Оцінюються, зокрема, такі аспекти: розподіл обов'язків та доручень у групі, ставлення, старанність, внесок у загальну справу, здатність до співпраці, спроможність дослухатися до думок інших та рахуватися з особливостями різних членів групи тощо. Поточне оцінювання здійснює викладач, коментуючи в усній чи письмовій формі роботу групи та окремих здобувачів на всіх етапах виконання проекту [2; 3].

Як зауважує О. Кальнік, підсумкове оцінювання спрямоване передусім на оцінку якості кінцевого продукту та його презентації під час загального обговорення, що передбачає оцінювання двох аспектів проектної роботи здобувачів, а саме:

– якості професійної підготовки. Кінцевий продукт, що має практичне і професійне спрямування, оцінюється з огляду на його змістовність, оригінальність, відповідність майбутнім професійним та навчальним потребам виконавців, ступінь досягнення мети проекту тощо;

– якості презентації. Параметрами оцінювання усної та письмової презентації результатів проекту є їх відповідність цілям і змісту проекту, чіткість і дохідливість презентації, її послідовність і логічність, різноманітність застосованих прийомів, розвинутість навичок публічного мовлення, участь усіх членів групи в підготовці та проведенні презентації і подальшому обговоренні тощо [4, с. 46 – 47].

Цінність проектної роботи полягає не лише в кінцевому продукті, але й у процесі руху до кінцевого результату, тому виконання проектів орієнтується як на процес, так і на результат. Аналіз особливостей виконання проектної роботи свідчить, що успішне виконання проекту означає і досягнення надпредметних цілей, і це в кінцевому результаті є більш важливим, ніж власне досягнення цілей проекту. Реалізація перевірки результативності навчально-пізнавальної діяльності у вигляді виконання здобувачами проектів із методики навчання української мови сприяє формуванню того набору компетентностей, що необхідні для успішності їхньої професійної діяльності, розвитку пізнавальних здібностей і самостійності.

Недоліки цього методу пов'язані з необхідністю формальної оцінки досягнень здобувачів, що ускладнюється визначенням критеріїв оцінювання. Результати спостережень свідчать, що перешкодою в застосуванні цього методу також може бути недостатній рівень сформованості в майбутніх учителів умінь дослідницької діяльності, низький рівень інформаційної компетентності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз науково-методичної літератури та практична апробація технології моніторингу якості професійної підготовки майбутніх учителів української мови дозволяють дійти висновку: проектна робота є важливою складовою формування і моніторингу лінгвометодичної компетентності здобувачів; тематика проектів має сприяти формуванню всіх компонентів лінгвометодичної компетентності; контроль досягнень здобувачів у ході роботи над проектами реалізується шляхом поточного і підсумкового оцінювання. Подальші наукові розвідки в цьому напрямку вбачаємо в необхідності пошуку шляхів подолання труднощів використання проектної технології в моніторингу лінгвометодичної

компетентності, зокрема, розробленні критеріїв оцінювання проектів методом експертних оцінок тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ішутіна О. Є. Сутність і структура лінгвометодичної компетентності майбутнього вчителя рідної мови / О. Є. Ішутіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – № 36. – 2015. – С. 67 – 70.
2. Голуб Н. М., Проценко Л. І. Роль методу проектів у фаховій підготовці майбутніх учителів української мови (до методики викладання у вищій школі) / Н. М. Голуб, Л. І. Проценко // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 7. – С. 131 – 136.
3. Кучерук О. А. Формування проектної компетентності майбутнього вчителя-словесника в процесі лінгвометодичної підготовки / О. А. Кучерук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : [збірник наукових праць]. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. – Вип. 21 (31). – С. 159 – 164.
4. Кальнік О. П. Педагогічні умови організації контролю навчальних досягнень з гуманітарних дисциплін у фаховій підготовці курсантів вищих військових навчальних закладів / Олександр Петрович Кальнік / дис... канд. пед. наук 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Київ, 2009. – 249 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2016

ИШУТИНА Елена

ассистент кафедры теории и практики начального образования,
Государственное высшее учебное заведение «Донбасский
государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: olenaishutina@gmail.com

ПРОЕКТНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КАК МЕТОД МОНИТОРИНГА ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

Резюме. В статье исследована роль проектной технологии в формировании и мониторинге лингвометодической компетентности будущих учителей украинского языка. Лингвометодическая компетентность определяется как комплекс интегрированных профессиональных качеств личности соискателя степени высшего образования. Определено место проектной работы в процессе мониторинга качества профессиональной подготовки будущих учителей украинского языка. Внимание сосредоточено на особенностях оценивания проектов будущих педагогов. Подчеркнута ценность проектной работы и раскрыты недостатки этого метода для мониторинга лингвометодической компетентности будущих учителей украинского языка.

Ключевые слова: будущий учитель украинского языка, лингвометодическая компетентность, мониторинг, проектная технология, контроль.

ISHUTINA Olena

assistant of Primary Education Theory and Practice Department, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: olenaishutina@gmail.com

PROJECT TECHNOLOGY AS A METHOD OF MONITORING OF PROSPECTIVE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHERS' LINGUOMETHODOLOGICAL COMPETENCE

Summary. In the article the role of project technology in forming and monitoring of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence is found. Linguomethodological competence is defined as a complex of integrated professional qualities of the students of higher educational establishments. The place of the project work during the monitoring of professional training future teachers of Ukrainian language is clarified. Topics of linguomethodological projects are proposed. Attention is concentrated on the features of future teachers' projects evaluation. The value of project work is emphasized and disadvantages of this method of monitoring of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence are revealed.

Keywords: prospective Ukrainian language teacher, linguomethodological competence, monitoring, project technology, control.

Abstract. The article deals with the role of project technology in forming and monitoring of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence. The reform process in higher education in Ukraine, the new demands of society due to social and political changes today require new approaches in providing quality training of future teachers of Ukrainian language. Linguomethodological competence as a central professional one is defined as a complex of integrated professional qualities of the students of higher educational establishments.

The aim of the article is to clarify the role and features of organizing the project work in the structure of monitoring technology of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence. The place of the project work during the monitoring of professional training future teachers of Ukrainian language is clarified. Topics of linguomethodological projects are proposed. Attention is concentrated on the features of future teachers' projects evaluation. Assessment of educational achievements in during the execution of the projects may be the current (by observing the participation of competitors in the work on the project) and final (through formal assessment of the results of individual and group work after the project). The main object of assessment is the work

dynamics of the group, the quality of the students' cooperation process and cognitive activity.

The value of project work is emphasized. The value of the project work is not only in the final product but also in the process of moving to the final result, because the projects focused on both the process and the outcome. Disadvantages of this method for monitoring of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence are revealed. Disadvantages of this method is connected with the necessity of formal assessment of the students' achievements that is complicated by determination evaluation criteria. The observations show that the obstacle in applying this method may also be inadequate level of formation of future teachers in research skills, low level of information competence.

REFERENCES

1. Ishutina, O. Ye. (2015). Sutnist i struktura lnhvometodychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia ridnoi movy [Essence and structure of prospective Ukrainian language teachers' linguomethodological competence]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University*, 36, 67 – 70. [in Ukrainian]
2. Holub, N. M., Protsenko, L. I. (2012). Rol metodu proektiv u fakhovii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv ukrainskoi movy (do metodyky vykladannia u vyshchii shkoli) [The role of the project method in the professional training of future teachers of Ukrainian language (with the methodology of teaching in higher education)]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia – Scientific notes Nizhyn Gogol State University*, 7, 131 – 136. [in Ukrainian]
3. Kucheruk, O. A. (2013). Formuvannia proektnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia-slovesnyka v protsesi lnhvometodychnoi pidhotovky [Forming the project competence of future teachers of language and literature in the linguomethodological preparation]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Dragomanova – Science journal of NPU M.P. Dragomanova*, 21 (31), 159 – 164. [in Ukrainian]
4. Kalnik, O. P. (2009). Pedahohichni umovy orhanizatsii kontroliu navchalnykh dosiahnen z humanitarnykh dystsyplin u fakhovii pidhotovtsi kursantiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical conditions of organizing control of educational achievements on humanitarian disciplines in professional training of higher military educational institutions cadets]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

(переклав на англ. – Ішутіна О.Є., асистент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.681.3.013(045)

ІВАНОВА Наталія

студентка 4 курсу Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії (м. Бахмут),
вул. Носакова, 9а, м. Бахмут, 84500, Україна
E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

НЕДОСЄКОВА Наталія

к. пед. н., доц. кафедри інженерної педагогіки та психології,
Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української
інженерно-педагогічної академії (м. Бахмут),
вул. Носакова, 9а, м. Бахмут, 84500, Україна
E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

**СТРУКТУРА ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА З
ДИСЦИПЛІНИ «ТОВАРОЗНАВСТВО ТА ЕКСПЕРТИЗА
ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ»**

Анотація. В даній статті автори вказують на сучасні тенденції, що відбуваються в системі освіти. Розглядаються переваги застосування інформаційно-комунікативних технологій у процесі підготовки майбутніх фахівців харчової галузі. Проаналізовано результати досліджень і публікацій з цього питання. З метою підвищення зацікавленості студентів до вивчення дисциплін професійного спрямування запропоновано впровадження у навчання електронного підручника з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів». Детально розглянуто структуру електронного підручника, розкрито зміст його розділів, указано на можливості використання електронного підручника у процесі навчання. Наведена методика використання контролюючих програм (тестів). У перспективі планується розробка електронної комп'ютерної гри з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів»

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології, засоби програмного комплексу SunRav, електронний підручник, структура, гіперпосилання, інженери-педагоги.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. На сьогоднішній день в Україні відбувається активне становлення нової системи освіти, яка орієнтована на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Сучасні дослідження свідчать, що існує значна різниця в знаннях людей, яких навчають за наявності комп'ютера, і людей, процес навчання яких проходив без його застосування. Інформаційні технології повинні стати не

© Іванова Н., Недосєкова Н., 2016.

доповненням у навчанні, а невід'ємною частиною всього освітнього процесу, що значно підвищує його ефективність.

Переваги використання комп'ютерних технологій у навчанні, порівняно з традиційними засобами, безперечні. Перш за все, робота з використанням ІТК посилює мотиви навчання та викликає у студентів підвищений інтерес; змінюється за структурою спосіб подання навчальної інформації, особливо розвивається творче мислення, що в свою чергу сприяє формуванню творчої компетентності майбутніх фахівців, його готовності до професійної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми використання ІКТ у навчальному процесі присвячені дослідження К.В. Власенко [1], Є.В. Громова [2], О.Е. Коваленко [3], М.С. Львова [4], О.В. Співаковського [5] та інш.

Питанням створення та застосування електронних навчальних підручників у навчальному процесі присвячені роботи К.В. Власенко [1], М.С. Львова [4], В.П. Родіна [6], О.В. Співаковського [5] та інш.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розкрити структуру електронного підручника з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів», розробленого засобами програмного комплексу SunRay.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки навчальний процес забезпечується різноманітними засобами навчання, які сприяють досягненню мети та розв'язанню поставлених завдань. Безперечно, що основним з них вважається підручник, в якому зосереджений весь зміст навчальної дисципліни, окресленого програмою для відповідного курсу або етапу навчання.

Однак, поряд із традиційними засобами навчання, все частіше застосовуються інформаційно-комунікативні технології.

За визначенням О.І. Скафи [7, с.11] «інформаційно-комунікаційні технології навчання – це система загально-педагогічних, психологічних та дидактичних процедур взаємодії педагогів і учнів з використанням технічних ресурсів, яка спрямована на реалізацію змісту, методів, форм та засобів навчання, адекватних цілям освіти, індивідуальним особливостям учнів та вимогам до формування інформаційно орієнтованих якостей грамотної людини». Одним із ефективних засобів ІТК, на сьогоднішній день, є електронний підручник.

Використання електронного підручника або будь-якого електронного довідника чи контролюючої програми, на думку О.В. Зіміної [10], максимально полегшує розуміння та засвоєння матеріалу, включаючи у процес навчання такі можливості людського мозку, як слухова та емоційна пам'ять.

Як ефективний засіб формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю нами пропонується використання у процесі професійно-фахової підготовки електронного підручника, який розроблений засобами програмного комплексу SunRav.

Від традиційного друкованого підручника електронний відрізняється тим, що студент працює з матеріалом, який викладається дискретно, окремими екранними фрагментами, що розміщені у логічній послідовності один за одним. Після вивчення змісту, що представлений на екрані, студент натискає гіперпосилання «Наступна сторінка» і отримує наступний фрагмент. Якщо студент не усе зрозумів або не усе запам'ятав з попереднього екрану, то натискає гіперпосилання «Попередня сторінка» і повертається на один крок назад.

В основі структури електронного підручника лежить рубрикація – це система, що складається із заголовків, утворює зміст і відіграє ключову роль у навігації в межах курсу. Так, рубрики дозволяють швидко орієнтуватися та переходити із однієї частини тексту в іншу.

Зміст електронного підручника поділено на розділи та підрозділи, які утворюють деревовидну структуру. Ця структура знаходиться у лівій частині головного вікна програми SunRav. У правій частині знаходиться вікно перегляду змісту поточного розділу, де відкривається основний текст курсу, тобто навчальний матеріал, який повинні засвоїти студенти. Для того щоб переглянути будь-який розділ необхідно клацнути лівою кнопкою миші по його назві у «дереві» зліва. Відмічений заголовок набуде іншого кольору і відбудеться завантаження потрібного тексту. Якщо розділ має підрозділи, то для перегляду їх списку необхідно клацнути по значку «+». Після цього відкриється список підрозділів даного розділу (рис. 1).

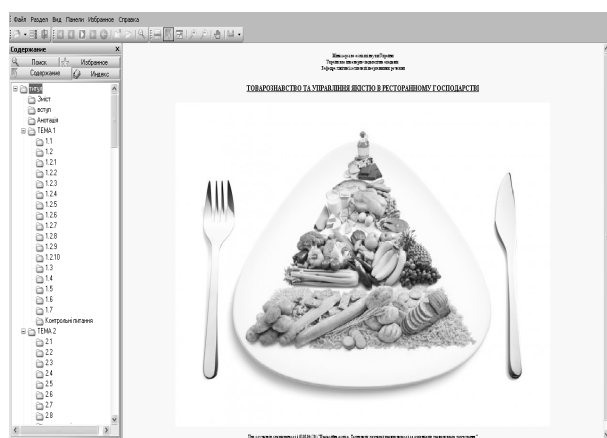

Рис. 1. Деревовидна структура електронного підручника

Рис. 2. Внутрішні гіперпосилання

В основному тексті містяться гіперпосилання, які підкреслюються і мають інший колір. У даному електронному підручнику містяться внутрішні гіперпосилання, що дозволяють переміщуватись між його розділами та підрозділами (див. рис. 2); гіперпосилання на тести, що дозволяють проходити тестування (рис. 3).

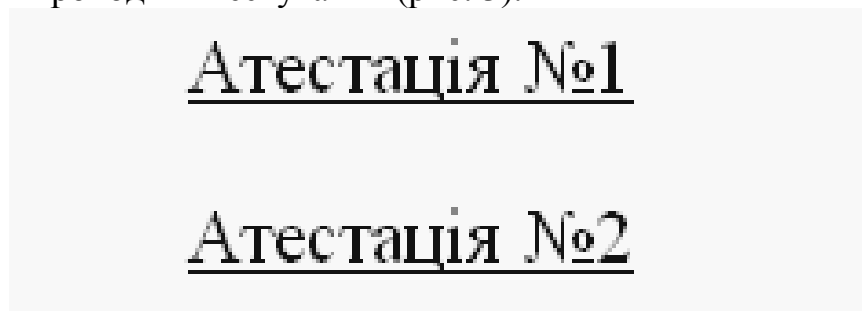

Рис. 3. Гіперпосилання на тести

Подання навчального матеріалу повинно бути наочним і зрозумілим. Під час розробки електронного підручника з дисципліни «Товарознавства та експертизи продовольчих товарів» було визначено основні тематичні розділи та зміст кожного розділу окремо. Структура курсу представлена на див. рис.4.

Таким чином, до основних структурних елементів дисципліни відносяться: титульний екран; зміст; вступ; анотація; теми лекційних занять; план лекційних занять; повний виклад навчального матеріалу (текст, ілюстрації, відео демонстрації); контрольні питання; тестові завдання; методичні рекомендації до виконання практичних робіт; методичні рекомендації до виконання лабораторних робіт; завдання для самостійної роботи (питання до іспиту); список рекомендованої літератури; відомості про авторів; пошукова система; система управління роботою з електронним підручником (гіперпосилання).

Титульний екран містить назви міністерства, навчального закладу, інституту, кафедри, електронного підручника, інформацію про місце і рік розробки, гіперпосилання для початку роботи (див. рис. 1).

Зміст є вкрай важливим структурним елементом електронного підручника. Він забезпечує доступ до основних розділів та підрозділів, які оформлені у вигляді гіперпосилань.

В анотації надається загальна інформація про структуру, зміст та призначення електронного підручника. Розкривається роль і місце навчальної дисципліни у підготовці майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю. Подається інструкція щодо вибору індивідуального варіанту студентом для розв'язання практичних завдань, методичні вказівки щодо виконання практичних та лабораторних робіт.

Повний виклад навчального матеріалу реалізується за допомогою тексту, ілюстрацій.

Рис. 4. Структура електронного підручника з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів»

До складу типової сторінки електронного підручника входить: текстове поле; лінійка прокручування; органи управління у вигляді гіперпосилань, що дозволяють перейти на наступну або попередню сторінку, на кінець або початок сторінки, до змісту тощо.

Наприкінці кожної лекційної теми є підрозділ «Контрольні питання», за допомогою яких студент може перевірити ступінь засвоєння навчального матеріалу перед тим, як переходити до вивчення наступних лекцій, проходження тестування на оцінку або підготовки до іспиту. По завершенню певного циклу лекцій студенту пропонується пройти тестування на оцінку, що дозволяє швидко та об'єктивно перевірити якість засвоєння програмного матеріалу. Після переходу за гіперпосиланням «Тест» відкривається сторінка системи тестового контролю (див. рис. 5).

У тестах застосовується принцип вибору із декількох запропонованих відповідей однієї правильної, яка позначається студентом . Тестова система перевірки знань веде облік накопиченого загального результату та облік часу, витраченого студентом у ході відповідей на питання. По завершенню тестування видається інформація про результати, де повідомляється про загальну кількість питань, кількість правильних відповідей в абсолютних числах та у відсотках, загальний час проходження тестування. Відсотковий показник дозволяє легко перевести результати тестування у п'ятибальну шкалу оцінювання відповідно до вимог Болонської системи (60% - оцінка "задовільно") (рис. 6). Результати тестування можуть бути збережені в електронному вигляді або роздруковані для пред'явлення викладачеві.

Рис. 5. Сторінка системи тестового контролю

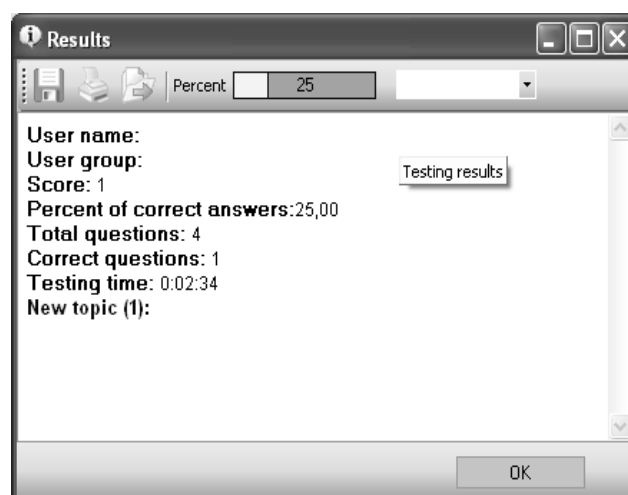

Рис. 6. Сторінка результатів тестування

По завершенню тематичного тестування, що дозволяє виявити рівень теоретичної підготовки студента, за позитивних результатів можна переходити до виконання завдань практичних та лабораторних робіт. Така робота дозволяє закріпити отримані теоретичні знання на практиці.

Незважаючи на те, що електронний підручник з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів» містить повний теоретичний матеріал, достатній для успішного засвоєння теоретичного матеріалу та виконання тестових завдань, передбачено сторінку рекомендованої літератури для поглибленого вивчення дисципліни. До списку літератури входять як друковані так і електронні джерела.

Окремою сторінкою у структурі електронного підручника наведена інформація про авторів та використанні джерела під час його розробки.

До системи управління входять гіперпосилання, які забезпечують доступ до усіх частин дисципліни та швидке переміщення у його межах. Під час розробки елементів управління враховувались вимоги до їх зрозумілості та мінімальної кількості в межах однієї сторінки. Це забезпечує зручність та простоту при роботі з електронним підручником. Верхня робоча панель надає додаткові елементи управління, які дозволяють повертатися на корок назад, переходити до наступного або попереднього розділу, переходити на кінець або початок курсу, вмикати-вимикати авто прокручування тексту на сторінці, прибирати ліве робоче вікно, де знаходиться зміст у деревовидній формі, також можна переходити у повно екранний режим роботи, збільшувати або зменшувати розміри шрифту та вийти з програми (рис. 7).

Рис. 7. Верхня робоча панель

Для забезпечення швидкого пошуку текстових фрагментів передбачена функція пошуку, скориставшись якою, студент має змогу ввести необхідний текст і натиснути кнопку «Пошук». В результаті у лівому робочому вікні система видає результати пошуку – усі сторінки підручника, де знайдено шуканий текст. Натиснувши подвійним клацанням на одному із знайдених елементів, відбувається перехід на певну сторінку, яка відображається в основному вікні підручника. При цьому необхідний текст буде виділено синім кольором.

Висновки. Отже, електронний підручник уможлиблює застосування викладачем нових методів в організації навчального процесу, сприяє розвитку у студентів їхніх творчих здібностей. Також, застосування цього підручника розширює можливості традиційного навчання; робить навчальний процес більш різноманітним; дозволяє збільшити інтерес до професійно-практичної підготовки студентів, візуалізувати процес навчання, удосконалити методику викладання дисциплін харчового профілю, стимулювати розвиток інтелектуального потенціалу студентів, автоматизувати процес контролю та оцінювання їхніх здобутків, підвищити рівень мотивації до навчання, ефективність самостійної роботи студентів, об'єктивність оцінки їхніх знань.

Перспективами подальших досліджень є розробка електронної комп'ютерної гри з дисципліни «Товарознавство та експертиза продовольчих товарів», що сприятиме формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Власенко К. В. Застосування електронного підручника при викладанні дисциплін харчового профілю / К.В. Власенко // Вища освіта України.

- Теоретичний та науково-методичний часопис. – Інститут вищої освіти АПН України; Київ. – № 4 (31) – 2008. – С.78–85.
2. Громов Є. В. Методичні основи безперервності комп'ютерної підготовки студентів 1-2 курсів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю / Є. В. Громов – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nbuv.gov.ua/portal/soc_
 3. Коваленко О. Е. Комунікативні процеси в педагогічній діяльності : навч. посібник для вищих навч. закладів інж.-пед. спец. / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, Т. В. Калініченко ; Укр. інж.-пед. академія. – Х. : Контраст, 2008. – 112 с.
 4. Львов М. С. Концепція викладання дисциплін інформатики в школі й педагогічному вузі / М. С. Львов, О. В. Співаковський // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2003. – № 3. – С.21–25.
 5. Співаковський О. В. Інформаційно-комунікативні технології у початковій школі : Навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта» / О. В. Співаковський – Херсон : Херсонський державний університет, 2011. – 267 с.
 6. Родин В. П. Создание электронного учебника : Учебное пособие / В. П. Родин – Ульяновск : УЛГТУ, 2003. – 30 с.
 7. Скафа О. І. Комп'ютерно-орієнтовані уроки в евристичному навчанні математики / О. І. Скафа, О. В. Тугова. – Донецьк : Вебер, 2009. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2016

ИВАНОВА Наталия

студентка 4 курса Учебно-научный профессионально-педагогический институт Украинской инженерно-педагогической академии (г. Бахмут),
ул. Носакова, 9а г. Бахмут, 84500, Украина
E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

НЕДОСЕКОВА Наталия

к. пед. н., доц. кафедры инженерной педагогики и психологии, Учебно-научный профессионально-педагогический институт Украинской инженерно-педагогической академии (г. Бахмут),
ул. Носакова, 9а г. Бахмут, 84500, Украина
E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

СТРУКТУРА ЭЛЕКТРОННОГО УЧЕБНИКА ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ТОВАРОВЕДЕНИЕ И ЭКСПЕРТИЗА ПРОДОВОЛЬСТВЕННЫХ ТОВАРОВ»

Резюме. В данной статье авторы указывают на современные тенденции, происходящие в системе образования. Рассматриваются преимущества применения информационно-коммуникативных технологий в подготовке будущих специалистов пищевой отрасли. Приведен анализ исследований и публикаций по этому вопросу. С целью повышения заинтересованности студентов к изучению дисциплин профессионального направления предложено внедрение в обучение электронного учебника по

дисципліне «Товароведение и экспертиза продовольственных товаров». Подробно рассмотрена структура электронного учебника. Раскрыто содержание его разделов. Указано возможности использования электронного учебника в процессе обучения. Приведена методика использования контролирующих программ (тестов). В перспективе планируется разработка электронной компьютерной игры по дисциплине «Товароведение и экспертиза продовольственных товаров»

Ключевые слова: інформаційно-комунікативні технології, средства программного комплекса SunRay, електронний учебник, гіперссылка, структура, інженери-педагоги.

IVANOVA Natalia

4th year student of Educational Scientific Professional Pedagogical Institute of Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy (Bakhmut),

Nosakova Str., 9a, Bakhmut, 84500, Ukraine

E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

NEDOSEKOVA Natalia

the ped.. Sc., Assoc. Department of Engineering Pedagogy and Psychology, Educational and Scientific Professional Pedagogical Institute of Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy (Bakhmut),

Nosakova Str., 9a, Bakhmut, 84500, Ukraine

E-mail: natalinedosekova@yandex.ua

STRUCTURE OF THE ELECTRONIC TEXTBOOK ON DISCIPLINE «COMMODITY AND EXAMINATION OF FOOD»

Summary. In this article the authors indicates the modern tendencies taking place in the education system. The advantages of application of informational and communicative technologies are examined in preparation of future specialists in the food industry. The analysis of researches and publications is brought through this question. In order to increase the personal interest of students to study of professional disciplines the implementation of electronic textbook on discipline "Commodity and expertise of food products" is offered in educating.

The structure of electronic textbook is considered in detail. The content of its sections is exposed. The possibilities of the use of electronic textbook are indicated in educating. The methodology of using control software (tests) is brought. It is planned to develop electronic computer games on discipline "Commodity and expertise of food products".

Keywords: informational and communicative technologies, means software system SunRay, electronic textbook, hyperlink, structure, engineers-teachers.

Abstract. In modern conditions of modernization of higher education in Ukraine, a large role is reserved to the implementation in educational process of informational and communicative technologies. The advantage of implementation

in educating ICT is obvious, since increases interest and motivation of students, which in turn improves the quality of learning of theoretical material.

The questions of the implementation in education of informational and communicative technologies have been studied by many scientists. The problem of creation of electronic books is not new in pedagogy, however, the question of creation of electronic books for future engineers-teachers of food profile is a little studied. In this regard, we have developed an electronic textbook for engineers-teachers of food profile by means of software system SunRav.

The electronic textbook differs from the traditional printed one that a student works with a material that offered discretely, separate on-screen fragments. They are placed in a logical sequence after each other in accordance with the requirements of work educational programme.

The content of the electronic textbook displays all kinds of student activities: lectures, laboratory and practical work, independent work. For in-depth study of the discipline offers a list of references.

The special place in the structure of the electronic textbook is the testing program that gives an opportunity to judge the level of mastering of theoretical material students.

Thus, the electronic textbook allows the use of new methods of the teacher in the educational process, promotes the development of students' creative abilities, which contributes to the formation of readiness of students to future careers.

REFERENCES

1. Vlasenko K. V. Zastosuvannya elektronnoho pidruchnyka pry vykladanni dystsyplin kharchovoho profilyu / K.V. Vlasenko // Vyscha osvita Ukrainy. Teoretychnyy ta naukovo-metodychnyy chasopys. – Instytut vyshchoyi osvity APN Ukrainy; Kyiv. – # 4 (31) – 2008. – S.78–85.
2. Hromov Ye. V. Metodychni osnovy bezperernosti komp'yuternoyi pidhotovky studentiv 1-2 kursiv inzhenerno-pedahohichnykh spetsial'nostey komp'yuternoho profilyu / Ye. V. Hromov – [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: nbuv.gov.ua>portal/soc_
3. Kovalenko O. E. Komunikatyvni protsesy v pedahohichniy diyal'nosti : navch. posibnyk dlya vyshchykh navch. zakladiv inzh.-ped. spets. / O. E. Kovalenko, N. O. Bryukhanova, T. V. Kalinichenko ; Ukr. inzh.-ped. akademiya. – Kh. : Kontrast, 2008. – 112 s.
4. L'vov M. S. Kontsepsiya vykladannya dystsyplin informatyky v shkoli y pedahohichnomu vuzi / M. S. L'vov, O. V. Spivakovs'kyy // Komp'yuter v shkoli ta sim"yi. – 2003. – # 3. – S.21–25.
5. Spivakovs'kyy O. V. Informatsiyno-komunikatyvni tekhnolohiyi u pochatkoviy shkoli : Navch.-metod. posibnyk dlya studentiv napryamu pidhotovky «Pochatkova osvita» / O. V. Spivakovs'kyy – Kherson : Khersons'kyy derzhavnyy universytet, 2011. – 267 c.
6. Volkov S. V. Pedahohycheskye uslovyya yspol'zovanyya elektronnoho uchebnyka v obrazovatel'nom protsesse tekhnicheskoho vuza : avtoref. dys... kand. ped. nauk

- 13.00.08 «Teoriya y metodyka professyonal'noho obrazovanyya» / S. V. Volkov. – Stavropol', 2003.– 25 s.
7. Rodyn V. P. Sozdanye elektronnoho uchebnyka : Uchebnoe posobyе / V. P. Rodyn – Ul'yanovsk : UIHTU, 2003. – 30 s.
8. Skafa O. I. Komp'yuterno-oriyentovani uroky v evrystychnomu navchanni matematyky / O. I. Skafa, O. V. Tutova. – Donets'k : Veber, 2009. – 320 s.

(переклав на англ. – Ішутіна О.Є., асистент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.147.88

СТЯГЛИК Наталя

викладач циклової комісії «Інформатики та програмної інженерії», Харківський радіотехнічний технікум, кандидат педагогічних наук, вулиця Березнева, 34, м. Харків, 61026, Україна

E-mail: styaglick@mail.ru

ПРОБЛЕМА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.

Анотація. У статті розкривається значення практичної підготовки студентів вищих навчальних закладів, необхідність фахової підготовки для успішної подальшої професійної діяльності; розкрито особливості проведення різних видів практик, передбачених освітнім процесом. Проаналізовано роль практики в навчально-виховному процесі підготовки студентів. Показано, що практика є важливим чинником у формуванні професійно важливих якостей особистості та фахових компетентностей майбутнього спеціаліста. Зазначено, що практика засвідчує загальний рівень фахової, психологічної та методичної компетентностей, певним чином впливає на остаточне професійне становлення та самовизначення особистості.

Ключові слова: освітній процес, практична підготовка, навчальна практика, професійна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема практичної підготовки майбутніх фахівців вимагає розуміння її теоретичної значущості, визначення особливостей та суперечностей цього процесу, чіткого уявлення щодо організаційно-методичних напрямів ефективного формування практичних знань, умінь та навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість дослідників визначають, що професійна спрямованість навчання – складний динамічний процес, у якому взаємодіють мета, зміст і методи навчання, він спирається на концепцію особистісного діяльнісного підходу, на розвиток

© Стяглик Н., 2016.

пізнавальної активності студентів, що пов'язана з інтересом до майбутньої професії. Практична підготовка майбутніх фахівців була об'єктом досліджень О. Абдуліної, Є. Гришина, Л. Коваль, Л. Поважної, С. Сисоевої та інших. Організація практик для студентів досліджується в працях Н. Кузьміної, М. Пальчук, Л. Поважної, Л. Попівняк, Л. Спіріна. Проте, проблема практичної підготовки фахівців залишається однією з найбільш актуальних.

Формування цілей статті. Мета статті – розкриття особливостей фахової підготовки студентів ВНЗ, зокрема їх практичної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Про необхідність підвищення професійного та загальнокультурного рівня випускників наголошується у законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти. Пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти; формування національних та загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя; інтеграція вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір.

У сучасних умовах студентам вищих навчальних закладів (ВНЗ) потрібно засвоювати все більший обсяг навчального матеріалу, щоб стати справжніми фахівцями у будь-якій галузі трудової діяльності. При цьому мова йде не тільки про кількісне накопичення знань, але й про глибоку якісну перебудову всієї системи навчально-виховної діяльності вищих навчальних закладів. Постійне поповнення знань упродовж життя стає необхідним для будь-якого фахівця [8].

У зв'язку з цим змінюється і підхід до модернізації вищої школи, до навчання в цілому. Нині особливої ваги набула не проста передача студенту певної суми знань, а й вироблення у нього потреби їх поповнення, формування та закріплення практичних професійних умінь і навичок. Адже знання, здобуті у вищому навчальному закладі, – не вершина освіченості, а тільки поштовх до подальшої безперервної освіти і самоосвіти [2].

Одна з головних особливостей підготовки студентів у вищій школі – її зв'язок з життям, із конкретними особливостями майбутньої практичної діяльності. Увесь шлях розвитку вищої освіти – свідоцтво бажання наблизити теоретичну підготовку до практичної [7].

Навчальний процес – це структурована система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти певного освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня) відповідно до вимог стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти. Навчальний

процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократичності, безперервності та ступеневості освіти. При цьому він орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвинутої особистості, здатної до постійного оновлення знань, професійної мобільності та прискореної адаптації в умовах перехідного періоду реформування економіки сільського і лісового господарства [3]. Практична підготовка студентів – це обов'язковий компонент навчальної програми для здобуття кваліфікаційного рівня, що має на меті набуття студентом професійних навиків та вмінь.

Часто поняття «практична підготовка» ототожнюють із поняттям «практика» студентів. Відповідно до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України визначено, що практика студентів є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців [6].

Сьогодні під поняттям практична підготовка студентів мають на увазі систему заходів, спрямовану на формування молодого фахівця як соціально адаптованої і соціально відповідальної особистості. Це передусім такі характеристики: а) прикладні теоретичні знання та вміння оцінювати й розв'язувати ситуативні завдання; б) досвід роботи у вигляді навичок постановки і розв'язання реальної виробничої проблеми, набутий у процесі практики у період навчання; в) особистісні якості - ефективне спілкування, вміння працювати в команді, самостійне прийняття рішень, лідерський потенціал, самопрезентація, прагнення до розвитку, набуті і розвинені завдяки активній громадянській позиції під час навчання.

Практична підготовка студентів започатковується в процесі теоретичного навчання, коли проводяться лабораторно-практичні заняття, вирішуються завдання певного виробничого змісту. Традиційно в професійній педагогіці термін «практична підготовка» використовується для визначення характеру навчання, як складової частини професійної освіти, що відображає закономірності, зміст, методи і форми організації процесу формування умінь і навичок, який спрямований на формування здатності студентів до кваліфікаційної виробничої праці за обраною спеціальністю [7].

Отже, практична підготовка, яка разом з теоретичною створює основу, є провідною частиною всієї професійної освіти.

Результати вивчення професійної діяльності на виробництві випускників ВНЗ свідчать, що вони володіють сучасними професійними знаннями і технологіями виробництва продукції, проте недостатньо підготовлені до реальної практичної діяльності. Молоді фахівці не підготовлені до планування та організації виробничих процесів, не вміють аналізувати виробничо-технологічні ситуації і самостійно приймати ефективні рішення, не завжди виявляють творчий підхід до вирішення

традиційних професійних завдань. Все це ускладнює процес їх адаптації на виробництві, загострює проблеми професійного і соціального становлення.

Підготовка спеціаліста не можлива без набуття випускниками вищого навчального закладу певного досвіду роботи на виробництві.

Головним завданням вищих навчальних закладів є підготовка конкурентоспроможних спеціалістів, які володіють підприємницькими навичками й уміннями працювати творчо й ініціативно.

Професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю – це специфічний вид освіти, який і в подальшому, спираючись на загально фундаментальні засади освітнього процесу, водночас істотно доповнює їх конкретними спеціалізованими знаннями, що відображають особливості конкретної професії [1]. Практична підготовка студентів є обов'язковим компонентом професійної підготовки. Проходження такої підготовки необхідне для здобуття кваліфікаційного рівня та має на меті набуття студентами професійних умінь і навичок.

В самому загальному вигляді можна визначити такі послідовні етапи практичної підготовки [7]:

- лабораторні, практичні заняття, на яких починається формування первинних навичок із спеціальних дисциплін;

- навчальна практика, завданням якої є ознайомлення студентів із специфікою майбутньої спеціальності, отримання первинних професійних умінь і навичок із загально-професійних і спеціальних дисциплін, робітничих професій, передбачених навчальним планом відповідної спеціальності;

- технологічна практика, метою якої є ознайомлення студентів-практикантів безпосередньо на підприємствах, організаціях, установах з виробничим процесом і технологічним циклом виробництва, відпрацювання вмінь і навичок з робітничої професії та спеціальності, закріплення знань, отриманих при вивченні певного циклу теоретичних дисциплін та набуття первинного практичного досвіду;

- професійна (виробнича) практика, яка є завершальним етапом навчання і проводиться з метою узагальнення і вдосконалення знань, практичних умінь та навичок на базі конкретного суб'єкта господарювання, оволодіння професійним досвідом та готовності майбутнього фахівця до самостійної трудової діяльності.

Мета практики полягає у закріпленні отриманих теоретичних знань із предметів фахової підготовки, набутті практичних навичок майбутньої професійної діяльності.

До завдань практики можна віднести: ознайомлення студентів із організаційною структурою, діяльністю підприємств, механізмом і

досвідом функціонування служб підприємств; формування у студентів дослідницьких, аналітичних, організаторських, комунікативних якостей; розвиток потенціалу самонавчання тощо.

Практика студентів здійснюється згідно з Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, навчальними планами спеціальностей. У навчальних закладах I-II рівня акредитації діють наскрізні програми практичного навчання студентів, метою яких є, насамперед, системність, безперервність та послідовність проведення практик. Наскрізна програма є документом, який регламентує практику на весь період навчання спеціальності і визначає як організаційні відносини, так і методи, форми практичної підготовки. Наскрізна програма дає змогу забезпечити:

- цілісність професійної підготовки, визначеної змістом професійної діяльності, тобто дидактично обґрунтовану послідовність процесу формування у студентів системи професійних умінь та навичок відповідно до функціональної діяльності;

- оптимальний зв'язок змісту практики зі змістом навчального плану (програму практики за змістом та термінами слід пов'язувати з відповідним матеріалом програм теоретичного навчання);

- послідовне розширення кола вмінь і навичок, їх поступове ускладнення при переході від одного виду практики до іншого;

- безперервність і наступність практики.

Згідно програми системність практичного навчання ґрунтується на суворій послідовності і визначенні змісту етапів професійної підготовки, що дозволяє створити досить чітку й об'єктивну систему оцінки рівня компетентності майбутнього фахівця за результатами кожного з цих етапів. Структура та зміст наскрізної навчальної програми практик розробляється на підставі вимог до компетентності випускника, які визначені освітньо-кваліфікаційною характеристикою кожної окремої спеціальності [8].

Навчальна практика на молодших курсах має на меті ознайомлення студентів з реальним процесом, у якому втілюються знання, які студенти здобули в процесі лекцій та семінарських занять. Відповідно добираються форми організації – екскурсійне відвідування, практична робота на виробництві чи підприємстві на робочих місцях.

Навчально-виробнича практика (III курс) полягає в ознайомленні з конкретною майбутньою спеціальністю. Студент виконує певні обов'язки, поточну роботу, спостерігає за діяльністю спеціаліста на робочому місці під його контролем.

Виробнича (цільова) практика (IV–V курси) надає студенту можливість виконувати обов'язок фахівця на робочому місці, студент

виконує весь цикл обов'язків за своєю спеціальністю, усвідомлює механізм дії підрозділу, в якому проводиться виробнича практика, загальну картину всього об'єкта практики.

Кінцева ланка практичної підготовки – переддипломна (державна) практика, яка проводиться на робочому місці з виконанням майбутнім фахівцем усіх функціональних обов'язків. Під час цієї практики поглиблюються, закріплюються та усвідомлюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, збирається матеріал для виконання кваліфікаційної роботи, дипломного проекту (роботи) або складання державних іспитів [4].

Методи навчання при практичній підготовці – це засоби спільної діяльності викладача і студента, за допомогою яких досягається набуття студентами практичних знань, умінь і навичок, професійної майстерності, виховуються навички моральної поведінки, розвиваються розумові і фізичні сили, творчі здібності. Зміни в характері та змісті праці, соціальних завдань зумовлюють зміни у методах професійної підготовки.

До керівництва практикою студентів залучають досвідчених викладачів кафедр або предметних (циклових) комісій. Працівники кафедр здійснюють насамперед консультування та інструктаж, а також контролюють усю діяльність студентів щодо виконання всіх завдань практики. Інструктаж може спиратися на друковані методичні рекомендації з кожного виду практики.

Практична діяльність студентів впродовж навчальної практики задовольняє такі вимоги навчального процесу, як відповідність вирішуваних завдань майбутній професійній діяльності фахівця, поступове ускладнення завдань відповідно до зростання обсягу отриманих знань.

При підготовці фахівців різних рівнів практична підготовка має велике психологічне значення, зокрема:

- чергування розумової праці з фізичною діяльністю сприяє покращенню кровообігу, удосконалює м'язову систему, підвищує розумову працездатність;
- позитивне ставлення до праці, підготовки може виявлятися як життєва необхідність і як внутрішня потреба людини;
- під час роботи відбувається тренування різних аналізаторів, їх розвиток;
- практика стає критерієм засвоєння знань, перевірки їх якості і кількості;
- має місце удосконалення професійної уваги.

Психологічною наукою доведено, що активність людської свідомості та пізнання зумовлені їхнім зв'язком з практичною діяльністю. Активність пізнавального суб'єкта зумовлена його практичним ставленням до

дійсності. Отже, пізнання і практика, як один із послідовних етапів практичної підготовки, тісно взаємопов'язані та є органічним поєднанням двох сторін єдиного процесу, тому що пізнавальна діяльність неможлива без активної практичної підготовки.

Практична підготовка має великий вплив на виховання і розвиток всіх сторін особистості. Винятково важливе значення практичної підготовки і для розумового розвитку особистості. Застосування навчальних та виробничих практик у процесі підготовки та формування фахівця дає змогу [7]:

- володіти необхідними знаннями щодо сучасних змін у державотворенні, умінням і навичками пошуку та прийняття інноваційних шляхів вирішення завдань майбутньої професійної діяльності;

- виявити уміння та навички організаторської, управлінської діяльності щодо забезпечення трудової та технологічної дисципліни, створення безпечних умов праці для здоров'я;

- приймати професійні рішення з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків;

- володіти уміннями та навичками застосування прогресивного досвіду з питань організації управління та визначення можливих обсягів, умов та сукупності наслідків його адаптації в очолюваному підрозділі.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Правильна організація практичної підготовки та засвоєння студентами достатнього обсягу знань, передбачених програмами навчальних дисциплін, сприяють формуванню у студентів первинних фахових умінь і компетенцій, одержаних у процесі теоретичного навчання, в подальшому допоможуть легко включитись у виробничу діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байденко В.И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода) // Высшее образование – 2004 . – № 11. – С. 4-13.
2. Варганова О.А. Практична підготовка як конкурентна перевага випускників ВНЗ на ринку праці: (На прикладі ХГУ «НУА») / О. Варганова // Вища освіта України. – 2005. – № 4. – С. 84–89.
3. Організація навчального процесу. Загальні поняття та визначення [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/33>
4. Педагогічна, виробнича практика студентів. [Електронний ресурс] / Режим доступу http://pidruchniki.com/19240701/pedagogika/pedagogichna_virobnicha_praktika_studentiv
5. Педагогічна практика студентів: Навчальний посібник для студентів фізико-математичних спеціальностей педагогічних вузів [текст] / уклад. Н.І. Труш, Б.Б. Беседін, Р.В. Олійник, В.М. Рибенцев, О.М. Сипченко, В.П. Саврасов, В.В. Волков; за ред. В.І. Сипченка. – Слов'янськ, 2010. – 63 с.
6. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Інформаційний вісник ВНЗ – 2003. – С. 28–37.

7. Федорченко В.К. Педагогіка туризму / Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І., Цехмістрова Г.С. [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://infotour.in.ua/pedtur33.htm>.
8. Чебукіна В.Ф. Особливості організації практичної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах I – II рівня акредитації. / В.Ф. Чебукіна // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві. – 2013, вип. 3(4), С.204-211.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2016

СТЯГЛИК Наталья

преподаватель цикловой комиссии «Информатики и программной инженерии», Харьковский радиотехнический техникум,
кандидат педагогических наук,
улица Березнева, 34, г. Харьков, 61026, Украина
E-mail: styaglick@mail.ru

**ПРОБЛЕМА ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ
ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ**

Анотация. В статье раскрыто значение практической подготовки студентов высших учебных заведений, необходимость специальной практической подготовки для успешной дальнейшей профессиональной деятельности; раскрыты особенности проведения различных видов практик, обусловленных образовательным процессом. Проанализировано роль практики в учебно-воспитательном процессе подготовки студентов. Показано, что практика является важным фактором в формировании профессионально значимых качеств личности и профессиональных компетенций будущего специалиста. Отмечено, что практика показывает общий уровень профессиональной, психологической и методической компетентности, определенным образом влияет на окончательное профессиональное становление и самоопределение личности.

Ключевые слова: образовательный процесс, практическая подготовка, учебная практика, профессиональная деятельность.

STYAGLICK Natalya

Lecturer Subject Committees "Computer Science and Software Engineering", Kharkiv, Radio Engineering College, Ph.D.,
Berezneva Street, 34, Kharkov, 61026, Ukraine
E-mail: styaglick@mail.ru

**PROBLEM PRACTICAL TRAINING OF UNIVERSITY
STUDENTS**

In the article the importance of practical training of students in higher education, the need for professional training for a successful future professional activity, the features of various types of practices due to the educational process are developed. The role of practice in the educational preparation of students is analysed. The practice as an important factor in the formation of professionally

important personal qualities and professional competence of the expertis shown. The practice demonstrating the overall level of professional, psychological and technical competencies in some way affects the ultimate professional development and self-identity is indicated.

Keywords: educational process, practical training, teaching practice, professional activity.

Abstracts. Professional training of future specialists - is a complex, multifaceted and long process that is carried out throughout the period of training of students in higher education. One of the main forms of professional development training future professional practice which allows to synthesize theoretical knowledge and practical experience. Teaching practice acts as an integral part of a single educational process, psychological, pedagogical and methodological training of future specialists, linking theoretical training students in educational institutions of its future independent work. Creating conditions as close to real conditions of independent professional activities in the workplace, educational practice implements favorable conditions for laying the foundations of professional skills of future specialists.

It is established that in the researches dedicated to the problem of vocational training of college pupils, practically all authors in a varying degree raise the questions of definition of the pedagogical conditions which are necessary for effective implementation of process of their preparation for various aspects of professional activity.

During the practical training is the ability to some extent reflect events and facts, laws and principles of learning to master professional skills, experience in practice. In addition, the transition of society to a market economy requires the formation of students of educational institutions of personal and professional qualities that would enable them without any internal barriers to start his career in the constantly changing conditions today.

The leadership training students practice involves leading, most qualified teachers specialized departments, heads of universities and research institutions.

The main purpose of practical training is to develop professional and pedagogical knowledge and skills of individual creative abilities of future specialists formation of individual style personality. This contributes to system tasks that require a deep understanding of the content of theoretical knowledge.

REFERENCES

1. Baydenko VI Competence in vocational education // Higher Education - 2004. - № 11. - P. 4-13.
2. Varhanova OA Practical training as a competitive advantage of graduates in the labor market: (On an example of KSU "LSA") / O. Varhanova // Higher Education of Ukraine. - 2005. - № 4. - P. 84-89.

3. Organization of educational process. General concepts and definitions. [Electronic resource] /Access: <http://nubip.edu.ua/node/33>
4. Teaching, practical training of students. [Electronic resource] / Access http://pidruchniki.com/19240701/pedagogika/pedagogichna_virobnicha_praktika_stud_entiv
5. Pedagogical practice Students: A manual for students of physical and mathematical skills of pedagogical universities [text] / uklad.N.I. Trush, BB Besedin, RV Oleinik, VM Rybyentsev, ON Sypchenko, VP. Savrasov, V. Volkov; Ed. VI Sypchenko. - Slovyansk, 2010. - 63 p.
6. Regulation on the practice of students in higher education Ukraine / Universities Newsletter - 2003. - P. 28-37.
7. Fedorchenko VK Pedagogy Tourism / Fedorchenko VK Fomenko NA, Skrypnyk MI, Tsehmistrova GS [Electronic resource] / Access <http://infotour.in.ua/pedtur33.htm>.
8. Chebukina V.F. Features of practical training in higher educational institutions I - II levels of accreditation. / V.F. Chebukina // Information technologies in education, science and production. - 2013, vol. 3 (4), P.204-211.

(переклав на англ. – Ішутіна О.Є., асистент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.016:004

ТОПОЛЬНИК Яна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька область, 84116, Україна
E-mail: yannetka@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто аспекти проблеми інформаційних технологій в освіті. Звертається увага на те, що у вищому навчальному закладі широко застосовуються інформаційно-комунікаційні технології, що спонукає до зміни змісту підготовки майбутнього викладача. Зазначено, що на даному етапі розвитку суспільства та освіти найбільш ефективним є використання засобів ІКТ з метою досягнення педагогічно значущих цілей. Визначено основні дидактичні вимоги, що висуваються до здійснення професійно-педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти. Наведено критерії актуалізації особистісних досягнень щодо використання ІКТ у професійній діяльності. Розкрито алгоритм підготовки студентів до використання засобів ІКТ у майбутній фаховій діяльності.

© Топольник Я., 2016.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, вищий навчальний заклад, освіта, майбутній викладач, підготовка, актуалізація особистісних досягнень, професійна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку та використання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогіці відбувається трансформація змісту професійної освіти на всіх її ступенях, перегляд організаційних форм навчальної роботи, що склалися: збільшення частки самостійної індивідуальної та групової роботи слухачів, відхід від традиційного навчального заняття з переважанням пояснювально-ілюстративного методу навчання, збільшення обсягу практичних і лабораторних робіт пошукового і дослідного характеру, позааудиторних занять, використання інноваційних технологій, що стали обов'язковою складовою цілісного навчального процесу.

У вищому навчальному закладі широко застосовуються інформаційно-комунікаційні технології, що спонукає до зміни змісту підготовки майбутнього викладача. Є дві позиції розгляду проблеми використання нових інформаційних технологій.

Одна з них – сучасний викладач повинен вміти використовувати комп'ютерні засоби, оскільки це – невід'ємна складова його професійних умінь. Саме тому високий рівень оволодіння новими інформаційними технологіями визначає готовність до втілення педагогічних технологій та здійснення інноваційної діяльності.

Другою важливою позицією є те, що застосування сучасних комп'ютерних засобів сприяє розвитку гнучкості мислення викладача, підштовхує до самоосвіти та систематичного оновлення знань. Реалізація здійснюється завдяки різноманітності педагогічних програмних засобів, які використовуються, застосуванню довідкових та інформаційно-пошукових систем, широких можливостей комп'ютерної техніки. Однак система знань, навичок та умінь стосовно роботи з апаратними та програмними засобами, орієнтованими на фахову діяльність, повинна засвоюватися майбутніми викладачами в стислі терміни навчання. Це потребує пошуку нових підходів та пошуку внутрішніх резервів для інтенсифікації процесу навчання інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічних вищих навчальних закладах, які б ґрунтувалися на особистісно орієнтованих концепціях підготовки фахівців. При цьому першочергового значення набувають завдання формування змісту навчальних комп'ютерних курсів відповідно до фахової спрямованості навчання, вдосконалення сучасних технологій навчання, які б забезпечували поряд із істотним підвищенням теоретичної та практичної підготовки студентів подальшу методологічну орієнтацію процесу

навчання на підтримку та розвиток особистісного потенціалу кожного окремого студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі знайшов відображення у працях М. Анцибора, І. Богданової, О. Гокунь, І. Зязюна, Ю. Машбиця, Л. Морської, І. Прокопенка, І. Синельник, О. Співаковського, Н. Тализіної та ін. Можливості використання комп'ютерних технологій в навчальному процесі вищого навчального закладу (зокрема, це стосується процесу підготовки майбутнього викладача) досить широко досліджуються такими вченими як: М. Жалдак, В. Ключко, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, Ю. Триус та ін. Над розв'язанням проблем формування інформаційної компетентності фахівців різних галузей та особливостей технологій навчання працюють вчені В. Биков, Ю. Жук, О. Іваницький, В. Петрук, Ю. Пасічник та ін.

Проте досліджувана проблема ще й досі залишається недостатньо теоретично розробленою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення особливостей процесу підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) в сучасній освіті ґрунтується на реалізації великої кількості можливостей самих інформаційних і комунікаційних технологій. На даному етапі розвитку суспільства і освіти найбільш ефективним є використання засобів ІКТ для досягнення наступних педагогічно значущих цілей:

1) розвиток особистості, її підготовка до комфортної життєдіяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства, його масової комунікації та глобалізації:

– інтенсифікація психолого-педагогічної взаємодії з метою розвитку мислення, формування системи знань, що дозволяють реалізувати побудову структури своєї розумової діяльності;

– формування та розвиток умінь здійснювати інформаційну діяльність: збір, обробка, передача, збереження інформації;

– розвиток здібностей до свідомого сприйняття інтегровано поданої інформації;

– розвиток умінь здійснювати інформаційно-пошукову, експериментально-дослідну діяльність на основі організації процесів моделювання, симуляції, імітації;

2) реалізація соціального замовлення в умовах інформатизації, глобалізації та масової комунікації сучасного суспільства:

– підготовка професійних кадрів і спеціалістів, компетентних в галузі реалізації можливостей засобів і методів інформатики, ІКТ у відповідній сфері життєдіяльності членів інформаційного суспільства;

– підготовка користувача до застосування засобів ІКТ різного рівня (від побутового використання до професійного);

3) інтенсифікація всіх рівнів освітнього процесу системи неперервної освіти:

– підвищення ефективності й якості освітнього процесу за рахунок реалізації унікальних, з точки зору педагогічних застосувань, можливостей ІКТ;

– забезпечення спонукальних мотивів (стимулів) до отримання освіти, що обумовлюють активізацію пізнавальної діяльності з використанням засобів ІКТ;

– поглиблення міжпредметних зв'язків за рахунок використання сучасних засобів обробки інформації при вирішенні задач різних предметних галузей;

– реалізація ідей відкритої освіти на основі використання розподіленого інформаційного ресурсу.

Отже, сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкривають широкий доступ до нетрадиційних джерел інформації, сприяють підвищенню ефективності самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості.

Виділимо основні дидактичні вимоги, що висувуються до здійснення професійно-педагогічної діяльності в умовах інформатизації освіти:

– умотивованість у використанні різних дидактичних матеріалів;

– чітке визначення ролі, місця, призначення та часу використання комп'ютерних засобів навчання;

– провідна роль педагога в проведенні занять;

– тісний взаємозв'язок конкретного класу комп'ютерних засобів навчання з іншими видами технічних засобів навчання, що використовуються;

– залучення до технології навчання тільки таких компонентів, які гарантують його якість;

– відповідність методики комп'ютерного навчання загальній стратегії проведення навчального заняття;

– врахування того, що введення в комплект навчальних засобів комп'ютерних засобів навчання вимагає перегляду всіх компонентів системи і зміни загальної методики навчання;

– забезпечення високого ступеня індивідуалізації навчання;

– забезпечення стійкого зворотного зв'язку в навчанні та інші.

Формування переважної більшості компетентностей майбутнього викладача (зокрема, це стосується й ІКТ-компетентності) бажано, з метою одержання максимальної ефективності та результативності, здійснювати шляхом моделювання навчальної ситуації професійної діяльності, коли студент бачить можливості, способи, шляхи використання ІКТ (а не тільки теоретично з ними ознайомлений) у процесі власного навчання, організованого із використанням елементів ІКТ.

Процес підготовки майбутніх викладачів до використання ІКТ у професійній діяльності реалізується через:

1) актуалізацію суб'єктивної позиції особистості майбутнього викладача в процесі його підготовки до використання ІКТ у професійній діяльності;

2) гнучкість управління та самоуправління процесом такої підготовки;

3) модульну технологію структурування навчального матеріалу щодо вивчення теоретичних і практичних аспектів використання ІКТ у майбутній професійній діяльності викладача [5].

Ставлення особистості студента до своїх досягнень у діяльності щодо використання ІКТ у професійній діяльності може бути різним. Студент може позитивно чи негативно оцінювати свій успіх або невдачу, прагнути до досягнень чи не замислюватися над цим, докладати зусиль, щоб забезпечити успіх, або, навпаки, реально досягати чи не досягати успіху. Низьке особистісне значення власних досягнень у різних видах діяльності може гальмувати розвиток людини, а високе – стимулювати розвиток особистості, орієнтованої на самореалізацію.

Таким чином, створення умов, що актуалізують особистісні досягнення студентів у процесі їхньої підготовки до використання ІКТ у майбутній професійній діяльності, стимулюють активність студентів щодо формування в них такої готовності і перетворюють їх, водночас, на суб'єкти власне особистісного професійного розвитку.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що критеріями актуалізації особистісних досягнень щодо використання ІКТ у професійній діяльності є такі:

– осмисленість студентом власних досягнень щодо використання ІКТ у майбутній професійній діяльності;

- зацікавленість студента у власних досягненнях щодо ефективного використання ІКТ у майбутній професійній діяльності;
- практична готовність до здійснення реальних дій в напрямку до вищих досягнень щодо використання ІКТ у професійній діяльності;
- устремління майбутнього викладача до росту досягнень [1].

Важливим аспектом у процесі підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій під час роботи зі студентами є адаптація їх до сучасних вимог щодо організації навчання у вищому навчальному закладі. Різний рівень шкільної підготовки першокурсників, переважно низький рівень володіння обчислювальною технікою і, як наслідок, відсутність позитивної мотивації використання засобів ІКТ для підвищення власних фахових знань.

Тому необхідним вважаємо підготовку студентів до розробки і впровадження власних дидактичних програмних засобів для навчального процесу вищого навчального закладу. Така підготовка здійснюється за кількома напрямками: ознайомлення із загальними методами розв'язування задач, побудови інформаційної, математичної і, врешті, комп'ютерної моделі.

Таким чином, алгоритм підготовки студентів до використання засобів ІКТ у майбутній фаховій діяльності набуває такого вигляду:

- ознайомлення студентів із чисельними методами. Чисельні методи – це математичний інструментарій, за допомогою якого будь-яка задача формулюється у зручному для розв'язання на комп'ютері вигляді. Цей етап сприяє формуванню вмінь вибору доцільної моделі подання знань і дослідження її за допомогою комп'ютера;
- ознайомлення студентів із технологіями комп'ютерного моделювання: використання готових комп'ютерних моделей, використання програмно-апаратних навчальних лабораторних комплексів на основі обчислювальної техніки; самостійна розробка моделей навчальних систем. Комп'ютерне моделювання виступає тут як системотворчий чинник, який систематизує знання в інформатичній галузі, активізує пізнавальну діяльність студентів, сприяє реалізації особистісно-орієнтованого навчання, підвищенню рівня фундаментальної та професійної підготовки майбутніх викладачів;
- ознайомлення студентів з основними ергономічними, дидактичними і методичними засадами побудови педагогічного програмного засобу, умовами його доцільного й ефективного впровадження у навчально-виховний процес.

Отже, одним із першочергових завдань підготовки студентів вищих педагогічних начальних закладів до реалізації власного фахового потенціалу в умовах інформатизації освіти є створення відповідних умов

для розвитку умінь самостійно набувати фахові знання, використовувати їх для розробки і впровадження методично доцільного педагогічного програмного забезпечення [6, с. 19 – 21].

Тому необхідним на сьогодні є створення такого освітньо-розвивального середовища, у результаті взаємодії з яким у майбутнього викладача формується готовність до роботи на основі знання сучасних інформаційно-комунікаційних і педагогічних технологій, розуміння ним своєї індивідуальної сутності, на основі якої виробляється особистісна педагогічна концепція і персонал-технологія.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Світове співтовариство в останні роки створило інформаційну мережу глобального масштабу на базі комп'ютерних телекомунікацій, що визначило принципово новий рівень розвитку сучасного суспільства. Основними процесами, які в даний час визначають розвиток усіх сфер життя, є процеси глобалізації та інформатизації. Матеріальну основу цих процесів складають телекомунікаційні технології, які дозволяють сьогодні говорити про наявність певного всесвітнього інформаційного простору.

Основна роль в інформаційній підготовці суспільства належить вищим навчальним закладам. Вища школа здійснює комп'ютерну підготовку, методичне управління та підготовку кадрів для системи освіти в цілому. Створюючи свої інформаційні ресурси, включаючи їх у всесвітню мережу, вища школа суттєво впливає на всі сторони навчального процесу.

Перспективним вважаємо подальше вивчення особливостей підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності в залежності від спеціалізації. Окремої уваги потребує дослідження процесу розвитку позитивної мотивації навчання, формування якої, в свою чергу, залежить від особистісних якостей майбутнього викладача, його прагнення до впровадження ІКТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Intel: Навчання для майбутнього. – К. : Вид-во «Нора-принт», 2005. – 680 с.
2. Алексеєва Г. М. Формування в майбутніх соціальних педагогів готовності до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності [Електронний ресурс] / Ганна Миколаївна Алексеєва. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/sites/bdpu.org/files/foipt/stat_Alekseeva_14.PDF
3. Гурін Р. С. Підготовка майбутнього вчителя гуманітарного профілю до застосування нових інформаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Р. С. Гурін ; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). – О., 2004. – 252 с.

4. Карташова Л. А. Створення умов формування готовності майбутніх вчителів іноземних мов до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навч.-виховний процес / Любов Андріївна Карташова. – Режим доступу : <http://lkartashova.at.ua/publ/2-1-0-31>
5. Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / МО України. ІЗМН. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; авт.: Ю. І. Машбиць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. Ю. І. Машбиця. – Київ : ІЗМН, 1997. – 264 с.
6. Роберт И. Новые информационные технологии в обучении: дидактические проблемы, перспективы использования / И. Роберт // Информатика и образование. – 1991. – № 4. – С. 18 – 25.
7. Яшанов С. М. Формування у майбутніх учителів умінь і навичок самостійної навчальної роботи у процесі використання нових інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / С. М. Яшанов ; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 220 с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016.

ТОПОЛЬНИК Яна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики высшей школы, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая область, 84116, Украина

E-mail: yannetka@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме. В статье рассмотрены аспекты проблемы информационных технологий в образовании. Обращается внимание на то, что в высшем учебном заведении широко применяются информационно-коммуникационные технологии, что побуждает к изменению содержания подготовки будущего преподавателя. Отмечено, что на данном этапе развития общества и образования наиболее эффективным является использование средств ИКТ для достижения педагогически значимых целей. Определены основные дидактические требования, предъявляемые к осуществлению профессионально-педагогической деятельности в условиях информатизации образования. Приведены критерии актуализации личностных достижений по использованию ИКТ в профессиональной деятельности. Раскрыт алгоритм подготовки студентов к использованию средств ИКТ в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, высшее учебное заведение, образование, будущий преподаватель,

подготовка, актуализация личностных достижений, профессиональная деятельность.

ТОПОЛNYК Yana

associate professor of Higher School Pedagogy Department, the Candidate of Pedagogical Sciences, State Higher Educational Establishment “Donbas state pedagogical university”,

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: yannetka@mail.ru

PECULARITIES OF FUTURE TEACHERS PREPARATION FOR USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES

Abstract. The aspects of information technology problem in education are studied. Attention is drawn to the fact that ICT is widely used higher education establishment, which leads to changes in the content of future teacher training. It is noted that at this stage of social development and education the most effective is the use of ICT to achieve educationally meaningful goals.

There are two issue positions of the use of new information technologies. One of them is a modern teacher should be able to use computer tools, because they are an integral part of one’s professional skills. That is why the high level of mastering the new information technologies determines readiness for implementation of educational technologies and implementation of innovation. Another important item is that the use of modern computer tools helps to develop flexible thinking of a teacher, encourages the systematic upgrade of knowledge and self-education.

Problems of ICT use in the learning process, formation of information competence of specialists in various fields and peculiarities of educational technology are reflected in the works of foreign and native scientists.

The article is to determine the characteristics of the process of preparing future teachers to use ICT in their professional activities.

It is noted that at this stage of social development and education the most effective is the use of ICT to achieve these important pedagogical goals: personal development; implementation of the social order in terms of information; intensification of all levels of the educational process.

The basic educational requirements that apply to the implementation of vocational and educational activity in the conditions of informatization of education are determined. To form the majority of the future teacher competencies (particularly the ICT competence), is desirable to obtain maximum efficiency and effectiveness, to do by simulating learning situation in professional activities. The implementation process of preparing future teachers to use ICT in their professional activity takes place through: updating the

subjective position of the individual; flexibility and self-management process of such training; modular technology structuring of educational material.

There are given updating of personal achievement criteria for the use of ICT in professional activities, meaningful student achievement on their use of ICT in their future careers; student's interest in one's own achievements on the effective use of ICT in future careers; practical readiness to implement real action toward higher achievements on the use of ICT in professional activities; future aspirations of teacher to growth of achievements.

The algorithm of preparing students to use ICT in their future professional activity is revealed: to familiarize with numerical methods by the students; familiarize with the technologies of computer simulation by the students; familiarize with the basic ergonomic, didactic and methodological principles of construction of educational software by the students.

The main processes that currently define the development of all spheres of life, are the processes of globalization and informatization. High School provides computer training, methodical management and training for the education system as a whole. It is believed that further studying of the future teachers training peculiarities to use ICT in their professional activities, depending on the specialization is perspective.

REFERENCES

1. *Intel: Navchannya dlya maybutnogo [Intel: Learning for the future]*. (2005). Kyiv: Vid-vo «Nora-print» [in Ukrainian].
2. Alekseeva, G.M. Formuvannya v maybutnih sotsialnih pedagogiv gotovnosti do zastosuvannya komp'yuternih tehnologiy u profesiyniy diyalnosti [Formation of future social workers readiness to use computer technology in professional activities]. (n.d.). *www.bdpu.org* Retrieved from http://www.bdpu.org/sites/bdpu.org/files/foipt/stat_Alekseeva_14.PDF [in Ukrainian].
3. Gurin, R.S. (2004). Pidgotovka maybutnogo vchitelya gumanitarnogo profilyu do zastosuvannya novih informatsiynih tehnologiy u navchalnomu protsesi zagalnoosvitnoyi shkoli [Training future teachers of humanities for the use of new information technologies in educational process of a comprehensive school]. *Candidate's thesis*. Odesa: SUNPU named after K.D.Ushynsky [in Ukrainian].
4. Kartashova, L.A. Stvorennya umov formuvannya gotovnosti maybutnih vchiteliv inozemnih mov do vprovadzhennya zasobiv informatsiyno-komunikatsiynih tehnologiy u navch.-vihovniy protses [Creating conditions for the formation of future teachers of foreign languages to the introduction of ICT in the educational process]. (n.d.). *lkartashova.at.ua* Retrieved from <http://lkartashova.at.ua/publ/2-1-0-31> [in Ukrainian].
5. Mashbits, Yu. I., Gokun, O.O., Zhaldak, M.I. & et al. (1997). *Osnovi novih informatsiynih tehnologiy navchannya : posibnik dlya vchiteliv* [Basis of New Information Technologies: a handbook for teachers]. Yu.I. Mashbits (Ed.). Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
6. Robert I. (1991). *Novye informatsionnye tehnologii v obuchenii: didakticheskie problemy, perspektivy ispolzovaniya* [New information technologies in education:

didactic problems, prospects of use]. *Informatika i obrazovanie – Informatics and education*, 4, 18-25 [in Russian].

7. Yashanov, С.М. (2003). Formuvannya u maybutnih uchiteliv umin i navichok samostiynoyi navchalnoyi roboti u protsesi vikoristannya novih informatsiynih tehnologiy [Formation of future teachers abilities and skills of independent learning in the use of new information technologies]. *Candidate's thesis*. Kyiv: NPU named after M.P. Dragomanov [in Ukrainian].

(переклала на англ. Н. Інденко – старший викладач кафедри іноземних мов, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»).

УДК 378.091.22

ЧЕРКАШИНА Людмила

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна
E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

ЧЕРЕДНИК Олена

керівник навчально-методичного відділу, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління навчальними закладами, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна
E-mail: 21raduga-duga21@mail.ru

НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»: НАУКОВІ РОЗВІДКИ ТА ПРАКТИЧНІ ЗДОБУТКИ

Анотація. Авторами проаналізовано проблему підготовки магістрів за спеціалізацією «Педагогіка вищої школи». Розглянуто різні підходи щодо забезпечення вітчизняних вищих навчальних закладів професіоналами з базовою педагогічною освітою. Наведено статистичні дані щодо отримання ліцензій, про кількість поданих заяв, про використання бюджетних місць за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи». Зазначено, що ученими зосереджено увагу на існуванні низки суперечностей у підготовці викладачів ВНЗ, які впливають на якість освіти і потребують розв'язання. Наголошується на необхідності розробки наукового підґрунтя та цілісної системи підготовки викладача ВНЗ, наголошується на визначенні професійно-педагогічних компетентностей магістрів. Автори пропонують використовувати факультативи, створити інформаційно-освітнє середовище, запровадити єдиний інтегрований підхід до підготовки фахівців для вищої школи тощо.

© Черкашина Л., Чередник О., 2016.

Ключові слова: магістри, педагогіка вищої школи, вітчизняні ВНЗ, підготовка, спеціалізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Із приєднанням України у 2005 р. до Болонського процесу значно активізувалася робота щодо акредитації вищих навчальних закладів III–IV рівнів, яким було запропоновано впровадження, розвиток і підтримку системи навчання впродовж життя. Відтак, національна вища освіта поступово перейшла на трирівневу підготовку фахівців. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (нова редакція, 2014 р.) магістром визначено «освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом за умов успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми» [7].

Підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр у галузі знань 1801 «Специфічні категорії» за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» (новий шифр: *галузь знань 01 «Освіта», спеціальність 011 «Науки про освіту» спеціалізація: «Педагогіка вищої школи»*) в Україні почали здійснювати ВНЗ IV рівня акредитації відповідно до Постанови КМУ № 787 від 27.08.2010 р. «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра». Це було зумовлено одним із протиріч між вимогами до викладачів ВНЗ і дефіцитом спеціально підготовлених висококваліфікованих фахівців для вищої школи. І, як зазначає Н. Батечко, спираючись на дослідження О. Гури, С. Сисоевої, В. Корнешук, Н. Кучеренко та ін., «більшість викладачів фахових дисциплін у вищих навчальних закладах не мають базової педагогічної підготовки» [2, с. 76]. Тому, в Україні виникла гостра необхідність у підготовці професіоналів для сучасних ВНЗ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми ступеневої педагогічної освіти підготовки магістрів займалися В. Андрущенко, Я. Бельмаз, С. Вітвицька, М. Євтух, О. Ельбрехт, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, М. Окса, Т. Сущенко ін. Питання навчання та виховання за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» знайшли своє відображення у наукових працях: А. Андриющука, В. Бадер, Н. Батечко, А. Борисової, І. Буцик, О. Гури, В. Дивак, О. Євсюкова, О. Коркішко, Н. Приходькіної, В. Сипченка та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). На основі аналізу різних підходів до навчання магістрів за спеціалізацією «Педагогіка вищої школи» у вітчизняних ВНЗ визначити особливості їх підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність введення нової спеціальності, як зазначає А. Андриющук, зумовлена наявністю низки

соціально-педагогічних суперечностей у підготовці викладачів ВНЗ, а також новими підходами до вищої освіти і потребами навчальних закладів у фахівців із високим рівнем професіоналізму (с. 10–11). Слід зазначити, що в Україні (станом на 2012 р.) була відсутня цілісна система, а також належне теоретичне та методичне підґрунтя підготовки магістрів за вищезазначеною спеціальністю. Отже, для відкриття спеціальності «Педагогіка вищої школи» у ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» проектною групою була розроблена концепція діяльності у сфері вищої освіти з підготовки професіоналів ОКР «магістр» галузі знань 1801 «Специфічні категорії» спеціальності 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» варіативні частини ОКХ і ОПП, засоби діагностики, навчальний план, критерії оцінювання знань, умінь та інші складові. У майбутньому А. Андрющуком планувалося розробити компетентнісну модель і програму підготовки викладачів ВНЗ [1].

Н. Приходькіна ділиться практичними надбаннями у підготовці фахівців за магістерською програмою «педагогіка вищої школи» заочної форми навчання у ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. Вказується на про проведення колективом кафедри управління навчальним закладом та педагогіки вищої школи низки спеціальних наукових досліджень за Державною темою: «Теоретичні та методичні засади управління підготовкою фахівців із педагогіки вищої школи на основі компетентнісного підходу в межах європейської кредитно-трансферної системи організації навчального процесу». У цьому напрямку ведуться розвідки щодо впровадження інноваційних освітніх технологій, вивчається та узагальнюється перспективний зарубіжний досвід, приділяється увага цілісному розвитку особистості та фахових якостей і знань [8].

Питання формування методичної підготовки здобувачів вищої освіти другого магістерського рівня спеціальності «Педагогіка вищої школи» в центрі уваги А. Борисової. Автор вказує на те, що в педагогічній теорії мало напрацювань із методичної підготовки магістрантів. Вивчення літературних джерел дозволяє дослідниці визначити поняття «методична компетентність», «методична діяльність». Доведено, що методична діяльність має кілька видів: навчально-методичну, науково-методичну, організаційно-методичну, кожній з яких дано характеристику. У статті перелічені 5 принципів проектування комплексу методичних завдань, визначені теоретичні та практичні компоненти методичної діяльності. У процесі наукового пошуку дослідниця дійшла висновку, що комплекс методичних завдань сприятиме формуванню методичної компетентності у магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» [4, с. 115–120].

Проблемі вдосконалення змісту професійної підготовки магістрів за вищезазначеною спеціальністю присвячена стаття І. Буцик. У процесі

вивчення літературних джерел дослідник зазначає, що у ГСВОУ-____-05 за спеціальністю специфічних категорій 8.00005 «Педагогіка вищої школи» кваліфікації 231 «викладач університетів та вищих навчальних закладів» (2005 р.) не визначено професійно-педагогічних компетентностей викладача ВНЗ. Автор наголошує на необхідності розробки нових нормативних документів, удосконаленні змісту професійної підготовки викладача ВНЗ із урахуванням компетентнісного підходу. І. Буцик вважає, що при формуванні змісту освіти за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» слід урахувати: соціально-комунікативні, навчально-виховні, професійно-психологічні складові професійної діяльності [5, с. 38–45].

В. Дивак у статті «Напрями підготовки викладачів з педагогіки вищої школи за заочною формою навчання» пропонує навчати магістрів спеціальності «педагогіка вищої школи» за допомогою дистанційних курсів. Наголошується, що на сьогодні в педагогічній теорії відсутні: теоретична розробка моделі адаптації викладачів вищої школи до ІКТ, форми її реалізації, існують недоліки в проектуванні системи маршрутів професійної підготовки. В. Дивак бачить усунення проблеми у розробці теоретико-концептуальних засад побудови і проектування маршрутів професійної підготовки. Науковцем представлено власну розроблену концепцію формування та розвитку професіоналізму магістрів за спеціальністю «педагогіка вищої школи» заочної форми навчання, на основі якої буде сформовано концептуальну модель професійної підготовки за даною спеціальністю. Висловлено думку про необхідність створення у вищих інформаційно-освітнього середовища для оцінки та аналізу навчальних досягнень, визначено важливі його аспекти з повним обґрунтуванням кожного. У статті запропоновано структуру інтегрованого інформаційного середовища ВНЗ, яка включає: кадри, індивідуальне портфоліо викладачів, електронну бібліотеку, навчальну і науково-методичну роботу. Ми вважаємо, що дане дослідження буде корисним при розробці дистанційних курсів для магістрантів, що навчаються за спеціальністю «педагогіка вищої школи» [6].

Особливості організації факультативів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» висвітлюються у статті О. Євсюкова. Описано впровадження факультативних курсів, визначено їх форми організації і проведення: лекція, співбесіди, семінари, практикуми, лабораторні заняття, екскурсії, конференції та ін. Залежно від дидактичної мети факультативи поділено на: теоретичні, практичні, комбіновані. Автор зазначає що факультативні курси сприяють реалізації особистісно-орієнтованого навчання [7, с.165–169]

Однією з ґрунтовних науково-педагогічних праць, у якій висвітлюється навчання магістрантів за спеціальністю «педагогіка вищої школи» є дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук Н. Батечко «Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої

школи в умовах магістратури». У дослідженні визначено актуальні проблеми підготовки викладачів вищої школи: удосконалення змісту і структури професійно-педагогічної підготовки; нормативно-правового поля; визначення особливостей формування професійних компетентностей; відсутність гнучкої освітньої системи (с. 75, 80, 93). Наголошено на тому, що в освітньо-професійній підготовці фахівців повинен застосовуватися єдиний інтегрований підхід (с. 79–80). Автором запропоновано реалізацію концепції на акмесинергетичних засадах підготовки професіоналів для вищої школи, а також розроблено акмесинергетичну модель і зміст підготовки магістрів за вищезазначеною спеціальністю у ВНЗ непедагогічного профілю тощо [2]. Ми поділяємо думки, висловлені Н. Батечко щодо розробки нормативно-правових документів з педагогіки вищої школи, розробки технології формування змісту за рівнями, а також впровадження психолого-педагогічних дисциплін у непедагогічні ВНЗ, що здійснюють підготовку магістрів за спеціальністю «педагогіка вищої школи».

Хочемо також зосередити увагу на приведення кількісних показників отримання вітчизняними ВНЗ ліцензії на підготовку магістрів за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи», поданих заяв на денну форму навчання, використання бюджетних місць у період з 2012 р по 2016 р.

Так, за статистичними даними у 2012 р. отримали ліцензії на підготовку фахівців за вищезазначеною спеціальністю 22 вищих навчальних заклади, у 2013 р. – 28, у 2014 р. – 32, у 2015 р. – 41, у 2016 р. – 22, що відображає діаграма. Спостерігаємо збільшення на 19 вузів з 2012 р. по 2015 р., які здійснювали підготовку магістрів, а у 2016 р. закладів становиться знов 22, як і у 2012 р. спостерігається зменшення, яке зумовлено низкою соціальних, економічних причин і вимогами МОН України на надання ліцензій і сертифікатів на подовження термінів дії освітньої діяльності ВНЗ (див. рис. 1) [9].

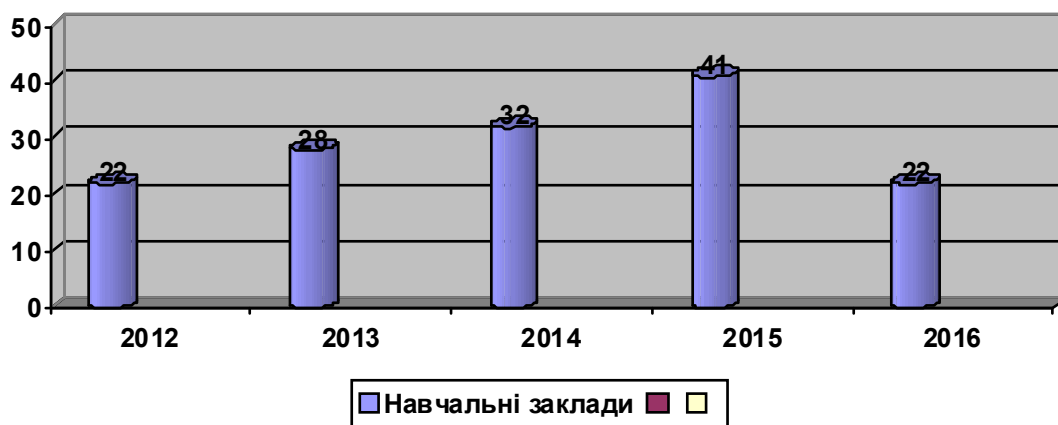

Рис. 1. Статистика ВНЗ за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» упродовж 2012–2016 рр.

На наступній діаграмі (див. рис. 2) представлена кількість поданих заяв на спеціальність 8.18010021 – Педагогіка вищої школи у вітчизняні ВНЗ з 2012 р. по 2015 р. У 2012 р. було подано заяв 321, у 2013 р. – 426 (+105), у 2014 р. – 408 (-20), у 2015 р. – 504 (+96). Зазначимо, що нами було зроблено порівняння із попереднім роком. З наведених даних зрозуміло, що відбувалося збільшення поданих документів на денну форму навчання [9].

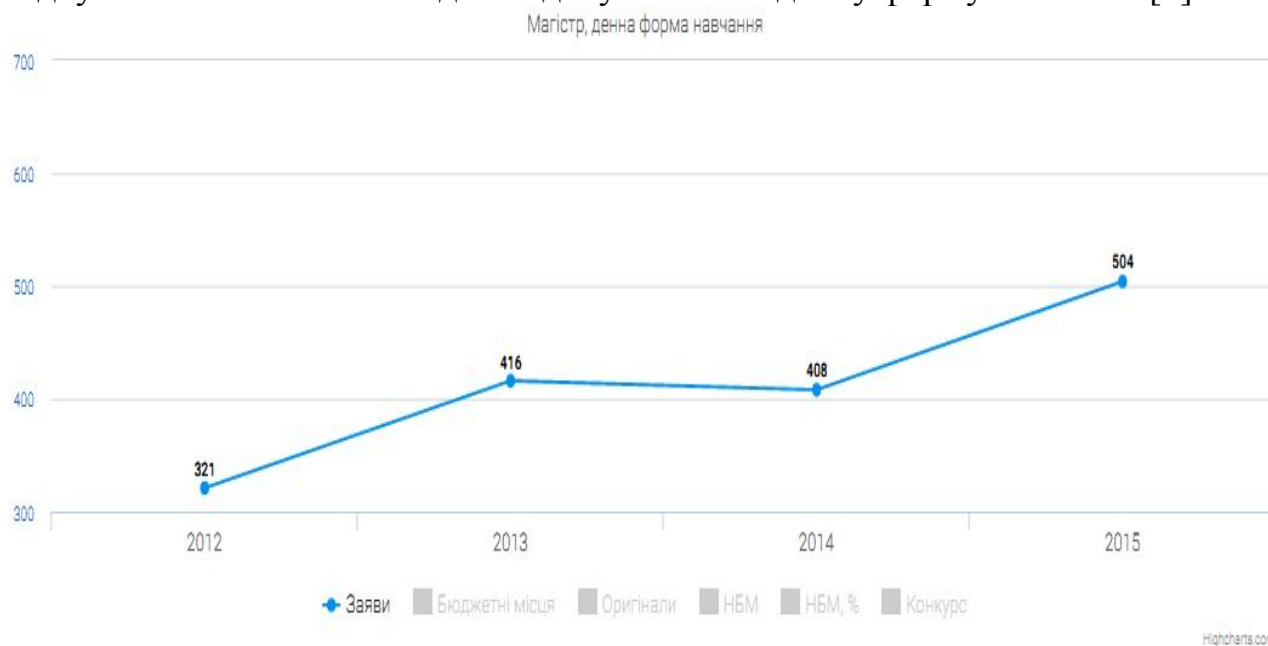

Рис. 2. Діаграма поданих заяв на денну форму навчання за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» (2012–2015 рр.).

У табл. 1 наведені показники про кількість поданих заяв та використані бюджетні місця упродовж 2012–2015 рр. [9].

Таблиця 1.

Подані заяви та використання бюджетних місць за спеціальністю 8.18010021 «Педагогіка вищої школи» (2012–2015 рр.)

Рік	Заяви	Бюджетні місця	Оригінали	Незаповнені бюджетні місця	Незаповнені бюджетні місця відмотках, %	Кількість заяв на 1 бюджетне місце
2012	321	118	294	10	8.47	2.72
2013	↑ 416	↓ 105	↑ 319	↓ 0	↓ 0	↑ 3.96
2014	↓ 408	↓ 105	↑ 343	↑ 7	↑ 6.67	↓ 3.89
2015	↑ 504	↓ 94	↑ 373	↓ 6	↓ 6.38	↑ 5.36

З таблиці 1 ми бачимо, що у 2012 р. було виділено 118 бюджетних місць, а не використано 10, у 2015 р. для навчання у магістратурі

заплановано 94 і знов залишилось у резерві 6 місць. Оригінали документів надали у 2012 р. 294 особи, а у 2015 р. – 373.

Статистичні дані свідчать, що на дану спеціальність стали більше подавати заяв, і вона набуває популярності.

Висновки. Отже, підготовка магістрів за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» потребує вирішення низки нагальних проблем: теоретичного та методологічного обґрунтування змісту навчання, створення нормативно-правової бази, розробки концептуальних принципів і моделі професійної підготовки, гнучкої освітньої системи тощо. Більшість науковців працюють над проблемою формування компетентностей здобувачів освітнього рівня магістр зі спеціальності «Педагогіка вищої школи». Вчені вказують на необхідність організації факультативів, удосконаленні змісту професійної підготовки викладача ВНЗ, створенні у ВНЗ інформаційно-освітнього середовища тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андришук А. Концептуальні принципи освітньої діяльності з підготовки магістрів (на прикладі спеціальності 8.18010021 “педагогіка вищої школи”) / А. Андришук // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр.; [За заг. ред. проф. В.І. Сипченка]. – Вип. LX. – Слов’янськ : СДПУ, 2012. – С. 9–16.
2. Батечко Н. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ніна Григорівна Батечко. – К., 2016. – 669 с.
3. Борисова А.О. Дидактичні завдання для формування методичної компетентності магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» [Електронний ресурс] / А.О. Борисова // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 115–120. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2014_1_19
4. Буцик І.М. Удосконалення змісту професійної підготовки фахівців за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» / І.М. Буцик // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія» / Ред.кол. : Николаєнко С.М. (відп. ред.) та ін. – Вип. 199. – Ч. 2. – К.: Видав. центр, 2014.– 348 с. – С. 38–45.
5. Дивак В. Напрями підготовки викладачів з педагогіки вищої школи за заочною формою навчання [Електронний ресурс] / В. Дивак // Theory and methods of educational management № 3(14), 2014. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_16/3.pdf
6. Євсюков О. Змістовні аспекти організації факультативів у магістратурі «Педагогіка вищої школи» / Олександр Євсюков // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка: зб. наук. пр. – № 1(12). – Мелітополь, 2014. – С. 165–169.
7. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1454940286316235>
8. Приходькіна Н. О. Особливості підготовки фахівця за магістерською програмою "Педагогіка вищої школи" у ДВНЗ "Університет менеджменту освіти" НАПН України [Електронний ресурс] / Н. О. Приходькіна // Збірник наукових праць

Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 41. – С. 278–284. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2013_41_49

9. Сервіс пошуку абітурієнтів 2012. Статистика галузі знань «Специфічні категорії» спеціальності 8.18010021 педагогіка вищої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://abit-poisk.org.ua/stat/spec_summary/998/.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2016.

ЧЕРКАШИНА Людмила

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики высшей школы, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

ЧЕРЕДНИК Елена

руководитель учебно-методического отдела, кандидат педагогических наук, доцент кафедры управления учебными заведениями, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: 21raduga-duga21@mail.ru

ОБУЧЕНИЕ МАГИСТРОВ ПО СПЕЦИАЛИЗАЦИИ «ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»: НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ДОСТИЖЕНИЯ

Аннотация. Авторами проанализированы проблемы подготовки магистров по специализации «Педагогика высшей школы». Рассмотрены различные подходы по обеспечению отечественных высших учебных заведений профессионалами с базовым педагогическим образованием. Приведены статистические данные о получении лицензий, о количестве поданных заявлений, об использовании бюджетных мест по специальности 8.18010021 «Педагогика высшей школы». Отмечено, что учеными сосредоточено внимание на существовании ряда противоречий в подготовке преподавателей ВУЗА, которые влияют на качество образования и требующих решения. Отмечается необходимость разработки научного обоснования и целостной системы подготовки преподавателя ВУЗА, отмечается в определении профессионально-педагогических компетентностей магистров. Авторы предлагают использовать факультативы, создать информационно-образовательную среду, внедрить единый интегрированный подход к подготовке специалистов для высшей школы.

Ключевые слова: магистры, педагогика высшей школы, отечественные ВУЗы, подготовка, специализация.

CHERKASHYNA Liudmyla

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Chair of Pedagogics of Higher School, SHEI “Donbas State Pedagogical University”, General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: ljuda_cherk@ukr.net

CHEREDNYK Olena

Head of the Educational and Methodical Department, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Management of Educational Institutions, SHEI “Donbas State Pedagogical University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: 21_eLEN_1976@mail.ru

TRAINING MASTERS IN SPECIALIZATION “PEDAGOGY OF HIGHER SCHOOL”: SCIENTIFIC RESEARCH AND PRACTICAL ACHIEVEMENTS

Summary. The author analyze the problem of training Masters in Specialization “Pedagogy of Higher School”. Different approaches to provide the native higher educational institutions with the professionals with basic pedagogical education are viewed upon. Statistics concerning receiving the licenses, the number of the given applications, and the use of the budget seats in Specialty 8.18010021 “Pedagogy of Higher School” are presented. It is stated that the scientists focus their attention on the existence of a number of contradictions in training teachers of universities that affect the quality of education and need solving. It is stressed that the necessity of developing a scientific background and an integrated system of training teachers of universities, the necessity of defining professional and teaching competencies of Masters. The authors suggest using optional classes, creating information-educational environment, establishing a single integrated approach to training specialists for higher school and so on.

Key words: Masters, pedagogy of higher school, native universities, training, specialization.

Abstract. Training in the educational and qualification level Master in the field of knowledge 1801 “Specific Categories” in specialty 8.18010021 “Pedagogics of Higher School” (new code: field of knowledge 01 “Education”, specialty 011 «Sciences on Education” specialization “Pedagogy of Higher School”) in Ukraine the universities of the IVth level of accreditation began to fulfill in accordance with the Act of the CMU № 787 dated 27.08.2010 “On approval of the list of specialties according to which training specialists in the educational and qualification levels of Specialist and Master is implemented”. This was due to one of the contradictions between the requirements for university teachers and shortage of specially trained and highly qualified professionals for higher education. And, as it is noted by N. Batechko, based on the researches by O. Hura, S. Sysoyeva, V.

Korneschuk, N. Kucherenko and others, “most teachers of professional disciplines in higher education institutions have no basic pedagogical training”. That is why, in Ukraine there appeared an urgent need to train professionals for the modern university.

The issues of training and education in specialty 8.18010021 “Pedagogy of Higher School” are reflected in the scientific works by A. Andryuschuk, V. Bader, N. Batechko, A. Borisova, I. Butsyk, O. Hura, V. Dyvak, O. Yevsukov, O. Korkishko, N. Pryhodkina, V. Sypchenko and others.

Based on the analysis of different approaches to training masters in specialization “Pedagogy of Higher School” in native universities the peculiarities of their training are identified.

About the opening of the specialty “Pedagogy of High School” in SHEI “Donbas State Pedagogical University” and the conceptual framework of educational activities are described in the article by A. Andryuschuk.

N. Pryhodkina shares the practical achievements in training the specialists in accordance with the master program “Pedagogy of Higher School” of tuition by correspondence in SHEI “University of Management of Education” of the NAPS of Ukraine.

The issues of the formation of methodical training of applicants of higher education of the second master level of the specialty “Pedagogy of Higher School” are in the spotlight of A. Borisova.

The problems of improving the content of training masters on the above mentioned specialty the article by I. Butsyk is dedicated to.

V. Dyvak in the article “Areas of training teachers on pedagogy of higher school of tuition by correspondence” offers to train masters in the specialty “Pedagogy of Higher School” through distance learning courses.

A. Yevsukova highlights the peculiarities of organizing the optional classes in the specialty “Pedagogy of Higher School” in the article.

One of the fundamental scientific and pedagogical works, which highlights training the undergraduates in the specialty ‘Pedagogy of Higher School’ is the thesis for the degree of Doctor of Pedagogy N. Batechko “Theoretical and methodological principles of training Higher School teachers in terms of magistracy”. The study identifies the current problems of training teachers of higher school: improving the content and structure of vocational and pedagogical teacher training; the regulatory framework; determining peculiarities of the formation of the professional competencies; lack of the flexible educational system.

According to the statistics in 2012 there received licenses for training professionals in the above mentioned specialty 22 higher educational institutions, in 2013 – 28, in 2014 – 32, in 2015 – 41, in 2016 – 22, that the diagram displays. We observe the increase of 19 universities from 2012 to 2015,

which carried out training of masters, and in 2016 the number of universities is again 22, as in 2012, the decrease is observed that is due to the number of social, economic reasons and the requirements of MES of Ukraine on the granting of licenses and certificates for extension of the educational activities of the universities. In 2012 321 applications were filed, in 2013 – 426 (+105), in 2014 – 408 (-20), in 2015 – 504 (+96). Let us note that we have made a comparison with the previous year. In 2012 the budget allocated 118 seats, not used 10, in 2015 to study in magistracy there were planned 94 seats and again left in reserve 6 seats. The original documents 294 people submitted in 2012, and in 2015 – 373. From these data it is clear that there was an increase of the documents submitted for full-time study.

The statistics show that to study in the profession people have started give more applications, and it is gaining popularity.

Therefore, training of masters in the specialty “Pedagogy of Higher School” needs solving a number of urgent problems: theoretical and practical bases of the training content, the creation of the legal framework, the development of the conceptual framework and model training, the flexible education system and so on. Most of scientists work at the problem of forming the competencies of the applicants of the educational level of Master in the specialty “Pedagogy of Higher School”. Scientists point to the need of organizing the optional classes, improving the content of the professional training of teachers of universities, creating the information-educational environment in universities and so on.

REFERENCES

1. Andrjushhuk A. Konceptual'ni pryncypy osvith'o'i' dij'al'nosti z pidgotovky magistriv (na prykladi special'nosti 8.18010021 “pedagogika vyshhoi' shkoly”) / A. Andrjushhuk // *Gumanizacija navchal'no-vyhovnogo procesu : zb. nauk. pr.*; [Za zag. red. prof. V.I. Sypchenka]. – Vyp. LX. – Slov'jans'k : SDPU, 2012. – S. 9–16. [in Ukrainian]
2. Batechko N. G. Teoretyko-metodologichni zasady pidgotovky vykladachiv vyshhoi' shkoly v umovah magistratury: *dys... d-ra ped. nauk*: 13.00.04 / Nina Grygorivna Batechko. – K., 2016. – 669 s. [in Ukrainian].
3. Borysova A.O. Dydaktychni zavdannja dlja formuvannja metodychnoi' kompetentnosti magistrantiv special'nosti «Pedagogika vyshhoi' shkoly» [Elektronnyj resurs] / A.O. Borysova // *Pedagogichnyj proces: teorija i praktyka*. – 2014. – Vyp. 1. – S. 115–120. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2014_1_19 [in Ukrainian].
4. Bucyk I.M. Udoskonalennja zmistu profesijnoi' pidgotovky fahivciv za special'nistju «Pedagogika vyshhoi' shkoly» / I.M. Bucyk // *Naukovyj visnyk Nacional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrai'ny / Serija «Pedagogika. Psihologija. Filosofija»* / Red.kol. : Nikolajenko S.M. (vidp. red.) ta in. – Vyp. 199. – Ch. 2. – K.: Vydav. centr, 2014.– 348 s. – S. 38–45. [in Ukrainian].
5. Dyvak V. «Naprijamy pidgotovky vykladachiv z pedagogiky vyshhoi' shkoly za zaochnuju formuju navchannja» [Elektronnyj resurs] / V. Dyvak // *Theory and*

- methods of educational management № 3(14), 2014.* – Rezhym dostupu: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_16/3.pdf. [in Ukrainian].
6. Jevsjukov O. Zmistovni aspekty organizacii' fakul'tatyviv u magistraturi «Pedagogika vyshhoi' shkoly» / Oleksandr Jevsjukov // *Naukovyj visnyk Melitopol's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu. Serija: Pedagogika: zb. nauk. pr.* – № 1(12). – Melitopol', 2014. – S. 165–169. [in Ukrainian].
 7. Zakon Ukrai'ny «Pro vyshhu osvitu» vid 1 lypnja 2014 roku № 1556-VII [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1454940286316235>. [in Ukrainian].
 8. Pryhod'kina N. O. Osoblyvosti pidgotovky fahivecja za magisters'koju programoju "Pedagogika vyshhoi' shkoly" u DVNZ "Universytet menedzhmentu osvity" NAPN Ukrai'ny [Elektronnyj resurs] / N. O. Pryhod'kina // *Zbirnyk naukovyh prac' Vijs'kovogo instytutu Kyi'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka.* – 2013. – Vyp. 41. – S. 278–284. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpviknu_2013_41_49 [in Ukrainian].
 9. Servis poshuku abiturijentiv 2012. Statystyka galuzi znan' «Specyfichni kategorii» special'nosti 8.18010021 pedagogika vyshhoi' shkoly [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://abit-poisk.org.ua/stat/spec_summary/998/. [in Ukrainian].

(переклад на англійську мову зробено: Слабоуз В. – к. філолог. н., доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 378.147: 004

ГЛИНЯНА Наталія

доц. кафедри хімії та охорони праці, канд. хім. наук, Донбаська державна машинобудівна академія,

вул. Академічна, 72, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313, Україна

E-mail: glvaliko@i.ua

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ХІМІЯ»: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Автором даної статті розглянуто основні напрямки й проблеми використання інформаційних технологій щодо організації системи електронного контролю знань. Визначено основні вимоги до системи контролю знань при вивченні хімії в інженерних вищих навчальних закладах нехімічного профілю, проведено аналіз технологій та засобів створення електронної системи тестування. Здійснено вибір структури побудови системи тестування як частини електронного учбово-методичного комплексу з дисципліни.

© Глиняна Н., 2016.

Ключові слова: вища освіта, інформаційні технології, система електронного контролю знань.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Головним напрямом вдосконалення вищої освіти, основою успішної діяльності будь-якого вузу є забезпечення високої якості освіти. Світовий досвід свідчить, що одним з перспективних інструментів підвищення ефективності когнітивної складової освітніх програм є ІТ-технології, зокрема технології комп'ютерного контролю отриманих знань, актуальність якого зростає зі збільшенням обсягу самостійної роботи студентів і все більш інтенсивним розвитком системи дистанційної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел свідчить, що впровадження ІТ-технологій в процес навчання хімії у вузі стосовно системи контролю знань реалізується за допомогою використання комп'ютерного тестування. Результати досліджень, щодо питань використання і створення систем комп'ютерного контролю знань з дисциплін хімічного профілю наведено у роботах І.М. Аристова, Ю.М. Артемкіної, Е.П. Баберкіної, В.В. Величко, М.Б. Гокжаєва, І.С. Голованова, А.С. Границької, І.М. Зирянової, М.Ф. Каримова, Г.М. Курдюмова, Н.Н. Литинської, М.Г. Мініна, Н.І. Мовчан, М.П. Паркіної, Н.І. Родіонова, Н.Ф. Стась, Е.І. Степановських, В.Д. Устюгової.

Однак, незважаючи на все більш широке використання комп'ютерного тестового контролю знань, не можливо не відзначити, що ефективно впровадження системи електронного контролю уповільнюється недостатністю науково-методичних основ розробки і практичного використання комп'ютерних тестових завдань, а також відсутністю єдиного банку атестаційних педагогічних вимірювальних матеріалів із основних дисциплін вищої професійної освіти. Для введення комп'ютерного тестування як незалежної системи оцінки якості навчання необхідна розробка банків тестових завдань із основних навчальних дисциплін, сертифікація тестових завдань та їх введення в інструментальну систему комп'ютерного тестування [1, с. 89, 90].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування оптимальної області використання в навчальному процесі вузів системи електронного контролю знань, визначення основних вимог до системи контролю знань із дисципліни «Хімія» в інженерних вузах нехімічного профілю, вибір ефективної структури побудови системи тестування як складової частини електронного навчально-методичного комплексу з дисципліни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження областей застосування ІТ-технологій у навчальному процесі вищих навчальних

закладів дозволяє відзначити їх високу ефективність для створення системи електронного контролю знань як складової електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК) з дисципліни, при цьому використання електронного контролю знань стосовно дистанційної форми навчання інколи є єдино можливим або найбільш виправданим порівняно з традиційними формами контролю [2; 3].

Сьогодні все більш поширеним стає WWW-тестування, причому WWW-тестування використовується не тільки в процесі навчання, але і для самонавчання (самотестування) [3, с. 140]. Слід звернути увагу на те, що організація WWW-тестування своїми основними принципами має гуманістичність; адекватність вибору контенту; забезпечення безпеки і конфіденційності; тренінг, комп'ютерну грамотність; адекватність технології і інформаційної моделі предметної області; мобільність; гнучкість; масовість; рентабельність. Крім того, мережеве електронне тестування характеризується суттєвими перевагами: воно звільняє викладача від значних витрат часу на паперову роботу; полегшує перевірку отриманих результатів, тим самим забезпечуючи економію часу на проведення підсумкового і проміжного контролю знань студентів; дає можливість створити однаковість і однорідність перевірки знань; забезпечує об'єктивний підхід при тестуванні різних груп навчаючихся; не вимагає створення і установки додаткового програмного забезпечення щоразу при впровадженні в роботу нового типу тестових завдань; дає можливість використовувати його як в групі, так і при індивідуальному підході; дозволяє легко адаптувати тестові завдання до рівня підготовки аудиторії; створює рівні умови для студентів при виконанні тестових завдань [1; 2; 3; 4].

При створенні системи електронного контролю знань з дисципліни тестовий комплекс повинен відповідати наступним вимогам: мати спрямованість на реалізацію головних освітніх цілей; містити в собі логічно завершену, науково обґрунтовану інформацію, що знаходиться у відповідності з метою відповідного етапу навчання; вмщати чіткі інструкції щодо керівництва діями студента; формувати умови для оптимізації самонавчання; бути спрямованим на розширення професійного понятійного апарату; створювати умови для активізації творчого мислення; бути активно включеним у загальний процес управління якістю педагогічних технологій, а саме, активно забезпечувати всі основні механізми освітнього процесу: цільовий, мотиваційний, змістовий, операційний, контрольний, оціночно-результативний, регулюючий [1; 2].

Аналіз технологій і засобів створення системи електронного контролю знань із дисципліни свідчить, що в даний час на практиці в більшості випадків застосовуються три технології при проектуванні контролюючої частини ЕНМК з дисципліни, а саме: проектування на мові

програмування; гіпертекстові web-технології; проектування за допомогою спеціалізованого інструментального засобу [1; 3].

Проведений огляд програмних засобів, які можуть бути використані для розробки системи електронного контролю знань, дозволив виділити основні вимоги до електронної системи тестування: підтримка роботи в мережі, єдина база зберігання та обробки завдань і результатів, можливість одночасного тестування з різних тем, можливість одночасної роботи в системі необмеженої кількості користувачів, простота підготовки завдань і обробки отриманих результатів. Крім того, при виборі програмного забезпечення для комп'ютерного тестування студентів необхідно, щоб була передбачена можливість додавання тематичних розділів, можливість організації комп'ютерного контролю в різних режимах (в режимі самоперевірки і в режимі іспит; при цьому в режимі самоперевірки тест повинен бути доступний студенту в будь-який час і без обмеження числа спроб, після завершення тестування студент повинен мати доступ до детального звіту про результати тестування із зазначенням правильних і власних відповідей; в режимі іспит тестування повинне проводитися строго в певний проміжок часу і з однією спробою), також викладач повинен мати можливість перегляду повного звіту за результатами тестування для кожного студента [1; 2; 3].

При створенні бази тестових завдань для електронного контролю знань, на наш погляд, необхідним є не тільки врахування особливостей дисципліни, але і спрямованість на перевірку та оцінювання професійних компетенцій. На етапі планування тестового контролю знань пропонується критеріально-орієнтований підхід в якості загального підходу до складання контрольних завдань. На відміну від нормативно-орієнтованого тестування, яке надає можливість порівняння індивідуальних тестових балів зі статистичною нормою й показує найбільш поширений рівень виконання тесту, критеріально-орієнтоване тестування перевіряє відповідність знань та умінь певним критеріям (стандартам).

У нашому випадку такі критерії закладено в Державних освітніх стандартах, програмі дисципліни, відповідних підручниках, навчально-методичному комплексі з дисципліни. На основі аналізу цих нормативних матеріалів розроблено перелік цільових установок – знань і вмінь, що підлягають засвоєнню в процесі навчання та оцінюванню під час рубіжного контролю і при підсумковій атестації. До цього переліку входить основний матеріал загальної хімії, що вивчається студентами всіх напрямків технічних спеціальностей.

Безсумнівно, що ефективність процесу навчання значною мірою залежить від рівня організації зворотного зв'язку в ЕНМК з дисципліни. Для реалізації завдань, що стоять перед системою контролю знань із

дисципліни, обумовлених проблемою взаємодії між студентом і викладачем при підготовці, проведенні комп'ютерного тестування та аналізі результатів тестового контролю знань студентів, у нашому дослідженні в якості інструменту взаємодії пропонується використовувати систему Moodle. Безперечною перевагою системи Moodle є те, що дана система є безкоштовною, являє собою відкритий пакет програм, створений на допомогу педагогам для ефективної організації on-line- та off-line-навчання з використанням широкого спектру педагогічних принципів.

Обов'язковим при організації процесу навчання і комп'ютерного тестування в рамках ЕНМК з дисципліни є врахування таких факторів, як надання зручного доступу до навчальних курсів, лекцій і тестових завдань; надання зручних засобів створення і редагування навчальних курсів, банків тестових завдань; можливість зручного формування тестових завдань для різних форм контролю; надання можливості формування аналітичної звітності; можливість використання різних форм тестових завдань для проведення комп'ютерного тестування; можливість організації тестового контролю знань на всіх етапах навчального процесу; можливість індивідуалізації освітнього маршруту для кожного студента.

Висновки. Узагальнюючи вище наведене можна зробити висновок, що необхідність використання технології комп'ютерного тестування (особливо на етапі самостійної роботи студентів та при дистанційному навчанні) зумовлена достатньою ефективністю й об'єктивністю результатів оцінки рівня сформованих компетенцій внаслідок значного підвищення варіативності тестових завдань й оптимізації технологій обробки результатів; створенням нових можливостей для традиційного тестування на основі розширення тематики, видів і форм тестових завдань; можливістю реалізувати з максимальною повнотою особистісно-орієнтований компетентнісний підхід; розширенням цільової аудиторії за рахунок забезпечення віддаленого (мережевого) доступу до баз тестових завдань; підвищенням якості тренінгових та атестаційних тестів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Устюгова В.Д., Паркина М.П., Артемкина Ю.М., Капустин Ю.И. Разработка банков тестовых заданий для оценки знаний студентов / В.Д. Устюгова, М.П. Паркина, Ю.М. Артемкина, Ю.И. Капустин // *Успехи в химии и химической технологии*. – 2009. – Т. 23. – № 6. – С. 89-92.
2. Киян И.В. Тест как инструмент управления качеством педагогических технологий в системе дистанционного обучения / И.В. Киян // [Вестник Костромского государственного университета им. Н.А. Некрасова](#). – 2010. – Т. 16. – № 4. – С. 190-198.
3. Перова Ю.П. Технология тестирования в дистанционном обучении / Ю.П. Перова // [Доклады Томского государственного университета систем управления и радиоэлектроники](#). – 2015. – № 1. – С. 138-141.

4. Величко В.В., Новикова Н.Г., Паркина М.П., Щербаков Д.В. Разработка новых форм тестовых заданий для самоконтроля успеваемости по неорганической химии / В.В. Величко, Н.Г. Новкова, М.П. Паркина, Д.В. Щербаков // Успехи в химии и химической технологии. – 2007. – Т. 21. – № 11. – С. 73-77.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2016.

ГЛИНЯНАЯ Наталия

доц. кафедры химии и охраны труда, канд. хим. наук, Донбасская государственная машиностроительная академия,

ул. Академическая, 72, г. Краматорск, Донецкая обл., 84313, Украина

E-mail: glvaliko@i.ua

**ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ
ЭЛЕКТРОННОГО КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ ПО ДИСЦИПЛИНЕ
«ХИМИЯ» : МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Резюме. В данной статье рассмотрены основные направления и проблемы использования информационных технологий при организации системы электронного контроля знаний. Определены основные требования к системе контроля знаний при изучении химии в инженерных высших учебных заведениях нехимического профиля, проведен анализ технологий и средств создания электронной системы тестирования. Обоснован выбор структуры построения системы тестирования как составляющей части электронного учебно-методического комплекса по дисциплине.

Ключевые слова: высшее образование, информационные технологии, система электронного контроля знаний.

GLINYANAYA Nataliya

Associate professor of department of chemistry and labor safety, candidate of chemical sciences, Donbass state machine-building academy

Academic str., 72, Kramatorsk, Donetsk region., 84313, Ukraine

E-mail: glvaliko@i.ua

**FEATURES OF THE ORGANIZATION OF SYSTEM OF
ELECTRONIC CONTROL OF KNOWLEDGE ON DISCIPLINE
"CHEMISTRY" : METHODOLOGICAL ASPECT**

Summary. The main directions and problems of using information technologies in the organization of electronic control system knowledge are analyzed. The basic requirements to the system of knowledge control in the study of chemistry in engineering higher educational establishments of non-chemical profile are determined, the analysis of the technologies and tools of creation of electronic system testing is carried out. The choice of structure and algorithm testing system as a component of an electronic educational methodical complex for discipline is justified. Optimal the use of an electronic control system of students ' knowledge is proved.

Keywords: higher education, information technologies, electronic control system knowledge.

Abstract. World experience testifies, that one of perspective tools of increase quality of higher education are IT- technologies, in particular, technologies of the computer control of the received knowledge.

The analysis of the scientific literature shows, that introduction of IT-technologies in process of training of chemistry in high school concerning the monitoring system of knowledge is realized by means of use of computer testing. However effective introduction of system of the electronic control of knowledge is broken by insufficiency of scientifically-methodical bases of working out and practical use of computer test tasks, and also absence of uniform bank of pedagogical materials for certification of students.

Article purpose is definition of the basic requirements to the monitoring system of knowledge in chemistry in engineering high schools of not chemical profile, a choice of structure of construction of system of testing as making part of an electronic educational methodical complex on discipline.

In article it is noticed, that the most widespread is WWW-testing which is used for the control of knowledge of students both in educational process, and in the course of self-training, the last is especially important at remote training. As the effective tool of the organization of process of training to discipline, carrying out of computer testing, the analysis of results of testing, interaction between the student and the teacher system Moodle is offered.

The material presented in article, allows to conclude, that at the organisation of process of training and computer testing within the limits of an educational methodical complex on discipline it is necessary to provide convenient access to training courses, lectures, test tasks, to provide convenient ways of creation and editing of training courses, banks of test tasks, to provide possibility of the organisation of the control of knowledge at all stages of educational process, possibility of an individualization of an educational route for each student.

REFERENCES

1. Ustyugova, V.D., Parkina, M.P., Artyomkina, Yu.M., & Kapustin, Yu.Y. (2009). Razrabotka bankov testovy'x zadanyj dlya ocenky znanyj studentov [Developing banks of test items for assessing student's knowledge]. *Uspexi v ximii i ximicheskoy texnologii – Advances in chemistry and chemical technology*, 6, 89-92 [in Russian].
2. Kiyani, I.V. (2010). Test kak instrument upravleniya kachestvom pedagogicheskix texnologij v sisteme distancionnogo obucheniya [Test as a tool for quality management of educational technology in distance learning system]. *Vestnik Kostromskogo gosudarstvennogo universiteta im. N.A. Nekrasova – Bulletin of the Kostroma state University. N. Nekrasov*, 4, 190-198 [in Russian].

3. Perova, Yu.P. (2015). *Technologiya testirovaniya v distancionnom obuchenii* [Testing technology in distance education]. *Doklady' Tomskogo gosudarstvennogo universiteta sistem upravleniya y radioe'lektroniki – Reports of Tomsk state University of control systems and Radioelectronics*, 1, 138-141 [in Russian].
4. Velichko, V.V., Novikova, N.G., Parkina, M.P., & Shherbakov, D.V. (2007). *Razrabotka novy'x form testovy'x zadaniy dlya samokontrolya uspevaemosti po neorganicheskoy khimii* [The development of new forms of test tasks for self-monitoring of progress in inorganic chemistry]. *Uspexi v khimii i khimicheskoy tehnologii. – Advances in chemistry and chemical technology*, 11, 73-77 [in Russian].

(Переклав на англ. Н. Глиняна – доц. кафедри хімії та охорони праці, канд. хім. наук, Донбаська державна машинобудівна академія).

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.5.015.31:7](477)

БУЛГАКОВА Тетяна

канд. педагогічних наук, викладач музичного мистецтва, середня загальноосвітня школа I–III ступенів №160

вул. Російська, 45, м. Київ, 02000, Україна

E-mail: bulgakova_a@mail.ru

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розкриваються основні етапи становлення теорії та практики художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітніх закладів України у другій половині ХХ століття. Визначаються структура і порядок організації художньо-естетичного виховання в радянський період та в 90-ті роки другої половини ХХ століття. Автором описані основні наукові тенденції поглядів на художньо-естетичне виховання та зазначені законодавчі і нормативно-директивні матеріали Міністерства освіти України в досліджуваній період. З'ясовано, що перші два етапи проходили централізовано, під керівництвом Міністерства освіти СРСР, основною метою було комуністичне виховання та постійне відхилення від національної культури, традицій. На третьому етапі в Україні починають активно розвиватись теоретичні і практичні засади художньо-естетичного виховання учнів на ґрунті народної педагогіки, індивідуального підходу, єдності людини з природою.

Ключові слова. Художньо-естетичне виховання, учні, освіта, навчально-виховний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Важливість художньо-естетичного розвитку школярів особливо актуальна в наш час, коли товарно-ринкова психологія, псевдокультурні тенденції відсунули на другий план справжні людські цінності, а реалії сучасного життя складні та сповнені протиріч. Естетичне виховання займає важливе місце у всій системі навчально-виховного процесу, бо за ним стоїть не лише розвиток естетичних якостей людини, але і всієї особистості в цілому: її сутнісних сил, духовних потреб, моральних ідеалів, особистих і суспільних уявлень, інтелектуального потенціалу, світогляду. В зв'язку з цим здобутки вітчизняної теорії і практики будуть незамінними при зміні цільових пріоритетів освіти та переході до гуманної освітньої парадигми.

© Булгакова Т., 2016

Аналіз досліджень і публікацій. Естетичне виховання особистості є предметом наукового аналізу філософів (В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Левчук, В. Молодиченко та ін.), які вважають його засобом залучення молоді до духовних і культурологічних суспільних цінностей; педагогів (О. Киричук, В. Маслов, О. Отич, Н. Сегеда та ін.) та психологів (Г. Балл, І. Бех, С. Максименко та ін.), які розробили його концептуальні підходи. Теоретичні напрацювання з художньо-естетичного виховання відображено у працях О. Комаровської, Л. Масол, Г. Шевченко та ін. Історичний контекст теорії та практики естетичного виховання висвітлено в публікаціях О. Дем'янчука, Д. Джоли, С. Мельничука, Г. Сагач, І. Паласевич, Г. Тарасенко, М. Чепіль, А. Щербо та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування етапів становлення теорії та практики художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах України у другій половині ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опрацювання науково-педагогічних та архівних матеріалів досліджуваного періоду дало можливість виокремити такі етапи становлення теорії та практики художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах України у другій половині ХХ століття: перший (1949–1985 рр.) – етап виховання свідомості, емоцій, поведінки дітей у дусі радянського патріотизму, радянської національної гордості та дружби народів; другий (1986–1991 рр.) – етап протиріч у суспільному житті, розходження змісту теорії і практики художньо-естетичного виховання; третій (90-ті роки ХХ століття) – етап обґрунтування змісту художньо-естетичного виховання з урахуванням надбань української культури, гуманістичної педагогіки.

У першому виокремленому нами етапі як на уроках, так і в позакласній роботі формувались якості культурного громадянина, будівника комунізму. Вивчав та впроваджував передовий досвід художньо-естетичного виховання учнів в Україні, організовував олімпіади, виставки, конкурси дитячої та юнацької творчості Республіканський навчально-методичний кабінет художнього виховання дітей [1]. У 1958 році був прийнятий “Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР”, який націлював на виховання нової людини, в якій повинні гармонійно поєднуватися духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість [2].

Спираючись у педагогічній та просвітницькій роботі на досвід та ідеї своїх попередників і сучасників, Д. Кабалевський і Б. Неменський у 70-ті роки створили експериментальні навчальні програми з музики і образотворчого мистецтва. Покладені в основу музичної освіти “три кити” (пісня, танець та марш) у Д. Кабалевського і три форми художньої

діяльності (побудова, зображення, прикрашання) в основу художньої освіти у Б. Неменського були покликані орієнтувати особистість на залучення до духовних цінностей, сприйняття специфіки мистецтва [3].

У другому етапі у всіх сферах суспільного життя утвердились явища застійного характеру. Недооцінка гуманітарно-естетичного чинника шкільної освіти на протязі багатьох років привела до зниження духовних запитів учнів. Художньо-естетичне виховання даного періоду продовжувало характеризуватися ідейно-естетичною спрямованістю. Міністерством освіти СРСР у 1987 році була розроблена “Комплексна програма естетичного виховання населення”, в якій було намічено переорганізацію системи естетичного виховання. У ній планувалося застосувати можливості перебудови та шкільної реформи для визначення мети і завдань художньо-естетичного виховання учнів. Передбачалось серйозно змінити структуру загальноосвітньої школи, відкрити шкільні і позашкільні майстерні, студії художньої творчості, нові гуртки та клуби відповідно нахилів та інтересів учнів [4].

Третій етап відзначився початком існування незалежної України, коли обрано курс на побудову демократичного суспільства, гуманні відносини між людьми. У зв'язку з цим нагальною необхідністю постало звернення школи до мистецтва, як до одного з найважливіших засобів розкриття духовного потенціалу особистості. Проблеми художньо-естетичного виховання молоді порушено у низці нормативно-правових документів: Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI ст.”), Національній доктрині розвитку освіти України, Державній програмі “Вчитель”, “Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні” та ін.

Виклики сучасного інформаційного світу, з одного боку, та потреба у формуванні людини нової генерації, з іншого, зумовлюють необхідність якісних змін в організації виховного процесу, зокрема, в художньо-естетичному вихованні молоді. Серед актуальних проблем освіти на перший план вийшли такі: низька пізнавальна активність учнів, відсутність естетичного ідеалу, підміна його еталонами сучасної масової культури та ін. Сучасні вчені-педагоги в своїх дослідженнях спираються на такі можливості культурно-освітнього середовища, як здатність до об'єднання, розвиток мотивації до самовдосконалення, застосування взаємодії всіх складових педагогіки [5].

Висновки. У радянський відрізок досліджуваного періоду наголошувалось на вихованні всебічно розвиненого громадянина, майбутнього комуніста, який любить свою Вітчизну, вміє розуміти і створювати прекрасне. Нові завдання в галузі виховання у загальноосвітній школі суверенної України актуалізували проблему художньо-естетичного

виховання. Освіта України наголосила на тому, що основним елементом системи художньо-естетичного виховання є особистість, становлення якої має проходити з урахуванням індивідуальних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Центральный государственный архив высших органов власти та управління України. – Ф. 4631, оп. 2. – 1980 р. – 28 с.
2. Центральный государственный архив высших органов власти та управління України. – Ф. 4631, оп. 2. – Спр. 28. Програми, методичні листи про естетичне виховання дітей, підготовлені кабінетом за 1959 рік. – 61 с.
3. Неменский Б. М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания. Книга для учителя / Б. М. Неменский. – Москва : Просвещение, 1981. – 192 с.
4. Комплексная программа эстетического воспитания населения: пути разработки и реализации : материалы всероссийской научной конференции / АН СССР, НИИ культуры ; [ред.-сост. Ю. С. Дружкин]. – Москва : НИИК, 1988. – 221 с.
5. Лебедева А. В. Культурно-освітній простір навчального закладу у становленні художньо-естетичного досвіду особистості / А. В. Лебедева // Мистецька освіта: традиції і новації : Матеріали Міжнарод. наук. конф. (м. Мелітополь, 16-17 жовтня 2014 р.). – С. 55–57.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2016.

БУЛГАКОВА Татьяна

канд. педагогических наук, преподаватель музыкального искусства, средняя общеобразовательная школа I–III ступеней №160 г. Киева
ул. Российская, 45, г. Киев, 02000, Украина

E-mail: bulgakova_a@mail.ru

ЭТАПЫ СТАНОВЛЕНИЯ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ УКРАИНЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ДВАДЦАТОГО ВЕКА

Резюме. В статье раскрываются основные этапы становления теории и практики художественно-эстетического воспитания учащихся общеобразовательных учреждений Украины во второй половине XX века. Определяются структура и порядок организации художественно-эстетического воспитания в советский период и в 90-е годы второй половины XX века. Автором описаны основные научные тенденции взглядов на художественно-эстетическое воспитание и указаны законодательные и нормативно-директивные материалы Министерства образования Украины в исследуемый период. Выяснено, что первые два этапа проходили централизованно под руководством Министерства образования СССР, основной целью было коммунистическое воспитание и постоянное отклонение от национальной культуры, традиций. На третьем этапе в Украине начинают активно развиваться теоретические и

практические основы художественно-эстетического воспитания учащихся на почве народной педагогики, индивидуального подхода, единства человека с природой.

Ключевые слова. Художественно-эстетическое воспитание, ученики, образование, учебно-воспитательный процесс.

BULGAKOVA Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, teacher of musical art, general education establishment of I–III stages № 160, Kyiv.

45, Russian street, Kyiv, Ukraine, 02000.

E-mail: bulgakova_a@mail.ru

STAGES OF BECOMING OF THEORY AND PRACTICE OF ARTISTIC AND AESTHETIC EDUCATION OF PUPILS IN GENERAL EDUCATION ESTABLISHMENTS OF UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Summary. The basic stages of becoming of the theory and practice of artistic and aesthetic education of pupils in general education establishments of Ukraine in the second half of the twentieth century are disclosed in the article. The structure and organization of artistic and aesthetic education in the Soviet period and in the 90s years in the second half of the twentieth century are determined. The author describes the main scientific trends of views on the artistic and aesthetic education and indicates legislative, normative and directive materials of Ministry of Education in the investigated period. It has been found that the first two stages were centralized under the direction of the Ministry of Education of the USSR. The main goal of these two stages was communist education and the permanent deviation from the national culture and traditions. During the third stage the theoretical and practical background of artistic and aesthetic education of pupils on the basis of folk pedagogics, individual approach and the unity of man with nature started to develop actively in Ukraine.

Keywords. Artistic and aesthetic education, pupils, education, educational process.

Abstract. In our days the dynamics of development of public conditions requires the permanent improvement of educational and educator process of general education establishment. Artistic and aesthetic education is the important component of education, which gives ability to perceive and estimate the world from the point of view of harmony, perfection and beauty, it is the obligatory condition of formation of spiritual, moral and cultural personality.

Aesthetic education of the individual is the subject of scientific analysis philosophers (T. Andruschenko, M. Berdyaev, E. Gromov, L. Levchuk, V. Movchan etc.), who consider it as the instrument of involving youth to the spiritual and culturological public values; teachers (A. Zaporozhets, I. Zyazyun, O. Kirichuk, O. Semashko etc.) and psychologists (G. Ball, I. Beh, T. Kirilenko,

V. Moskalets), who worked out its conceptual approaches. Theoretical works from artistic and aesthetic education are represented in writings of O. Komarovska, L. Masol, S. Nichkalo, G. Shevchenko etc. The historical context of theory and practice of aesthetic education is reflected in publications of O. Burov, O. Dem'yanchuk, D. Dzhola, S. Melnichuk, G. Sagach, O. Semashko, I. Palasevich, G. Tarasenko, M. Chepil, A. Scherbo etc.

The purpose of the article is grounding of the stages of becoming of theory and practice of artistic and aesthetic education of pupils in general education establishments of Ukraine in the second half of the twentieth century.

During the first stage the communist ideology was implanted to the pupils on lessons and in extracurricular artistic and aesthetic activity. During the second stage the restructuring of the education system was aimed at rethinking of essence and overcoming of the existing defects in the maintenance and organization of education system. In the Soviet period of time the foundation of the educational process was to solve the main problems of communist education. At the end of the second half of the twentieth century artistic and aesthetic education in general education institutions were directed at updating traditional, unique spiritual values of Ukraine.

The analysis of artistic and aesthetic education in the second half of the twentieth century in the Soviet period points at the necessity of avoiding mistakes in the artistic and aesthetic education of pupils.

REFERENCES

1. Central record office of higher authorities and management of Ukraine (1980). F. 4631, op. 2 [in Ukrainian].
2. Central record office of higher authorities and management of Ukraine (1959). F. 4631, op. 2., spr. 28 [in Ukrainian].
3. Nemenskiy, B.M. (1981). *Mudrost krasoty: O problemah esteticheskogo vospitaniya* [Wisdom of beauty: About the problems of aesthetic education]. Moskva: Prosveschenie [in Russian].
4. Druzhkin, Yu.S. (1988). *Kompleksnaya programma esteticheskogo vospitaniya naseleniya: puti razrabotki i realizatsii* [Complex program of aesthetic education of population: ways of development and realization]. *Materialyi vserossiyskoy nauchnoy konferentsii – Materials of all-russian scientific conference*. Moskva: NIIK [in Russian].
5. Lebedeva, A.V. (2014). *Kulturno-osvitniy prostir navchalnogo zakladu u stanovlenni hudozhno-estetichnogo dosvidu osobistosti* [Cultural and educational space of educational establishment in becoming of Artistic and aesthetic experience of personality]. *Mistetska osvita: traditsiyi i novatsiyi: Materialyi Mizhnarodnoyi naukovoї konferentsiyi – Artistic education: traditions and innovations: Materials of international scientific conference*. (pp. 55–57). Melitopol: Vidavniststvo Melitopolskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Bogdana Hmel'nitskogo [in Ukrainian].

(Переклала на англ. Г. Жукова, канд. педагогічних наук).

УДК 373.5.015.31:17.022.1|(477)

ЖУКОВА Галина

канд. педагогічних наук

E-mail: lvgalina12@gmail.com

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НА ОСНОВІ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті актуалізовано проблему морального виховання старшокласників в українській загальноосвітній школі як базис різностороннього розвитку особистості та відповідального ставлення підростаючого покоління до оточуючої дійсності. Проаналізовано підходи до визначення сутності морального виховання у другій половині ХХ століття з точки зору досягнень української педагогіки. Простежено зміну поглядів учених на проблему формування моральних якостей старшокласників у теорії та практиці даного періоду.

Ключові слова. Моральне виховання, старшокласники, радянський період, українське суспільство.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Основою виховання підростаючого покоління є прищеплення учням загальнолюдських цінностей, збагачення життя вихованців знаннями та ставленням до національної і світової культури та історії, традицій, звичаїв, пошуків ідеалу та змісту життя людей. Оскільки освіта є найбільш інформаційно місткою галуззю життєдіяльності людини, то школа повинна дбати про створення духовних засад, які б забезпечували безпеку суспільного розвитку, права особи на свободу світогляду. Моральне виховання старшокласників особливо далекосяжним стає при осмисленні,

з одного боку, запитів соціуму, а з іншого – забезпечення суспільної злагоди. Нині нікого не потрібно переконувати, що успішне виховання базується на вивченні й узагальненні того накопиченого багажу теоретичних і практичних знань, який допомагає сучасній моральній особистості впевнено орієнтуватись у житті. В умовах швидкого розвитку науки і технологій досвід в даному напрямі виховної діяльності обумовлений науковим інтересом та потребою в різносторонньому висвітленні з метою конструктивного застосування.

Аналіз досліджень і публікацій показав, що у працях українських учених В. Андрущенко, Г. Васяновича, І. Зязюна, В. Кременя,

© Жукова Г., 2016.

В. Молодиченка, та інших учених відображено філософський аспект морального виховання учнів. Наукові дослідження І. Бежа, М. Боришевського, В. Білоусової, О. Кондратюка, Г. Костюка, Т. Люріної, О. Сухомлинської, К. Чорної та інших у галузі морального виховання особистості визначають психолого-педагогічні основи морального виховання школярів. Важливого значення вчені Н. Абашкіна, Л. Довгань, В. Жуковський, М. Лещенко та інші науковці надають використанню зарубіжного досвіду у формуванні моральних якостей особистості.

Формування цілей статті (постановка завдання) – розкрити основні підходи до розуміння сутності морального виховання у педагогічній науці другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. За довгу історію свого існування людство виробило моральні стандарти відносин, завдяки яким формувались моральні поняття, почуття, навички поведінки відповідно канонів суспільства. У радянському суспільстві моральною людиною вважалась така, в якій норми, правила і вимоги соціалістичної моралі були її власними поглядами і переконаннями, звичними формами поведінки. Провідною була настанова “щоб уся справа виховання, освіти і навчання сучасної молоді була вихованням в ній комуністичній моралі” [1, с. 309]. Розвиток теорії та практики морального виховання другої половини ХХ століття проходив централізовано, під керівництвом ЦК КПРС, у складних соціально-економічних та політичних умовах. На початку 50-х років увага теорії морального виховання акцентувалась на такій моральній якості учнів, як дисципліна, що розглядалась як політичне і моральне явище. В її змісті виокремлювались свідомість, активність, відповідальність перед суспільством (В. Гмурман, В. Крутецький, Т. Лейтченков, М. Лукін, Є. Моносзон, Л. Раскін). У підручнику “Педагогіка” [(І. Каіров, 1956 р.) моральне виховання визначено як планомірну і цілеспрямовану дію на свідомість, почуття і поведінку учнів у цілях виховання їх в дусі комуністичної моралі [2, с. 202]. У 60-х роках дослідники М. Петухов, Г. Щукіна, Є. Голент та К. Радіна підкреслювали єдність принципу зв’язку школи з життям з принципом комуністичної цілеспрямованості морального виховання [3].

Проблеми морального виховання досліджували в 60-70-х роках українські вчені О. Кондратюк, М. Гусак, молдавський педагог В. Гаврилов, російський учений М. Болдирев. На їх думку, завдання школи полягало в залученні учнів до праці, вихованні свідомості, що будь-яка праця на користь суспільству – почесна і благородна [4, с. 8].

Окреме шанобливе місце в системі розвитку морального виховання учнів займає В. Сухомлинський, директор сільської школи в Кіровоградській області з 1948 р. по 1970 р., який головною метою

навчально-виховного процесу вважав всебічний розвиток особистості. Уся його діяльність пронизана принципами гуманізму, глибокою повагою до особистості дитини. Видатний педагог убачав, що дитину виховує все: люди, довколишні предмети, природа, слово. Особливе місце в його системі морального виховання займає повага до батьків, сім'ї [5].

Моральне виховання підростаючого покоління у 80-х роках ХХ століття продовжувало ґрунтуватись на марксистсько-ленінському вченні про комуністичну мораль та моральному кодексі будівника комунізму. В підручнику “Педагогіка” (1984 р.), підготовленій ученими Академії педагогічних наук СРСР і НДР, змістом морального виховання в суспільстві зрілого соціалізму визначались норми комуністичної моралі, її принципи, правила, традиції, що складають невід’ємну складову частину духовного життя народу. Комуністична мораль визнавалась педагогами як найвища сходинка морального прогресу людства, процес морального виховання розглядався у взаємозв’язку із загальною системою комуністичного виховання [6, с. 167].

Американські педагоги на початку 90-х років ХХ століття засвідчили початок нового етапу морального виховання в освітній системі, що направлений на відродження моральних цінностей та на формування характеру учня як основного завдання школи. На протязі більше, ніж ста років у курсі японської школи є предмет “Моральне виховання”, в його сучасній програмі визначені такі основні цілі: формування громадянина Японії, запровадження соціальних норм у свідомість молоді у формі моральних цінностей, формування групової свідомості і почуття громадського обов’язку, усвідомлення необхідності бути дисциплінованим і працелюбним [7, с. 267].

Із здобуттям Україною незалежності українська національна педагогіка почала широко спиратися на народну, яка історично склалася на нашій території на основі засвоєння національних та загальнолюдських цінностей. Окремі аспекти цієї проблеми в 90-х роках досліджували такі вчені, як Л. Ващенко – “Морально-естетичне виховання старшокласників засобами світової художньої культури” (1993 р.), Т. Люріна – “Моральне виховання підлітків у позаурочній діяльності засобами фольклору” (1992 р.), Г. Майборода – “Соціально-педагогічний потенціал українських народних обрядів у системі формування морально-духовних цінностей особистості» (1996 р.), К. Плівачук – “Моральне виховання старшокласників засобами усної народної творчості” (1998 р.). Підготовку педагога до морального виховання учнів вивчали дослідники Н. Молодиченко – “Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови до морального виховання підлітків” (2002 р.), Л. [Москальова](#) “Моральне виховання особистості майбутнього вчителя

музики і художньої культури засобами українського сакрального хорового мистецтва” (2004 р.), С. [Ігнатенко](#) – “Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів” (2007 р.).

Наразі європейські освітяни прагнуть до піднесення ролі моральних цінностей, що закріплено у “Лісабонській стратегії”. Освітня система Європи затвердила шлях розвитку на основі демократичних, ліберальних цінностей: свободи вибору, пріоритету моральних норм, поваги до інших рас і національностей, гуманізації навчально-виховного процесу [8].

Висновки. Розвиток теорії і практики морального виховання старшокласників у загальноосвітній школі радянського періоду було націлено на виховання майбутнього будівника комунізму. Домінування ідеології зумовлювало побудову всього виховання відповідно до комуністичних ідеалів, конкретних завдань комуністичного будівництва. З прийняттям Україною незалежності моральне виховання стало першочерговим завданням освіти, що здійснюється для ідентифікації дитини та її самореалізації. Моральні якості, моральна самосвідомість особистості повсякчас виявляють непересічне оновлене значення в сучасному навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ленин В. И. Полное собрание сочинений : в 55-ти томах / В. И. Ленин. – М. : Политиздат, 1981. – Т. 41. – 1981. – 578 с.
2. Педагогика : учебник для пед. ин-тов / [под ред. И. А. Каирова]. – М. : Учпедгиз, 1956. – 436 с.
3. Вопросы воспитания и обучения: Лекции по педагогике / [Под ред. Н. Н. Петухова, Г. И. Щукиной, Е. Я. Голента]. – М. : Учпедгиз, 1960. – 344 с.
4. Кондратюк О. П. Моральне виховання учнів / О. П. Кондратюк. – К. : Радянська школа, 1961. – 47 с.
5. Сухомлинский В. А. Нравственный идеал молодого поколения / В. А. Сухомлинский. – М. : АПН РСФСР, 1963. – 152 с.
6. Педагогика / [под ред. Г. Нойнера, Ю. К. Бабанского]. – М. : Педагогика, 1984. – 368 с.
7. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка : Навчальний посібник / А. А. Сбруєва. – Суми : Редакційно-видавничий відділ СДПУ, 1999. – 300 с.
8. [Глоба Т. М.](#) Методи виховання моральних цінностей у сучасній французькій школі / Т. М. Глоба // [Пед. освіта : теорія і практика. Психологія. Педагогіка](#) : зб. наук. пр. – 2010. – № 2 (14). – С. 17–22.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2016.

ЖУКОВА Галина

канд. педагогических наук

E-mail: lvgalina12@gmail.com

**ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ
СТАРШЕКЛАСНИКОВ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ
ШКОЛЕ НА ОСНОВЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ОПЫТА ВТОРОЙ
ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА**

Резюме. В статье актуализировано проблему нравственного воспитания старшеклассников в украинской общеобразовательной школе как базис разностороннего развития личности и ответственного отношения подрастающего поколения к окружающей действительности. Проанализированы подходы к определению сущности нравственного воспитания во второй половине XX века с точки зрения достижений украинской педагогики. Прослежено изменение взглядов ученых на проблему формирования нравственных качеств старшеклассников в теории и практике данного периода.

Ключевые слова. Нравственное воспитание, старшеклассники, советский период, украинское общество.

ZHUKOVA Galina

Candidate of Pedagogical Sciences

E-mail: lvgalina12@gmail.com

**BASES OF FORMATION OF SENIOR PUPILS' MORAL
QUALITIES IN MODERN UKRAINIAN SCHOOL ON THE BASIS OF
POSITIVE EXPERIENCE OF THE SECOND HALF OF THE
TWENTIETH CENTURY**

Summary. The problem of moral education of senior pupils in the Ukrainian general education school as a basis of comprehensive development of the personality and responsible attitude of the younger generation to the surrounding reality is actualized in the article. The approaches of defining the essence of moral education in the second half of the twentieth century from the point of view of Ukrainian education system achievements are analyzed. The changing of views of scientists on the problem of formation of moral qualities of senior pupils in theory and practice of the period is observed.

Keywords: moral education, senior pupils, the Soviet period, Ukrainian society.

Abstract. The social and cultural prospects put new requirements to essence of moral education of studying young people on the modern stage of becoming of our state. Exactly achievements of pedagogics are the basic form of transmission of knowledge to senior pupils about moral values.

The philosophical aspect of moral education of pupils in the works of Ukrainian scientists V. Andruschenko, I. Beh, M. Borishevskiy,

S. Goncharenko, I. Zyazyun, V. Kremen, O. Suhomlinska is reflected. Research of V. Bilousova, G. Vasyanovich, G. Kostyuk, O. Leontev, T. Lyurina, K. Chorna and others in the field of moral education of the personality are determined as a psychological and pedagogical base of moral education of pupils. The scientists N. Abashkina, V. Vulfson, L. Dovgan, V. Zhukovskiy, T. Koshmanova, Z. Malkova, V. Pilipovskiy set at value the importance of usage of international experience in the moral growth of young people.

The purpose of the article is to reveal the main approaches of understanding the essence of moral education in pedagogical science in the second half of the XX century.

The important task of Soviet pedagogy in the program of the CPSU was the education of the younger generation based on Marxist-Leninist ideology. In the 50 – 80s years moral education of the younger generation depended on the main line of state governance. Education in the school did not take into account the interests of pupils. In the Soviet period the problem of moral education caused intent interest of the Ukrainian scientists – they placed greater focus on theoretical principles of educator process. After the declaration of independence of Ukraine the national education program established the priority approaches to learning of the value base, traditions of Ukrainian culture, the best national achievements and world pedagogy and psychology.

The Soviet period scientists considered moral education as a component of a communism. The school of independent Ukraine always has the responsible attitude to education of pupils by the way of national sense formation.

REFERENCES

1. Lenin, V.I. (1981). *Polnoe sobranie sochineniy* [Complete works] (Vols 1-55). Moskva: Politizdat [in Russian].
2. Kairov, I.A. (1956). *Pedagogika* [Pedagogics]. Moskva: Uchpedgiz [in Russian].
3. Petuhov, N.N., Schukina, G.I., Golent, E.Ya (1960). *Voprosyi vospitaniya i obucheniya* [Questions of education and training]. Moskva: Uchpedgiz [in Russian].
4. Kondratyuk, O.P. (1961). *Moralne vihovannya uchniv* [Moral education of pupil]. Kyiv: Radyanska shkola [in Ukrainian].
5. Suhomlinskiy, V.A. (1963). *Nravstvennyiy ideal molodogo pokoleniya* [The moral ideal of the younger generation]. Moskva: APN RSFSR [in Russian].
6. Noynera, G, Babanskiy, Yu.K. (1984). *Pedagogika* [Pedagogics]. Moskva: Pedagogika [in Russian].
7. Sbrueva, A.A. (1999). *Porivnyalna pedagogika* [Comparative pedagogics]. Sumi: Redaktsiyno-vidavnicхий viddil SDPU [in Ukrainian].
8. Globa, T.M. (2010). *Metodi vihovannya moralnih tsinnostey u suchasniy frantsuzkiy shkoli* [Methods of education of moral values in modern French school]. *Pedagogichna osvita: teoriya i praktika. Psihologiya. Pedagogika – Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogics: collection of scientific works* (Vols 2(14)) (pp. 17–22) [in Ukrainian].

(Переклав на англ. автор).

УДК 373.2(477)"19/20"

САЯПНА Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: l.korkishko@mail.ru

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ (1960 Р. – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

Анотація. У статті наголошується на тому, що науково-педагогічне дослідження питань виховання та навчання дітей дошкільного віку – це спеціально організований процес пізнання педагогічного середовища, педагогічних явищ, фактів, суб'єктів та об'єктів педагогічної взаємодії в умовах діяльності, а також зв'язків і відносин між ними. Здійснюється науково-педагогічне дослідження за методологічними параметрами: проблема, тема, об'єкт, предмет дослідження, мета, завдання і гіпотеза. Доведено, що категоріальний апарат упродовж визначених етапів означеного періоду зазнавав кількісних і якісних змін. Наведені приклади дисертацій вітчизняних дослідників підтверджують, що ефективність представлених наукових пошуків було досягнуто завдяки дотримувannya авторами структури програми дослідження, яка завжди складається з двох частин: методологічної і процедурної (методичної).

Ключові слова: виховання, навчання, дошкільна педагогіка, проблема, тема, об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, педагогічне дослідження.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. Людський прогрес на дослідницько-інноваційній основі набув нового очевидного прискорення, посилюючи конкурентні засади суспільного співіснування. У доповіді Президента НАПНУ В.Г. Кременя на Загальних зборах академії у березні 2016 р. наголошується на тому, що з новою силою постала необхідність досягнення високих європейських стандартів і норм суспільного життя, з освітньо-науковою сферою включно. Сьогодні результати історико-педагогічних і порівняльних досліджень дають змогу враховувати національні, освітні традиції в процесі модернізації української освіти в контексті її європейської та світової інтеграції. Сучасна дошкільна педагогіка як наука збагатилася новими науковими ідеями та рекомендаціями, конче важливими для забезпечення формальної

ранньої дитячої освіти (раннього дитячого освітнього розвитку та дошкільної освіти) [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Загальнотеоретичні та практичні основи дошкільної педагогіки мають глибокі корені. Визначенню окремих категорій як науки (об'єкта, предмета, мети, завдань, методологічних засад, принципів, методів) присвячені праці вітчизняних (Л. Артемова, Г. Беленька, З. Борисова, Н. Лисенко, Т. Поніманська) і зарубіжних (С. Баранов, С. Козлова, Т. Комарова, Т. Кулікова, В. Тітов та ін.) авторів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у характеристиці методологічних параметрів науково-педагогічного дослідження питань виховання та навчання дітей дошкільного віку у вітчизняній педагогіці (1960 р. – початок ХХІ століття).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Доведено, що педагогічне дослідження – це не тільки спеціально організований науковий процес пізнання педагогічного середовища, педагогічних явищ, фактів, суб'єктів та об'єктів педагогічної взаємодії в умовах діяльності, зв'язків і відносин між ними, а й результат наукової діяльності, спрямованої на здобування нових знань про закономірності навчання й виховання, соціалізації і професійної підготовки людей, про структуру і механізми, зміст, принципи і технології цих знань. Воно пояснює та прогнозує розвиток окремих педагогічних явищ і фактів, а також тенденції і зміни в педагогічному процесі.

За спрямованістю педагогічні дослідження у дошкільній педагогіці можна поділити на фундаментальні, прикладні і розробки. Мета фундаментальних досліджень – усебічне розкриття концепцій, моделей розвитку педагогічних систем на прогностичній основі, теоретичне й практичне обґрунтування важливих аспектів дошкільної педагогіки. Прикладні дослідження спрямовані на поглиблене вивчення окремих аспектів педагогічного процесу, розкриття закономірностей різнобічної педагогічної практики. Розробки спрямовані на обґрунтування конкретних науково-практичних рекомендацій щодо педагогічної діяльності.

У педагогічному дослідженні проблем виховання та навчання дітей дошкільного віку задають загальноприйняті методологічні параметри. До них належать проблема, тема, об'єкт і предмет дослідження, мета, завдання і гіпотеза. Основними критеріями якості педагогічного дослідження є критерії актуальності, новизни, теоретичної і практичної значущості. Усе це закладають у програму дослідження. Вона складається

з двох частин: методологічної і процедурної (методичної). Методологічна частина містить обґрунтування актуальності теми, формулювання проблеми, визначення об'єкта й предмета, цілей і завдань дослідження, формулювання основних понять (категоріального апарату), попередній системний аналіз об'єкта дослідження й висунування робочої гіпотези. У процедурній частині розкривають стратегічний план дослідження, а також план і методику збору та аналізу емпіричних даних [1].

Виявлення проблеми зумовлює вибір об'єкта дослідження. Ним може бути педагогічний процес, будь-які його складові, педагогічні явища дійсності, які містять суперечність. Отже, об'єктом може бути все те, що очевидно чи приховано містить суперечність і породжує проблемну ситуацію. Об'єкт – це те, що в цій ситуації є цілим, системним і на що спрямовано процес пізнання. Предмет дослідження є певною частиною, аспектом об'єкта. Реально це ті найбільш значущі з практичного чи теоретичного погляду властивості, грані, особливості об'єкта, які потребують безпосереднього вивчення.

Визначений предмет дослідження зумовлює шляхи розв'язання проблеми й досягнення певного результату. Їх уточнюють у меті дослідження. Мета – це те, що потрібно отримати в результаті розв'язання проблеми. Але між підходами, способами розв'язання проблеми і кінцевим результатом існує тісний зв'язок, залежність останнього від першого. Ця залежність розкривається в гіпотезі. Гіпотеза – це сукупність теоретично обґрунтованих припущень, істинність яких потрібно перевірити. Відповідно до об'єкта, предмета і мети педагогічного дослідження, визначають його завдання, які конкретизують ієрархічність дій, послідовність досягнення мети.

Для оцінки нового в педагогічному дослідженні використовують критерій наукової новизни, який характеризує нові теоретичні й практичні висновки, закономірності педагогічного процесу, його структуру і механізми, зміст, принципи і технології, які раніше не були відомі і не зафіксовані в педагогічній літературі.

Спираючись на логіку наукового пошуку, розробляють методику дослідження – комплекс теоретичних та емпіричних методів, поєднання яких дає змогу з найбільшою імовірністю досліджувати педагогічний процес у підрозділах і частинах. Застосування низки методів дозволяє всебічно вивчити досліджувану проблему, усі її аспекти і параметри [1].

Методи педагогічного дослідження – це самі способи вивчення педагогічних явищ, одержання наукової інформації про них з метою встановлення закономірних зв'язків, відносин і побудови наукових теорій. Усе їхнє різноманіття можна розділити на три групи: методи вивчення

педагогічного досвіду, методи теоретичного дослідження і математичні методи.

Методи вивчення педагогічного досвіду – це способи дослідження реального досвіду навчально-виховного процесу, соціалізації і професійної підготовки людей та ін. Тут вивчають реальні суперечності педагогічного процесу, наявні потреби і проблеми. У вивченні педагогічного досвіду застосовують такі методи: спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, експертна оцінка, вивчення педагогічної документації, незалежних характеристик тощо.

Педагогічний експеримент – дослідницька діяльність з метою вивчення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічних явищах, що містить досвідчене моделювання педагогічного явища та умов його перебігу; активний вплив дослідника на педагогічне явище; вимір результатів педагогічного впливу і взаємодії.

Педагогічний експеримент допомагає перевіряти імовірність робочих гіпотез, виявляти зв'язки й відносини між окремими елементами педагогічних систем. Основні види педагогічного експерименту – природний і лабораторний – мають багато підвидів. В умовах природного експерименту без порушення типового режиму перевіряють нові навчальні плани, програми, підручники та ін. Лабораторний педагогічний експеримент є більш точною формою наукового дослідження. Із широкого педагогічного контексту виокремлюють певний аспект, потім створюють ситуацію, яка дає змогу точно змінювати й контролювати змінні величини. В експериментальних та контрольних групах фіксують початкові й кінцеві показники вимірів, аналізують зміни, які відбулися, і зіставляють розбіжності. На підставі отриманих результатів роблять висновок про ступінь впливу факторів (аргументів) на цільовий результат [1].

На підтвердження теоретичних аспектів зазначеної теми наведемо приклади дисертацій за означеними етапами щодо складників апарату науково-педагогічного дослідження питань виховання та навчання дітей дошкільного віку.

Перший етап (1960-1969 рр.): «Дослідження формування основних рухових навиків у дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання» (Е.Вільчковський, 1965 р.); мета: вивчення особливостей формування рухових навичок у дітей дошкільного віку; розробка раціонального планування програмного матеріалу; визначення програмних вимог щодо розвитку основних рухів (ходьба, біг, стрибки, метання) у дітей другої молодшої, середньої, старшої та підготовчої до школи груп; предмет: процес формування основних рухових навичок у дітей від 3-4 до 7-ми років; гіпотеза: формування рухових навичок і фізичного виховання в дитячому садку залежить від правильного планування програмного матеріалу протягом

року; методи: вивчення загально педагогічної, медичної, спеціальної літератури; педагогічні спостереження; бесіда; анкетування; лікарські дослідження з використанням окремих методик: антропометрія, плантографія, рентгенографія, електрокардіографія; педагогічний експеримент; фото та кінозйомка; статистична обробка матеріалів дослідження [2].

Другий етап (1970-1984 рр.): «Засвоєння старшими дошкільниками моральних норм у сумісній трудовій діяльності» (Т. Поніманська, 1983 р.); мета: виявити та науково обґрунтувати ефективні педагогічні умови засвоєння дітьми 7-го року життя моральних норм у спільній трудовій діяльності; завдання: вивчити особливості процесу засвоєння старшими дошкільниками моральних норм у спільній трудовій діяльності; виявити ставлення дітей 7-го року життя до участі в спільних суспільно корисних справах, надання допомоги і до результатів праці; визначити шляхи педагогічного керівництва процесом засвоєння дітьми 7-го року життя моральних норм у спільній трудовій діяльності; предмет: процес засвоєння дітьми 7-го року життя моральних норм у спільній діяльності; наукова новизна: встановлено етапи формування в дітей 7-го року життя моральних норм участі в спільній справі, надання допомоги, дбайливого ставлення до результатів праці, запропоновано ряд педагогічних умов, що забезпечують успішність цього процесу, розроблено методи керівництва процесом засвоєння моральних норм дітьми в спільній трудовій діяльності на кожному етапі, показані шляхи диференційованого підходу до дітей; гіпотеза: успішне засвоєння моральних норм дітьми старшого дошкільного віку в спільній трудовій діяльності забезпечується поєднанням наступних педагогічних умов: організацією діяльності, зміст якої створює умови для реалізації в ній суспільно значущих мотивів участі, включає ситуації, які спонукають слідувати моральним нормам, створює можливості для самостійного вибору способу поведінки; ознайомленням дітей з моральними нормами, конкретизованими в правилах поведінки, а також показаними на прикладах взаємин дорослих у праці; методи: теоретичний аналіз літератури з проблеми; систематичне та тривале спостереження за процесом засвоєння дітьми 7-го року життя моральних норм; вивчення й аналіз досвіду роботи дошкільних установ щодо організації засвоєння дітьми моральних норм у спільній трудовій діяльності; організація різних форм спільної трудової діяльності; індивідуальні та групові бесіди з дітьми, етичні бесіди; діагностичні ситуації різного ступеня складності; складання незалежних характеристик на дитину дослідником, вихователями, батьками [6].

Третій етап (1985–1991 рр.): «Формування моральної активності у дітей старшого дошкільного віку у сумісній продуктивній діяльності» (Л. Крайнова, 1985 р.); мета: вдосконалення змісту та методів оптимізації

процесу морального виховання дітей старшого дошкільного віку; завдання: вивчити можливості спільної продуктивної діяльності в формуванні зачатків моральної активності в старших дошкільників; визначити педагогічні умови, що сприяють прояву дітьми моральної активності; розробити диференційовані методи формування в дітей моральної активності в спільній продуктивній діяльності; предмет: процес формування моральної активності в дітей старшого дошкільного віку в умовах спільної продуктивної діяльності; наукова новизна: отримані нові дані про зміст і методи морального виховання дітей. Доведено, що у дітей старшого дошкільного віку можливо формувати зачатки такої складної комплексної властивості як моральна активність. Дана характеристика проявів дитиною старшого дошкільного віку моральної активності та визначено етапи її формування. Виділено завдання, які реалізуються на кожному етапі формування, що враховують особливості дітей. Новизну дослідження становить також визначення педагогічних умов, що дозволяють найбільш повно виконувати завдання виховання в дітей моральної активності в спільній продуктивній діяльності; гіпотеза: у дітей старшого дошкільного віку можуть бути сформовані початкові форми моральної активності в спільній продуктивній діяльності. Необхідними для цього педагогічними умовами є: відбір змісту та форм організації діяльності, які спонукають дітей до активної взаємодії; наявність суспільно цінної мотивації спільних завдань; наявність у діяльності педагога спеціальних методів, що стимулюють прояв дітьми моральної активності та спираються на усвідомлення дитиною своїх можливостей у вирішенні етичних ситуацій; спрямованість педагогічного керівництва на формування в дітей зацікавленого ставлення до виконуваних завдань і забезпечення кожній дитині благополучного положення в групі однолітків; методи: спостереження, соціометричний експеримент, бесіди з дітьми, вихователями, складання незалежних характеристик, дослідно-педагогічна робота [4].

Четвертий етап (1992–2000 рр.): «Педагогічні умови ефективної взаємодії дитячого садка та сім'ї в екологічному вихованні старших дошкільників» (Н. Кот, 1993 р.); об'єкт: екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку; предмет: взаємодія дитячого садка і сім'ї в екологічному вихованні дітей; мета: визначити оптимальні педагогічні умови, що забезпечують ефективну взаємодію дитячого садка і сім'ї в екологічному вихованні дошкільників; завдання: обґрунтувати систему спільної роботи дитячого садка і сім'ї з екологічного виховання старших дошкільників; визначити і експериментально перевірити оптимальні педагогічні умови взаємодії дитячого садка і сім'ї в екологічному вихованні дітей; розробити педагогічні рекомендації щодо забезпечення

ефективної взаємодії дитячого садка і сім'ї в екологічному вихованні; наукова новизна: полягає в розробці системи спільної роботи дитячого садка і сім'ї, яка спрямована на формування у старших дошкільників екологічних знань про природу, позитивних почуттів до її об'єктів, а також вироблення практичних умінь і навичок по догляду за ними; виявлені критерії та показники елементарної екологічної вихованості дітей: наявність уявлень про взаємозв'язки, які існують в природі, наявність позитивних почуттів до об'єктів природи, умінь та навичок по догляду за ними, на основі чого встановлені групи дітей з високим, середнім, низьким рівнями вихованості; визначені три рівні активності батьків у цьому процесі (високий рівень – батьки проявляють велику особисту зацікавленість в екологічному вихованні, з власної ініціативи приймають участь у виховних заходах, середній рівень – допомагають дошкільному закладу лише на прохання вихователів, низький рівень – участі в заходах з екологічного виховання не беруть); досліджені найбільш ефективні форми спільної роботи дитячого садка і сім'ї з екологічного виховання дошкільників; гіпотеза: визначення та впровадження педагогічних умов, які б забезпечували взаємодію в системі роботи дитячого садка і сім'ї з екологічного виховання, буде сприяти підвищенню рівня сформованості у старших дошкільників екологічних знань, емоційних почуттів, позитивного ставлення до оточуючої природи, навичок практичної діяльності в їх єдності; методи: педагогічний експеримент, бесіди, спостереження, анкетування, інтерв'ю, створення педагогічних ситуацій, графічна і статистична обробка одержаних даних [3].

П'ятий етап (2001-2010 рр.): «Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку» (С. Семчук, 2010 р.); об'єкт: соціалізація дітей дошкільного віку; предмет: формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ; мета: науково обґрунтувати й апробувати педагогічні умови формування соціальної компетентності як результату соціалізації дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ; завдання дослідження: розкрити сутність і структуру соціальної компетентності дітей дошкільного віку, уточнити поняття „медіасоціалізація дитини дошкільного віку” та „медіа-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу”; визначити провідні групи факторів і схарактеризувати особливості, впливу ЗМІ на соціалізацію дітей п'яти-шести років; виявити критерії, показники і рівні сформованості соціальної компетентності дошкільників у контексті впливу ЗМІ; визначити педагогічні умови формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ; розробити й апробувати експериментальну модель і методiku реалізації педагогічних умов з формування соціальної компетентності дошкільників у контексті впливу

ЗМІ; наукова новизна одержаних результатів: уперше визначено й обґрунтовано педагогічні умови формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ (збагачення уявлень дітей про суспільне довкілля засобами екранізованих і літературних творів; використання ЗМІ для набуття дітьми соціального досвіду; забезпечення медіа-розвивального середовища для соціального становлення дитини-дошкільника в процесі спілкування з однолітками і дорослими); розкрито сутність і структуру соціальної компетентності дітей дошкільного віку та зміст понять „медіасоціалізація дитини дошкільного віку”, „медіа-розвивальне середовище дошкільного навчального закладу”; визначено провідні групи факторів, що впливають на соціалізацію дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ (пізнавально-інформаційні, технологічно-комунікаційні, утилітарні, соціальні, фактор особистості, яка зростає); виявлено особливості впливу засобів масової інформації на формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку; критерії (пізнавально-когнітивний, соціально-емоційний, діяльнісно-поведінковий), показники (уявлення дітей про світ; уміння дитини-дошкільника аналізувати побачене і почуте із ЗМІ та виражати свої міркування з приводу цього; орієнтуватися в потоці інформації із ЗМІ та здатність довільно регулювати власну пізнавальну діяльність; уміння дитини дошкільного віку визначати власні позитивні й негативні риси, чесноти і порівнювати їх із телевізійними персонажами; орієнтуватись у назвах емоцій, почуттів, специфіці їх прояву в телевізійних і комп’ютерних героїв; оцінювати себе, свою діяльність, ставлення до інших, отриману зі ЗМІ інформацію переносити у власну життєдіяльність; уміння дитини дошкільного віку дотримуватися загальноприйнятих норм і правил поведінки в різних соціальних ситуаціях, порівнювати їх із поведінкою телеперсонажів; уміння запобігати виникненню суперечливих ситуацій і своєчасно їх вирішувати, наслідуючи приклад позитивних персонажів з телевізійних і літературних творів; уміння знаходити у ЗМІ адекватні форми співробітництва і взаємодії та використовувати їх у спільній діяльності з іншими) та рівні сформованості соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ (високий, середній, низький); розроблено експериментальну модель реалізації педагогічних умов формування соціальної компетентності дітей в контексті впливу ЗМІ, що визначає етапи і організаційні форми експериментальної роботи; подальшого розвитку набула теорія і методика соціалізації дітей дошкільного віку в навчально-виховному процесі ДНЗ; гіпотеза: формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в контексті впливу ЗМІ буде успішною за реалізації в навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу сукупності педагогічних умов, а саме:

збагачення уявлень дітей про суспільне довкілля засобами екранізованих і літературних творів; використання ЗМІ для набуття дітьми соціального досвіду; забезпечення медіа-розвивального середовища для соціального становлення дитини-дошкільника в процесі спілкування з однолітками і дорослими; методи: метод аналізу історико-педагогічної, філософської, психологічної, соціально-педагогічної, культурологічної літератури; аналізу навчально-методичної документації; анкетування й опитування вихователів у дошкільних закладах і батьків, педагогічне спостереження; опитування, спостереження, аналізу продуктів діяльності дітей; педагогічний експеримент; метод факторного аналізу [8].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, науково-педагогічне дослідження питань виховання та навчання дітей дошкільного віку – це спеціально організований процес пізнання педагогічного середовища, педагогічних явищ, фактів, суб'єктів та об'єктів педагогічної взаємодії в умовах діяльності, а також зв'язків і відносин між ними. Здійснюється науково-педагогічне дослідження за методологічними параметрами. Доведено, що категоріальний апарат упродовж визначених етапів означеного періоду зазнавав кількісних і якісних змін, але суттєво це не вплинуло на теоретичну та практичну значущість отриманих результатів. Ми вважаємо, що ефективність представлених наукових пошуків було досягнуто завдяки дотримувannya авторами структури програми дослідження, яка завжди складається з двох частин: методологічної і процедурної (методичної).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Варій М. Основи психології і педагогіки : навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Варій, В. Ортинський. – [2-ге вид.]. – К. : ЦУЛ, 2009. – С. 256–275.
2. Вильчковский Э.С. Исследование формирования основных двигательных навыков у детей дошкольного возраста в процессе физического воспитания: дис. ... канд. пед. наук / Эдуард Станиславович Вильчковский. – Харьков, 1965. – 265 с.
3. Кот Н.Н. Педагогические условия эффективного взаимодействия детского сада и семьи в экономическом воспитании старших дошкольников: дис... канд. пед. наук : спец.: 13.00.01 „Теория и история педагогики” / Наталья Николаевна Кот; КГПИ им. М.П. Драгоманова. – К., 1993. – 167 с.
4. Крайнова Л.В. Формирование нравственной активности у детей старшего дошкольного возраста в совместной продуктивной деятельности: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. пед. наук: спец.: 13.00.01 „Теория и история педагогики” / Любовь Валентиновна Крайнова. – М., 1985. – 23 с.
5. Кремень В. Про результати діяльності НАПН України у 2015 р. та завдання на 2016 р. / В. Кремень // Педагогіка і психологія: Вісник НАПН України. № 2 (91). – 2016. – С. 5–13.
6. Пониманская Т.И. Усвоение старшими дошкольниками нравственных норм в совместной трудовой деятельности: автореф. дис. на соиск. учен. степени канд.

пед. наук: спец.: 13.00.01 „Теория и история педагогики” / Тамара Ильинична Пониманская. – М., 1983. – 20 с.

7. Саяпіна С. Обумовленість достовірності сучасних педагогічних досліджень з дошкільної педагогіки комплексним використанням загальнонаукових методів / С. Саяпіна // Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст. : зб. тез наук. роб. учасників міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30–31 січня 2015 р.). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. – С. 80–82.
8. Семчук С.І. Особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку: дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.08 „Дошкільна педагогіка” / Світлана Іванівна Семчук; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2010. – 226 с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016.

САЯПИНА Светлана

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина
E-mail: l.korkishko@mail.ru

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАМЕТРЫ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ВОПРОСОВ ВОСПИТАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПЕДАГОГИКЕ (1960 г. – НАЧАЛО XXI ВЕКА)

Аннотация. В статье подчеркивается, что научно-педагогическое исследование вопросов воспитания и обучения детей дошкольного возраста – это специально организованный процесс познания педагогической среды, педагогических явлений, фактов, субъектов и объектов педагогического взаимодействия в условиях деятельности, а также связей и отношений между ними. Осуществляется научно-педагогическое исследование по методологическим параметрам: проблема, тема, объект, предмет исследования, цель, задачи и гипотеза. Доказано, что категориальный аппарат в течение выделенных этапов обозначенного периода претерпевал количественные и качественные изменения. Приведенные примеры диссертаций отечественных исследователей подтверждают, что эффективность представленных научных поисков было достигнуто благодаря соблюдению авторами структуры программы исследования, которая всегда состоит из двух частей: методологической и процедурной (методической).

Ключевые слова: воспитание, обучение, дошкольная педагогика, проблема, тема, объект, предмет, цель, задачи, гипотеза, педагогическое исследование.

SAYAPINA Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of SHEI “Donbas State Pedagogical University”,

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: l.korkishko@mail.ru

METHODOLOGICAL PARAMETERS OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL INVESTIGATION OF PROBLEMS OF UPBRINGING AND TEACHING PRESCHOOL CHILDREN IN NATIVE PEDAGOGY (1960S – THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY)

Summary. In the article, it is stressed that the scientific and pedagogical investigation of the problems of upbringing and teaching preschool children is a specially organized process of cognition of pedagogical environment, pedagogical phenomena, factors, subjects and objects of pedagogical interaction in the conditions of the activities and also the ties and relations among them. It is carried out the scientific and pedagogical investigation in accordance with the methodological parameters: problem, theme, object, subject of the research, aim, objectives and hypothesis. It is proved that the category apparatus during the defined stages of the given period has undergone quantitative and qualitative changes. The given examples of the theses of the native researchers confirm that the efficiency of the presented scientific researches was achieved due to keeping by the authors the structure of the programs of the research which always consists of two parts: methodological and procedural (methodology).

Key words: upbringing, teaching, preschool pedagogy, problem, theme, object, subject, aim, objective, hypothesis, pedagogical investigation.

Abstract. Today the results of the historical, pedagogical and comparative investigations give possibility to take into account the national educational traditions in the process of modernization of Ukrainian education in the context of its European and world integration. Modern preschool pedagogy as a science has been enriched with new scientific ideas and recommendations that are very important to provide formal early children education (early children education development and preschool education).

General theoretical and practical bases of preschool pedagogy are of deep roots. Determination of certain categories as a science (subject, object, aim, objectives, methodological principles, methods) the works of the native (L. Artemova, H. Belenky, Z. Borisova, N. Lysenko, T. Ponimanska) and foreign (S. Baranov, S. Kozlova, T. Komarova, T. Kulikova, V. Titov and others) authors are devoted.

The aim of the article is the characteristics of the methodological parameters of the scientific and pedagogical investigation of the problems of upbringing and teaching preschool children in native pedagogy (1960s – the beginning of the 21st century).

In the pedagogical investigation of the problems of upbringing and teaching preschool children they define the common methodological parameters. They are problem, theme, object and subject of investigation, aim, objectives and hypothesis. The basic quality criteria of any pedagogical investigation are criteria of relevance, novelty, theoretical and practical significance. All these criteria are put into the program of the investigation.

To prove the theoretical aspects of the given theme let us give some examples of theses in accordance with the defined stages concerning the components of the apparatus of the scientific and pedagogical investigation of the problems of upbringing and teaching preschool children.

The first stage (1960–1969) is “Investigation of the Formation of the Basic Motion Skills of Preschool Children in the Process of Physical Upbringing” (Ye. Vil’chkovs’kiy, 1965). The second stage is (1970–1984) is “Mastering by Senior Preschoolers Moral Standards in Joint Labor Activities” (T. Ponimans’ka, 1983). The third stage (1985–1991) is “Formation of Moral Activity of Senior Preschoolers in Joint Productive Activities” (L. Kraynova, 1985). The fourth stage (1992–2000) is “Pedagogical Conditions of the Effective Interaction of Nursery Schools and Families” (N. Kot, 1993). The fifth stage (2001–2010) is “Peculiarities of Influence of Mass Media on Socialization of Preschoolers” (S. Semchuk, 2010). Thus, the scientific and pedagogical investigation of the problems of upbringing and teaching preschoolers is the specially prepared process of cognition of pedagogical environment, pedagogical phenomena, and also connections and relations among them. The scientific and pedagogical investigation is carried out in accordance with the methodological parameters. It is proved that the category apparatus during the defined stages has got quality and quantity changes, but this has not essentially influenced on the theoretical and practical essence of the received results. We consider that effectiveness of the presented scientific searches has been reached thanks to keeping by the authors the structure of the program of the investigation which always consists of two parts: methodological and procedural (methodic).

REFERENCES

1. Variy M. Osnovy psikhologii i pedagogiki : navch.posibn. [dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / M. Variy, V. Ortyns’kiy. – [2-he vyd.]. – K. : TSUL, 2009. – S. 256– 275.
2. Vil’chkovskiy E.S. Issledovaniye formirovaniya osnovnykh dvigatel’nykh navykov u detey doshkol’nogo vozrasta v protsesse fizicheskogo vospitaniya: dis. ... kand. ped. nauk / Eduard Stanislavovich Vil’chkovskiy. – Khar’kov, 1965. – 265 s.
3. Kot N.N. Pedagogicheskiye usloviya effektivnogo vzaimodeystviya detskogo sada i sem’i v ekonomicheskoy vospitanii starshikh doshkol’nikov: dis... kand. ped. nauk : spets.: 13.00.01 „Teoriya i istoriya pedagogiki” / Natal’ya Nikolayevna Kot; KGPI im. M.P.Dragomanova. – K., 1993. – 167 s.
4. Kraynova L.V. Formirovaniye npravstvennoy aktivnosti u detey starshego doshkol’nogo vozrasta v sovmestnoy produktivnoy deyatel’nosti: avtoref. dis. na soisk.

- uchen. stepeni kand. ped. nauk: spets.: 13.00.01 „Teoriya i istoriya pedagogiki” / Lyubov' Valentinovna Kraynova. – M., 1985. – 23 s.
5. Kremen' V. Pro rezul'taty diyal'nosti NAPN Ukrayiny u 2015 r. ta zavdannya na 2016 r. / V. Kremen' // Pedahohika i psykholohiya: Visnyk NAPN Ukrayiny. № 2 (91). – 2016. – S. 5–13.
 6. Ponimanskaya T.I. Usvoeniye starshimi doshkol'nikami npravstvennykh norm v sovместnoy trudovoy deyatelnosti: avtoref. dis. na soisk. uchen. stepeni kand. ped. nauk: spets.: 13.00.01 „Teoriya i istoriya pedagogiki” / Tamara Il'ichna Ponimanskaya. – M., 1983. – 20 s.
 7. Sayapina S. Obumovlenist' dostovirnosti suchasnykh pedahohichnykh doslidzhen' z doshkil'noyi pedahohiky kompleksnym vykorystanniam zahal'nonaukovykh metodiv / S. Sayapina // Klyuchovi pytannya naukovykh doslidzhen' u sferi pedahohiky ta psykholohiyi u KHKHI st. : zb. tez nauk. rob. uchasnykiv mizhnar. nauk.-prakt.konf. (m. L'viv, 30–31 sichnya 2015 r.). – L'viv: НО «L'vivs'ka pedahohichna spil'nota», 2015. – S. 80–82.
 8. Semchuk S.I. Osoblyvosti vplyvu zasobiv masovoyi informatsiyi na sotsializatsiyu ditey doshkil'noho viku: dys. ... kand. ped. nauk : spets.: 13.00.08 „Doshkil'na pedahohika” / Svitlana Ivanivna Semchuk; Umans'kyi derzh. ped. un-t im. Pavla Tychny. – Uman', 2010. – 226 s.

(переклад на англійську мову зробено: Слабоуз В. – к. філолог. н., доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 373.3

ФЕДЬ Ірина

канд. пед. наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: ir.e.k@mail.ru

ПАВЛОВА Вікторія

здобувач вищої освіти факультету підготовки вчителів початкових класів Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: slavvikapav@mail.ru

ВИТОКИ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРАЦЕЛЮБСТВА У ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті здійснено ретроспективний аналіз досліджень українських та зарубіжних вчених, присвячених проблемі виховання працелюбства у дітей молодшого шкільного віку, виявлено основні

© Федь І., Паавлова В., 2016.

закономірності і тенденції її розвитку. Зазначено основні передумови виникнення проблеми виховання працелюбства у дітей в спадщині вчених, виявлено досвід шкіл з ручною працею на подальший розвиток цієї проблеми. Виявлено, що працелюбство, як сформована вихованням риса особистості, вважалося важливим показником її сформованості, головною моральною чеснотою, що слугує критерієм вихованості особистості.

Ключові слова: витоки, виховання, ідеї, праця, працелюбство, трудове виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Початок ХХІ століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому рівень освіченості й культури населення, якості людського потенціалу набувають вирішального значення. Перед сучасною школою стоїть завдання не тільки передачі учням знань і вмінь, накопичених людством, але й формування у них здатності мислити й діяти в нових виробничих умовах. У зв'язку з цим у Концепції національного виховання вектор завдань навчальних закладів спрямований на формування творчої, активної, працелюбної особистості, цивілізованого господаря, підготовленого до життєдіяльності в умовах ринкових відносин.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічної літератури свідчить, що питання трудової підготовки школярів, специфіка організації трудового навчання в системі закладів освіти в дожовтневий період представлені в дослідженнях І. Бугаєвича, М. Кареліна, Т. Мацейків, Д. Сметаніна, М. Ярошенка та ін. Цінними, з точки зору предмета нашого дослідження, є праці Л. Вовк, І. Зайченка, О. Гнізділової, О. Іонової, С. Золотухіної, В. Кузя, М. Стельмаховича та ін.

Формування цілей статті. Мета статті полягає в спробі зробити ретроспективний аналіз досліджень українських та зарубіжних вчених, присвячених проблемі виховання працелюбства у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховання працелюбства безумовно починається з раннього дитинства в сім'ї. Коріння історії українського родинного виховання сягає в сиву давнину. Адже сім'я з її загальним побутом, сукупністю виховних звичаїв і традицій, складалася упродовж багатьох століть і змінювалася в ході перебігу. Як свідчить аналіз праць з питань народної педагогіки М. Стельмаховича [4], Є. Сявавка [5], С. Бабишина [1] та ін., у контексті життя і потреб української сім'ї родинне виховання дітей визначалося працею, працелюбством як рушійним чинником становлення родинно-побутової культури, розвитку народних звичаїв та обрядовості, провідною основою морального клімату і любові в сім'ї.

Дослідники історії розвитку української народної педагогіки Ю. Руденко, Є. Сявавко та ін. зазначали, що виховання працелюбства в дітей праукраїнців відбувалося через безпосереднє залучення до праці, збереження самотності життєдіяльності родини, передачі у спадок вміння і досвіду ремесла, особистий приклад старших членів родини.

Основним завданням виховання, як свідчить аналіз історичних джерел, за часів християнізації Київської Русі, було виховання православного християнина, навчання його життю по волі Божій, що приведе його до довічного блаженства. Для виховання благочестя особлива увага приділялася заохоченню дитини до добрих справ. Показово, що виховання працелюбства відбувалося природним шляхом через включення дитини в трудову атмосферу сім'ї, коли вона змалку була учасником трудових відносин і обов'язків. Зазначимо, що до сьогодні в народному фольклорі не збереглося жодного свідчення про примусове залучення дитини до праці. Дитя зацікавлювали працею, дозволяли йому робити щось самостійно, таким чином, виявляючи природну активність.

На жаль, сьогодні все далі відходить від стверджених віками традицій і досвіду виховання працелюбства на засадах природності права і добровільності дій людини.

Вихованню серйозного, шанобливого ставлення до праці, працелюбства в дітей сприяли й обрядові дії, наприклад, дійство, що присвячувалося першій борозні та початку сівби. Засівали першу ниву натщесерце, «щоб хліб родив», і з молитвою – «щоб чиста нива була». Повага, шанування й дотримання таких ритуалів, на наш погляд, викликали у дітей глибоке й щире осмислення значення розпочатої справи, виховували щиру приязнь до важкої праці, слугували встановленню міцного морального кодексу особистості.

Отже, вищезазначене посилює потребу повернення до вивчення українського народного родиннознавства, до відродження традиційного статусу української родини з її непорушним авторитетом, подружньою вірністю, любов'ю до дітей і відданістю святому обов'язку їх виховання, материнським покликанням жінки, відновлення цінності праці як категорії вічної цінності, на якій ґрунтується як національна, так і загальнолюдська педагогічна культура.

Вивчення історико-педагогічних джерел з теми дослідження [1; 7] свідчить, що церковно-релігійна педагогіка, яка визначала основи шкільництва в епоху Київської Русі, істотно впливала на розвиток освіти й виховання в Україні до початку ХХ ст., так само багато уваги приділяла вихованню працелюбства. Культ книги, поширення шкільництва у формі «наученія книжного» було відмінною рисою Київської Русі. Неоціненні скарби, методичні знахідки містять давні пам'ятки вітчизняної

педагогічної думки: «Ізборники» Святослава, Псалтирі, збірники «Бджола» та ін. Ці твори, хоча й не носили власне педагогічного характеру, але, за справедливим визначенням С. Золотухіної, містили в собі практичну спрямованість і мали великий виховний вплив.

Славетне ім'я Володимира Мономаха (1053 – 1125) залишило помітний відбиток на сторінках історії вітчизняної педагогічної думки. Знамените «Повчання дітям» хоча за формою є релігійно-дидактичним твором на зразок старосєврейських письмен, за змістом надзвичайно близьке до світського життя. Це був перший твір, безпосередньо звернений до дітей і молоді. Серед настанов зустрічаємо: «У домі своєму не слід лінуватися, але за всім доглядати: не покладайтеся на тивуна, ні на отрока, щоб не насміхалися ті, що приходять до вас, ні з дому вашого, ні з обіду вашого...» [3]. В. Мономах, ставлячи за приклад свого батька, вважав працелюбство великою чеснотою, приказуючи: «Лінощі ж усьому лихому мати: що людина вміє – те забуде, а чого не вміє – того не вчиться» [3].

Аналіз твору В. Мономаха засвідчує його першість обґрунтування необхідності зв'язку навчання з життєдіяльністю особистості, наголосивши на пріоритетності виховання в дітей ініціативи і працелюбства. Слідуючи народнопедагогічній традиції, В. Мономах свої настанови ілюстрував прикладами власного життя: «...справи виконував я сам на війні... вдень і вночі, у спеку і на холоді, не даючи собі спокою, не покладаючись на посадників... Також ні бідного смерда, ні вбогої вдовиці не дав я сильним образити...» [3].

Працелюбство у «Повчанні» Володимиром розглядається як синтезуюча риса. Вона не лише є засобом запобігання ліношам у дітей, але й критерієм вихованості особистості. Надзвичайно слухним і актуальним, на наш погляд, є глибоке переконання Володимира Мономаха в тому, що задля порятунку душі самої віри не досить. Віра без діла, праці та любові мертва, як і діло без віри. Добрі справи – такий шлях до порятунку, основа благочестя: «Майте страх перед Богом у серці своєму і милостиню творить неосудну, бо це є початок всякого добра...» [3].

Отже, аналіз історико-педагогічних матеріалів періоду Київської Русі свідчить, що громадська, церковно-релігійна педагогічна думка визначала працю як основу життя, шлях розумового, фізичного розвитку, духовно-морального вдосконалення, працелюбство – категорію-мірило добра і зла. Спираючись на народний ідеал добродіяльної працьовитої людини, православна педагогіка пропагувала ідеї виховання дітей через добрі настанови, приклад дорослих, раннє включення дитини до праці.

У ході проведеного наукового пошуку встановлено, що до питання виховання працелюбства у своїй філософсько-педагогічній концепції звертався і видатний учений, педагог Києво-Могилянської академії,

письменник І. Гізель (1600 – 1683). Аналіз науково-літературної спадщини вченого дає підстави стверджувати, що освітнім ідеалом для І. Гізеля була демократична шкільна система, яка ґрунтувалася на основі передових досягнень європейської педагогічної думки у поєднанні з національними виховними традиціями. Метою виховання, за І. Гізелем, є високоінтелектуальна, працьовита особистість.

Симеон Полоцький (1629 – 1680) у працях «Книжица вопросов и ответов, иже в юности сердцем зело потребне суть», збірки проповідей «Обед душевный», «Вечера душевная» багато уваги приділяв питанням виховання в дітей працелюбства. Це яскраво ілюструють такі відомі його педагогічно спрямовані твори, як: С. Полоцький більше схилявся до тодішньої католицької доктрини про виправдання людини справами, працею. «І старість вимірюється не роками й годинами, а справами». Якщо людина не працюватиме, на неї очікуватиме не лише моральний розпад, а й духовна загибель: «Ледарство є напувателем усіх злостивостей, всіх пороків».

Ключова постать в історії української педагогічної думки – Г. Сковорода (1722 – 1794) – увіковічив себе вченням про споріднену працю, яке ґрунтувалося на ідеях філософії серця. Критично мисляча, широкого світогляду, талановита душею особистість Г. Сковороди і до сьогодні залишається незбагненою.

У ході дослідження доведено, що виховання працелюбства, як педагогічна проблема, широко розроблялася в змістовно-методичному аспекті й в практиці українських колегіумів, що діяли в кінці XVII – XVIII ст. Харківський колегіум, як осередок культури й просвітництва на Слобожанщині, так само залишив в історії низку оригінальних методичних наробок щодо виховання працелюбства. Так, дбаючи про високий рівень викладання в колегіумі, Є. Тихорський вимагав від учителів «...преподавать учения со усердным тщанием, ревностію и радением, не отлучаясь ни в чем святых восточных церкви исповедания» [2]. Підкреслимо, що в Харківському колегіумі була вперше вжита система вибору навчальних предметів, яка є дуже актуальною в умовах сьогодення.

Відомий філософ-демократ, учений-енциклопедист Я. Козельський (1729 – 1795), досліджуючи проблеми формування особистості, спирався на кращі напрацювання Я. Коменського, Ш.-Л. Монтеск'є, К.-А. Гельвеція та ін. Актуальними для сьогодення є виокремлені Я. Козельським поради про виховання дітей. По-перше, просвітитель наголошував, що істинними вихователями працелюбства дітей виступають батьки. Саме вони мусять забезпечити дітям можливість моральної дії, давати їм правильне розуміння добра і зла. По-друге, що обов'язкова для всіх, посильна праця є високою добродією, основою щастя. По третє, виховання

працелюбності варто починати з виправлення волі: «Досвід показав, що потрібно спочатку виправляти волю, а потім розум, а не навпаки».

Так, у межах даного історико-педагогічного дослідження цінною є творча спадщина О. Духновича (1803 – 1865), що охоплює різні галузі: літературознавство, мовознавство, педагогіку, історію, філософію. Його педагогічний доробок є надзвичайно цінним й актуальним в умовах сьогодення.

Великого значення формуванню працелюбства в дітей та молоді надавав і відомий публіцист, філософ В. Белінський. На його думку, праця повинна бути моральним обов'язком кожної людини, тільки вона дає моральне задоволення і щастя.

Проблемі формування працелюбства і трудового виховання дітей в родині приділяли надзвичайно велику увагу такі педагоги й письменники, як Іван Котляревський, Тарас Шевченко та ін. Ця проблема цікавила їх у плані громадянської відповідальності сім'ї за виховання й розвиток дитини як працюючого й корисного члена суспільства.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що ідея формування працелюбства у дітей має давні корені. Працелюбство, як риса особистості, вважалося одним із показників її сформованості, як головна моральна чеснота, що слугує критерієм вихованості особистості. Головними ознаками працелюбства вважалися: природність і добровільність дій, сумлінність, старанність. До умов формування працелюбства зараховувалися набуття здатності цінувати процес і результат праці, обов'язковість і посиленість праці, впевнений вибір трудової діяльності.

Серед засобів формування працелюбства розглядалися і особистий приклад батьків, учителів, наставників; вправлення у моральному діянні, вихованні відповідального ставлення до навчальної праці, стимулюванні сумління й старанності у навчанні, наданні доручень тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабишин С.Д. Школа та освіта давньої Русі / С.Д. Бабишин – К.: Радянська школа, 1973. – 88 с.
2. Основание Харьковского коллегиума// Альманах „Молодик” на 1844 г. – Харьков, 1843. – С. 7 – 11.
3. Повчання Володимира Мономаха дітям (XII ст.) // Українська література XI – XVIII ст.: [хрестоматія з коментарями] / [упор. Є.А.Карпіловська, Л.О.Тарновецький]. – Чернівці, 1997. – С. 14 – 86.
4. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – Киев: Рад. школа, 1985. – 312 с.
5. Сявавко Е.И. Украинская этнопедагогика в ее историческом развитии / Е.И. Сявавко. – К.: Наук. думка, 1974.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2016.

ФЕДЬ Ирина

канд. пед. наук, доцент кафедры теории и практики начального образования Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: ir.e.k@mail.ru

ПАВЛОВА Виктория

соискатель высшего образования факультета подготовки учителей начальных классов Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»

улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: slavvikapav@mail.ru

ИСТОКИ ИДЕЙ ФОРМИРОВАНИЯ ТРУДОЛЮБИЯ У ШКОЛЬНИКОВ

Резюме. В статье осуществлен ретроспективный анализ исследований украинских и зарубежных ученых, посвященных проблеме воспитания трудолюбия у детей младшего школьного возраста, выявлены основные закономерности и тенденции ее развития. Указаны основные предпосылки возникновения проблемы воспитания трудолюбия у детей в наследии ученых, выявлено опыт школ с ручным трудом на дальнейшее развитие этой проблемы. Выявлено, что трудолюбие, как сформированная воспитанием черта личности, считалось важным показателем ее сформированности, главной моральной добродетелью, что служит критерием воспитанности личности.

Ключевые слова: воспитание, идеи, истоки, труд, трудолюбие, трудовое воспитание.

FED Irina

the candidate of pedagogical Sciences, associate Professor of the theory and practice of primary education at State higher educational institution «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: ir.e.k@mail.ru

PAVLOVA Victoria

applicant higher education faculty train elementary school teachers in the State higher educational institution «Donbass state pedagogical University»

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: slavvikapav@mail.ru

THE ORIGINS OF THE IDEAS OF FORMATION OF DILIGENCE IN STUDENTS

Summary. The article presents the retrospective analysis of researches of Ukrainian and foreign scientists on the problem of education of diligence in

children of primary school age, revealed the main regularities and tendencies of its development. The main reasons of problems of education of diligence in children of the inheritance of the scientists, reveals the experience of schools with manual labour on the further development of this problem. Identified that hard work, education formed as a personality trait, was considered an important indicator of its formation, the main moral virtue that serves as a criterion of intelligence of the individual.

Key words: education, ideas, origins, work, hard work, labor education.

Abstract: The beginning of the XXI century – a time of transition to high-tech information society in which the level of education and culture of the population, quality of human potential have become critical. So in the modern school should not only transfer to students the knowledge and skills accumulated by mankind, but also the formation of their ability to think and act in new production conditions. In this regard, the concept of national education of the vector of objectives of the educational institutions directed on formation of creative, active, hardworking personality, a civilized master, prepared for life in the conditions of market relations.

Change educational goals and objectives at the present stage of development of the Ukrainian school education brings to the fore the problem of formation of children and youth such personal qualities as diligence, which is a manifestation of the love and habit of labor, conscientious, diligent and timely implementation of the labor action without coercion, interest in achieving positive results and serves as an effective means not only human life support, but her spiritual self-realization. Hard work is the basis of physical and intellectual development; lays the Foundation for the formation of skills of the labor action, creativity, moral attitudes; promotes self-expression and self-assertion of a personality (V. Sukhomlinsky). Most favorable in this aspect is of primary school age, when the foundations of thinking, intelligence, creative ideas, formed the spiritual world of the child, the understanding of the beauty and value of labor.

The implementation of these objectives triggers the need for safe and thoughtful reflection of the past and its objective evaluation, a thorough examination of the historical experience of previous generations in relation to methods, tools, ways of formation of diligence in students of primary level education in accordance with the modern socio-economic conditions and processes.

(перекладено на англ. Н. Сєднєвою, вчителем ЗОШ I – III ступ.)

REFERENCES

1. Babyshyn S.D. Shkola ta osvita davnoi Rusi / S.D. Babyshyn – K.: Radianska shkola, 1973. – 88 s.

2. Osnovanye Kharkovskoho kolehyuma// Almanakh „Molodyk” na 1844 h. – Kharkov, 1843. – S. 7 – 11.
3. Povchannia Volodymyra Monomakha ditiam (XII st.) // Ukrainska literatura XI – XVIII st.: [khrestomatiia z komentariamy] / [upor. Ie.A.Karpilovska, L.O.Tarnovetskyi]. – Chernivtsi, 1997. – S. 14 – 86.
4. Stelmakhovych M.H. Narodna pedahohika / M.H. Stelmakhovych. – Kyev: Rad. shkola, 1985. – 312 s.
5. Siavavko E.Y. Ukraynskaia etnopedahohyka v ee ystorycheskom razvytyy / E.Y. Siavavko. – K.: Nauk. dumka, 1974.

УДК 377.091

БАБЕНКО Марина

старший викладач, Індустріальний інститут м. Покровськ ДВНЗ
«Донецький національний технічний університет»

пл. Шибанкова, 2, м. Покровськ, Донецької обл., 85300, Україна

E-mail: babenkomarina@yandex.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРИ РОЗБУДОВІ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Анотація. У статті проаналізовано організацію виховної діяльності в закладах середньої технічної освіти, які працювали в Катеринославщині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Відмічено вплив прогресивних гуманістичних поглядів відомих педагогів-сучасників досліджуваного періоду на формування цілей та задач виховної роботи в технічних училищах. Зазначено, що в період становлення промислової освіти поряд із задачею надання знань набула актуальності проблема виховання особистості. Розглянуто нормативні основи виховання майбутніх фахівців середньої ланки. Виявлено залежність способів реалізації виховної політики промислових училищ від галузевого підпорядкування.

Ключові слова: середня технічна освіта, промислові училища, навчально-виховна діяльність, педагогічна рада, батьківський комітет, викладацький склад.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Соціально-економічні зміни у розвитку незалежної Української держави потребують модернізації технічної освіти згідно з потребами виробництва та політикою держави у справі підготовки промислових фахівців. Особливої актуальності набуває проблема підготовки фахівців середньої ланки, здатних працювати на керівних посадах середнього рівня управління.

Спрямування професійної діяльності на задоволення потреб суспільства, ринку праці потребує наявності в сучасних промислових фахівців одночасно високих професійних та особистісних якостей. Це спонукає середні професійні навчальні заклади до реалізації повноцінного навчально-виховного процесу, який би не тільки забезпечив майбутнього фахівця професійними знаннями та навичками, але й сприяв особистісному розвитку.

При модернізації складових навчально-виховної діяльності сучасних професійних навчальних закладів доречно проаналізувати накопичений історико-педагогічний досвід з цього питання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Витоки вищої політехнічної освіти в Україні вивчали сучасні педагоги-дослідники: О. Юхно, І. Федосова, С. Ховрич, Т. Медведовська. Відомі ряд досліджень А. Солодянкін, І. Єлінова, А. Ренгевича, М. Теселько, присвячених історії розвитку вищих технічних навчальних закладів. Питання становлення та розвитку середньої технічної освіти розглянуто в дослідженнях Є. Луценко, О. Кривопішина, М. Лисенко, С. Бутівценка. З питань розвитку освіти на території Катеринославщини існує ряд наукових праць як історичної, так і педагогічної спрямованості авторів: А. Ємельової, О. Білецького, В. Курила, В. Подова, Н. Романов, П. Чернобая. Наявність значної кількості досліджень переконує в науковій зацікавленості проблемою розбудови технічної освіти.

Однак системних досліджень із питань розбудови системи середньої технічної освіти Катеринославщини не виявлено, тому історико-педагогічний досвід підготовки фахівців середньої ланки на території Катеринославської губернії в кінці XIX – на початку XX століття викликає певну зацікавленість з боку науковців.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є аналіз історико-педагогічного досвіду з питань організації виховної діяльності у середніх технічних навчальних закладах, які діяли на території Катеринославської губернії наприкінці XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пореформені часи XIX ст. відзначилися змінами в соціальному, політичному та економічному житті країни. Перехід до капіталістичного ведення народного господарства сприяв інтенсивному розвитку індустрії. Такі зміни зумовили потребу у промислових фахівцях усіх виробничих рівнів, що сприяло розбудові промислової освіти як самостійної освітньої галузі. Соціально-економічні умови розвитку держави також вимагали виховання нового покоління з творчим мисленням, що суперечило сталим нормам та принципам існуючої в ті часи догматичної виховної системи. Бюрократизована та політизована державна освітня структура була не здатна своєчасно

організувати систему освіти відповідно до реформаційних вимог. Тому саме в цей період вирішенням питання забезпечення індустріальних галузей народного господарства опікувались передові діячі громадськості, педагоги, промисловики.

В історії української педагогіки період 60-х рр. XIX ст. характеризується бурхливим розвитком педагогічної преси, на шпальтах якої висвітлювались проблеми реформ шкільної освіти, психології педагогіки, дидактики, методики викладання тощо. Педагогічні погляди другої половини XIX ст. відображалися представниками різних соціально-політичних напрямків: М. Пироговим, М. Корфом (буржуазно-ліберальний напрямок); К. Ушинським, М. Бунаковим (буржуазно-демократичний напрямок), М. Чернишевським, Д. Писаревим (революційно-демократичний напрямок); О. Духновичем, П. Кулішем та ін. (національний напрямок) [1, с. 121–122]. Паралельно з вирішенням задач реформування шкільної системи, розвитку національної української школи, розбудови жіночої освіти досить широко обговорювались питання становлення професійної освіти, визначення її місця в системі загальної освіти.

Так, М. Пирогов визнавав пріоритетність «загальнолюдської» освіти як підготовчої стадії до опанування професійною діяльністю [2, с. 15]. На думку Д. Писарева школа повинна готувати «реаліста, що мислить», «розвиваючи у вихованців робочі сили та любов до праці, школа готує з них прекрасних патріотів» [2, с. 17]. Засновник народної школи К. Ушинський указав основні напрямки розв'язання загально-педагогічних, дидактичних і методичних питань професійної освіти, вважаючи основою розвитку професійної школи «педагогічно доцільну систему навчання» [2, с. 20]. П. Каптерев, послідовник ідей К. Ушинського вважав, що «спеціальна та технічна освіта може лише прямувати за загальною і в ніякому разі не передувати та не замінювати її» [2, с. 361].

Отже, у поглядах прогресивних педагогів пореформеного періоду простежуються ідеї гуманізації професійно-технічної освіти, які у подальшому суттєво вплинули на її формування та розвиток.

До дискусії з питання становлення промислової освіти приєдналися відомі організатори професійно-технічної освіти Є. Андреев, І. Вишнеградський, І. Анопов, О. Неболсін, І. Стебут, С. Владимирський, у працях яких переважали проблеми організаційно-правового та навчально-методичного характеру. Серед основних завдань професійної освіти її організатори разом із підготовкою кваліфікованого фахівця передбачали і виховання всебічно сформованої особистості.

Наприклад, С. Владимирський серед задач професійної школи вбачав розвиток інтелектуальних здібностей учнів, їх зацікавленості до обраної ними спеціальності [2, с. 272]. І. Стебут писав: «Оскільки відношення

людини тієї чи іншої професії до інших людей визначається не тільки її професійними здібностями, але й тим, що в ній є загальнолюдського, то кожній людині потрібна, окрім професійної, ще й загальнолюдська підготовка» [2, с. 314]. Взагалі, переважна частина діячів освіти розглядали фізичну працю, якій приділялась значна увага в промислових училищах, як обов'язкову складову духовного виховання.

Отже, ще в період становлення промислової освіти у пореформені часи водночас із професійною підготовкою постало завдання – «загальнолюдської» підготовки, тобто всебічного виховання. У подальшому зміст і форми навчально-виховного процесу у промислових навчальних закладах розвивались під впливом висунутих, які постійно змінювались, відповідно до вимог соціально-економічного розвитку.

У другій половині XIX ст. на Катеринославщині розпочався інтенсивний розвиток таких індустріальних галузей, як гірнична, залізнична, будівельна, металургійна та машинобудівельна. Бурхливий розвиток темпів росту економічних показників промисловості вимагав залучення кваліфікованих фахівців, особливо середньої ланки, що спонукало до активізації діяльності в організації технічної освіти. Державна система освіти була не спроможна своєчасно організувати розбудову мережі промислових навчальних закладів. Це в свою чергу активізувало різні ініціативи керівних структур інших галузей, промислових і громадських діячів, зацікавлених у розвитку вітчизняної промисловості.

Так, завдяки ініціативі Гірничого управління Південної Росії у 1873 р. було відкрито Лисичанську штейгерську школу, яка стала першим технічним навчальним закладом із підготовки фахівців середньої ланки на Катеринославщині. У серпні 1878 р. при підтримці Товариства південно-руської кам'яновугільної промисловості було відкрито гірниче училище ім. С.С. Полякова. Загалом, у Катеринославській губернії з метою забезпечення народного господарства регіону фахівцями середньої ланки впродовж досліджуваного періоду діяло вісім технічних навчальних закладів.

Фахівців для залізничної галузі готували в Донецькому технічному залізничному училищі в Луганську, відкритому у 1881 р., та Катеринославському технічному залізничному училищі, заснованому у 1902 р. Організація діяльності залізничних училищ здійснювалась Міністерством шляхів сполучення.

За ініціативи Міністерства народної освіти були відкриті: у 1900 р. – Олександрівське середнє механіко-ехнічне училище для підготовки техніків із машинобудівельної справи, у 1901 р. – нижче механіко-технічне училище в Маріуполі з підготовки спеціалістів для металургійної промисловості. За сприянням Міністерства землеробства та державного майна на території Катеринославської губернії працювало перетворене 11 листопада 1911 р. з

нижчої сільськогосподарської школи Верхньодніпровське середнє сільськогосподарське училище. Відкрите у 1914 р. Катеринославське землемірне училище, підпорядковане Міністерству юстиції, постачало кваліфікованих землемірів для Межового управління.

Основи навчально-виховної діяльності технічних училищ були закладені у статутах, затверджених відповідними міністерствами. Так, у статуті гірничого училища ім. С.С. Полякова, розробленому у 1877 р. за Положенням від 1872 р. про штейгерську школу в Лисичанську, зазначалися основні принципи виховної діяльності. Згідно зі статутом обов'язки з «постійного та неухильного нагляду як за ходом навчання та правильністю викладання в класах і майстернях, так і за моральністю вихованців» покладались на інспектора, який призначався Піклувальною Радою переважно з осіб-управлінців гірничими підприємствами. Також «найближчий і постійний нагляд за заняттями та поведінкою учнів» мав здійснювати начальник училища.

Відомо, що в училищі працювала бібліотека. Серед бібліотечних книг були твори М. Гоголя, Л. Толстого, В. Жуковського, Д. Григоровича та інших руських класиків XIX ст. Періодика була представлена журналами з професійної тематики, як то «Гірничий журнал» за 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878 рр.; «Вісник Європи» за 1878 р., «Портфель інженера-технолога», а також виданнями з питань загальногромадянського розвитку та проблем виховання: «Вітчизняні записки» за 1875 р., «Сім'я та школа» за 1873, 1874, 1875 рр. [3]. Користування бібліотекою дозволяло всім учасникам навчально-виховного процесу Горлівського гірничого училища не тільки поглиблювати професійні пізнання, але й формувати та розширювати свій громадський світогляд.

У Лисичанській штейгерській школі були впроваджені певні норми та правила поведінки, невиконання яких дозволяло відраховувати порушників із числа учнів школи. У 1895 р. Лисичанська штейгерська школа стала центром започаткування громадського руху з організації Товариства взаємної допомоги штейгерів Півдня Росії, на користь якого на початку 1895 року вихованцями школи була влаштована театральна вистава. Значна частина випускників гірничотехнічних училищ Катеринославської та інших губерній у подальшому поповнили ряди Товариства взаємної допомоги штейгерів Півдня Росії [4, с. 133–134].

Діяльність технічних залізничних училищ була регламентована «Положенням про технічні залізничні училища Міністерства шляхів сполучень» від 1886 р., згідно з яким для нагляду за процесом викладання та успішністю учнів з числа викладачів училища обирали інспектора. Завідування навчально-педагогічною діяльністю залізничних училищ здійснювала Педагогічна рада, до повноважень якої входили: прийом та

переведення учнів, контроль успішності та поведінки з винесенням заохочень та доган, виключення учнів з училища за «малоуспішне навчання та дурну поведінку», присудження свідоцтв та атестатів випускникам, розподіл коштів на витрати з методичного забезпечення [5, с. 565].

Обов'язкова присутність виховної складової в діяльності училища обумовлювалась в §6 Положень: «Залізничні училища мають за мету підготовку другорядних техніків для залізничної служби, яка вимагає людей цілком благонадійних у моральному відношенні... Учні, яким із причини їх неблагонадійності у моральному відношенні, подібні свідоцтва... не можуть бути видані, не допускаються до випускних іспитів... та не можуть бути утримувані в училищах» [5, с. 566].

До кадрового складу Донецького та Катеринославського залізничних училищ окрім викладачів з природничо-технічної підготовки та керівників занять в майстернях входили: законовчитель, викладачі зі співів, гімнастики, наглядач та лікар, які забезпечували вихованцям можливість одночасно з опануванням майбутньої професії набувати фізичного та морального розвитку.

З метою організації діяльності промислових училищ галузевого підпорядкування Міністерством народної освіти було розроблено низку нормативно-правових актів, серед яких слід відмітити безпосередньо пов'язані з виховним процесом «Правила про стягнення учнів промислового училища» [6]. У §1 Правил зазначалось, що «стягнення» мають на меті моральне виправлення учнів», а «призначення стягнень залежить від педагогічних міркувань начальника навчального закладу та інших наставників юнацтва... та від віку учня, який зробив вчинок». Тут же наводиться класифікація видів стягнень: словом (осудження, догана без подальших наслідків, догана з погрозою подальших стягнень), дією (всі інші способи стягнень) [6, с. 68].

Усі стягнення, окрім догани без наслідків, мали заноситись у класний кондуїтний журнал, який використовувався для оцінки поведінки учнів і «морального стану усього класу». Також існував штрафний журнал, потрапляння до якого одразу вважалось за покарання. Здійснення контролю за лінивими та неслухняними учнями покладалось на наглядачів. Відмічаючи докладність змісту Правил про стягнення, можна зробити висновок про приділення великої уваги вихованню в учнів промислових училищ належної поведінки, було обов'язковою умовою для одержання в подальшому атестату. Слід відмітити, що серед рекомендованих способів стягнень були відсутні тілесні покарання.

Навчально-педагогічна діяльність Олександрівського середнього технічного училища була організована у відповідності до нормативних документів Міністерства народної освіти, однак мала свої особливості, що

сформувалися за роки існування традиції.

Значна роль у формуванні виховної політики Олександрівського механіко-технічного училища належала його педагогічному колективу, у формуванні якого взяв безпосередню участь директор училища Денис Михайлович Поддєрьогін. Усі викладачі Олександрівського училища входили до складу Педагогічної Ради, яку очолював директор. Засідання Педагогічної ради проводилися щомісяця і були присвячені координації навчально-виховної діяльності училища.

В училищі діяли різні гуртки за інтересами: археологічний, історичний, музичний, спортивний. Влаштувалися виставки художніх картин, виробів учнів, спортивні змагання. В училищі урочисто відзначалися ювілеї, пам'ятні дати, проводилися концерти художньої самодіяльності. Учні брали участь у літературних вечорах, читацьких конференціях, танцювальних вечорах. Дуже часто такі заходи були джерелом поповнення училищного бюджету [7, с. 15].

Також в Олександрівському середньому механіко-технічному училищі з метою «сприяння правильній постановці навчально-виховної справи» було організовано діяльність батьківського комітету. На засіданнях батьківських комітетів часто був присутнім директор училища Д. Поддєрьогін, який доповідав про існуючі проблеми у вихованні, фінансуванні, навчанні та про інші питання діяльності Олександрівського училища. Удосконалюючи сумісну діяльність батьківських комітетів та адміністрації училища, Д. Поддєрьогін запропонував закласти «початок єднання сім'ї та школи» шляхом утворення Бюро, до складу якого входили батьки учнів і представники педагогічного колективу [8, с. 127].

Отже, виховна діяльність першого в Катеринославській губернії училища з підготовки техніків була насичена різноманітним педагогічним напрямком, форм та методів.

Для вирішення питань навчально-виховної роботи у Верхньодніпровському сільськогосподарському середньому училищі працювала очолювана директором Педагогічна Рада, до складу якої входили всі штатні викладачі училища. На засіданнях Ради мав право бути присутнім, з правом голосу, піклувальник училища Е. Бродський, який зробив значний внесок в організацію навчально-виховної діяльності Верхньодніпровського сільськогосподарського училища [9, с. 35].

Катеринославське землемірне училище працювало за новим Положенням про землемірні училища 1909 р.. Положення передбачало «приведення організації училищ у відповідність до вимог життя».

Вимоги до рівня знань учнів були досить високі, що обумовлювалось Правилами про іспити. Згідно Правил, викладачі регулярно здійснювали поточний контроль знань, один раз на декілька місяців призначалась

періодична атестація. Крім того, в усіх або декількох класах начальник училища міг призначити піврічні іспити з обраних або усіх навчальних дисциплін. Також в землемірних навчальних закладах передбачались переводні та випускні екзамени, які проводились в присутності високопосадовців з місцевих межових закладів. Переекзаменування дозволялось тільки у першому та другому класах, але не більше двох разів. Учні третього класу, які отримували на екзамені нижче 3 балів, відраховувались з училища [10]. Такі жорсткі вимоги самі по собі водночас були засобами реалізації як навчального так і виховного процесів.

Висновки. Аналіз складових навчально-виховної діяльності середніх технічних навчальних закладів, які працювали наприкінці XIX – початку XX ст. в Катеринославщині, дозволяє зробити певні висновки відносно цілей і задач виховної політики технічних училищ. Так, у пореформений період було запроваджено процес формування нових педагогічних напрямків, представники яких приділяли особливе значення вихованню особистості майбутнього фахівця у галузі професійної освіти, надаючи пріоритет загальнолюдському вихованню.

Однією з головних задач виховної діяльності зазначених вище технічних училищ було виховання законотворчих і дисциплінованих громадян, «благонадійних у моральному відношенні». Основними методами реалізації цієї задачі були нагляд, аналіз і контроль за рівнем вихованості, покарання, що мали на мету «моральне виправлення учнів». Застосовувались різні заохочення у вигляді іменних стипендій, які призначались для найсумлінніших учнів. Виховання майбутніх технічних фахівців середньої ланки здійснювалось за основними напрямками формування всебічно розвинутої особистості: розумове, трудове, естетичне та фізичне виховання.

Організація виховного процесу в промислових училищах різного типу підпорядкування здійснювалась згідно з нормативними документами та визначалась освітньою політикою відповідних галузевих міністерств. На виховну діяльність середніх технічних училищ суттєво впливала громадянська позиція викладацького колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Левківський М. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посібник. / Михайло Левківський. – Вид. 4-те. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 190 с.
2. Антология педагогической мысли : в 3 т. Т. 2. Русские педагоги и деятели народного образования о трудовом воспитании и профессиональном образовании / сост. Н. Н. Кузьмин. – М. : Высш. шк., 1989. – 463 с.
3. Шевченко А. В. Основатели Горловки: Краеведческие очерки /– Донецк : ЧП "Издательский дом "Первая линия", 2001. – 60 с.

4. Чорнобай П. О. Формування технічної інтелігенції на Катеринославщині наприкінці XIX-на початку XX ст.): дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / П. О. Чорнобай – Дніпропетровськ, 2010. – 201 с.
5. Астафьев А. Сборник действующих правительственных распоряжений по железным дорогам: 1885-1887 года / А. Астафьев, П. Техин – СПб.: Тип. Ю. Н. Эрлих, 1893. – 588 с.
6. Правила о взысканиях с учеников промышленных училищ // Журнал министерства народного просвещения. – 1894. – №296. – С. 65–66.
7. Запорізький державний технічний університет : історичний нарис (1900-2000) / О. Ф. Бічовой, Б. Ф. Гордеев, М. В. Дедков [та ін.] ; за ред. С. Б. Белікова [та ін.]. – Запоріжжя : Дике Поле, 2000 – 320 с.
8. Держархів Запорізької обл., ф. 6, оп. 1, спр. 318, 179 арк.
9. Джміль В. К. Гордість землі Катеринославської / Василь Карпович Джміль – Ерастівка, 2007. – 70 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.erastovsky.ucoz.co.uk/Book_Brod.pdf, вільний. – Назва з екрана. – Переглянуто 23 серпня 2016 р.
10. Извлечение из правил об испытаниях в землемерных училищах : [утв. Министром юстиции 9 июня 1890 г.]. – Псков : Тип. Губернского земства, 1890. – 13 с.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2016.

БАБЕНКО Марина

старший преподаватель, Индустриальный институт г. Покровск
ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»
пл. Шибанкова, 2, г. Покровск, Донецкой обл., 85300, Украина
E-mail: babenkomarina@yandex.ua

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕЙ ГУМАНИЗАЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ СИСТЕМЫ СРЕДНЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ЕКАТЕРИНОСЛАВЩИНЫ В КОНЦЕ XIX – НАЧАЛЕ XX В.

Аннотация. В данной статье проанализирована организация воспитательной деятельности в учреждениях среднего технического образования, которые работали в Екатеринославщине в конце XIX – начале XX ст. Прослежено влияние прогрессивных гуманистических взглядов известных педагогов-современников исследуемого периода на формирование целей и задач воспитательной работы в технических училищах. Отмечено, что в период становления промышленного образования наряду с задачей предоставления знаний и навыков была выдвинута задача воспитания личности. Также рассмотрены нормативные основы воспитания будущих специалистов среднего звена. Выявлена зависимость способов реализации воспитательной политики промышленных училищ от отраслевого подчинения.

Ключевые слова: среднее техническое образование, промышленные училища, учебно-воспитательная деятельность, Педагогический Совет, родительский комитет, преподавательский состав.

BABENKO Marina

Senior lecturer, Industrial institute of the State Higher Educational Institution «Donetsk National Technical University»

Shibankov square, 2, Pokrovsk, Donetsk region, 85300, Ukraine

E-mail: babenkomarina@yandex.ua

REALIZATION OF IDEAS OF VOCATIONAL EDUCATION HUMANIZATION DURING THE DEVELOPING OF SECONDARY TECHNICAL EDUCATION SYTEM IN KATERINOSLAVSCHYNA IN THE LATE XIX – EARLY XX CENTURY

Summary. This article analyses the organization of educational process in secondary technical education institutions, which were working in Katerinoslavschna in the late XIX – early XX century. Marked the influence of progressive humanistic views of well-known teachers of the researched period on the formation of goals and objectives of educational work in technical schools. It is noted that during the period of industrial education formation, along with the objective of providing knowledge and skills, there was proposed the objective of education of a person. Also the normative foundations of education of future mid-level professionals were been revised. The dependence of ways to implement the education policy in industrial schools from the branch subordination was been followed.

Keywords: secondary technical education, industrial schools, educational activity, Educational Council, parent council, board of teachers.

Abstract. Modern specialist should posses not only professional skills. He should have a high level of general development, personal citizenship, to be responsible. Therefore, during the preparation of mid-level specialists for technical industrial branches, educational process plays an important role. The research of historical and pedagogical experience will contribute to the efficiency of modernization of educational activity in technical colleges.

The purpose of this article is to analyze the historical and pedagogical experience on educational activity in technical institutions, which were working on the territory of Katerynoslav province at the end of XIX – early XX century.

During the post-reform period in the XIX century started to form new pedagogical trends, which were aimed at the increasing of importance of student's personality. In professional education personal upbringing considered as the most important. Therefore, educational activity of industrial schools besides giving professional knowledge also intended education of students.

In the second half of the XIX century intensive development of such industrial branches as mining, railway, building, metallurgical and machine-building started in Katerinoslavschna. The transition to the capitalistic conducting of the national economy contributed to the intensive development of industry and demanded the preparation of new generation of specialists with

creative thinking. It caused the development of professional technical education. Bureaucratized and politicized state educational structure were not able to organize educational system according to the requirement of the Reformation in time. Therefore, during that period leading public figures, teachers and industrialists were solving the problem of providing industrial sectors of economy.

In general, at the beginning of the XX century in Katerynoslav province eight technical institutions were working to provide national economy with mid-level specialists.

Pedagogical Council, which included all the state school teachers, worked to solve the problems of educational process in secondary industrial schools. Also supervisors and inspectors worked in schools to educate students.

Educational process was organized at the high level in the Olexandrivsk mechanic and technical school. Cooperation of parent and teacher committees was organized there.

The organization of educational processes in the industrial schools of different subordination was undertaken in accordance with normative documents and was defined by the educational policy of relevant branch ministries.

One of the main objectives of educational process in previously mentioned technical schools was preparing of law-abiding and disciplined citizens. Other tasks of education of future middle-level technicians can include components of fully developed personality formation: mental, labor, aesthetic and physical education.

REFERENCES

1. Levkivs'kyi M. V. Istoriya pedahohiky : navch.-metod. posibnyk. / Mykhaylo Levkivs'kyi. – Vyd. 4-te., – K. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. – 190 s.
2. Antologiya pedagogicheskoy mysli : v 3 t. T. 2. Russkie pedagogi i deyateli narodnogo obrazovaniya o trudovom vospitanii i professional'nom obrazovanii / sost. N. N. Kuz'min. – M. : Vyssh. shk., 1989. – 463 s.
3. Shevchenko A. V. Osnovateli Gorlovki: Kraevedcheskie ocherki /– Doneck : CHP "Izdatel'skij dom "Pervaya liniya", 2001. – 60 s.
4. Chornobay P. O. Formuvannya tekhnichnoyi intelihentsiyi na Katerynoslavshchyni naprykintsi XIX-na pochatku XX st.) : dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 / P. O. Chornobay – Dnipropetrovs'k, 2010. – 201 s.
5. Astaf'ev A. Sbornik dejstvuyushchih pravitel'stvennyh rasporyazhenij po zheleznyim dorogam: 1885-1887 goda / A. Astaf'ev, P. Tekhin – SPb. : Tip. YU. N. Ehrlih, 1893. – 588 s.
6. Pravila o vzyshkaniyah s uchenikov promyshlennyh uchilishch // Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya. – 1894. – №296. – S. 65–66.
7. Zaporiz'kyi derzhavnyy tekhnichnyy universytet : istorychnyy narys (1900-2000) / O. F. Bichevoy, B. F. Hordyeyev, M. V. Dyedkov [ta in.] ; za red. S. B. Byelikova [ta in.]. – Zaporizhzhya : Dyke Pole, 2000 – 320 s.
8. Derzharkhiv Zaporiz'koyi obl., f. 6, op. 1, spr. 318, 179 ark.

9. Dzhmil' V. K. Hordist' zemli Katerynoslavs'koyi / Vasyl' Karpovych Dzhmil' – Erastivka, 2007. – 70 s. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.erastovsky.ucoz.co.uk/Book_Brod.pdf, vil'nyy. – Nazva z ekrana. – Pereklyanuto 23 serpnya 2016 r.
10. Izvlechenie iz pravil ob ispytaniyah v zemlemernyh uchilishchah : [utv. Ministrom yusticii 9 iyunya 1890 g.]. – Pskov : Tip. Gubernskago zemstva, 1890. – 13 s.

(переклав на англ. М.Бабенко – старший викладач кафедри інженерної механіки Індустріального інституту (м. Покровськ) ДВНЗ ДонНТУ)

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

УДК 373.5.035:331:316.614

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана

доктор педагогічних наук, професор, ректор, Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”,
вулиця Г.Батюка, 19, м. Слов’янськ, 84116, Україна
E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ХВАЩЕВСЬКА Ольга

кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і практики початкової освіти, Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”,
вулиця Г.Батюка, 19, м. Слов’янськ, 84116, Україна
E-mail: bobr.san@mail.ru

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНО ЦІННОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті розглядаються можливості творчого використання педагогічно цінного досвіду соціалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості в сучасних умовах розвитку української держави. З’ясовано, що на цей час відчувається потреба в системному аналізі співвідношення процесів соціалізації в нових суспільних умовах життя й діяльності людини, в умовах гуманізації та демократизації сучасної школи; зовсім недостатньо вивчено діалектику розвитку та виховання учнів в умовах соціально-економічної та політичної ситуації сучасного українського суспільства, яке радикально змінилося.

Ключові слова: соціалізація, учень, загальноосвітній навчальний заклад, трудове виховання, педагогічний досвід.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На початок ХХІ століття в Україні відбуваються радикальні зміни, пов’язані, насамперед, із соціально-економічними змінами в суспільстві. Намітилися загальноосвітні тенденції в освіті – створення єдиного освітньо-інформаційного простору, перехід до безперервної освіти тощо; висувають якісно нові вимоги до організації навчально-виховного процесу в сільському загальноосвітньому навчальному закладі. У центрі всієї навчально-виховної роботи – особистість

учня з його потребами, що постійно зростають, пізнавальними інтересами, здібностями. Сучасна школа пропонує вчителю та учневі варіативність у виборі напрямів і способів навчальної роботи, різнорівневі програми, диференціацію навчання та інше.

На сьогодні, для більшої частини людей села не вистачає таких життєвих якостей і знань як психологічна та соціальна готовність жити й працювати в нових соціально-економічних і політичних умовах, будувати життя за власним сценарієм, керувати ним і бути відповідальним за свій успіх. Відтак, зростає значущість освіти в процесі соціалізації людини у зв'язку з науково-технічним прогресом і загальним соціальним розвитком. За таких умов, особливої актуальності набуває проблема соціалізації учнів загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості. Про це свідчать нормативні документи Уряду України, зокрема, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Державна програма розвитку соціальної сфери села до 2005 року (2002 р.), Програма „Основні орієнтири виховання учнів у 1 – 12 класів загальноосвітніх навчальних закладів” (2007 р.), Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (2007 р.), Державна національна програма „Освіта” (Україна XXI століття), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки та ін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасних умовах розвитку загальноосвітньої школи соціалізація учнів є загально педагогічною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали дослідників до переосмислення проблем соціалізації особистості (І. Бех, Н. Лавриченко, М. Лукашевич, С. Харченко та ін.); особливостей соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (О. Безпалько, І. Зверева, І. Іванова, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, Л. Штефан та ін.); проблеми виховання в контексті соціалізації особистості (О. Газман, Л. Гордін, В. Караковський, Н. Лукашевич); проблемі соціалізації учнів у процесі трудового виховання (П. Годін, С. Омельченко, Д. Тхоржевський, Л. Цибулько).

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є окреслення можливості творчого використання педагогічно цінного досвіду соціалізації учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України досліджуваного періоду в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значний інтерес для сучасних сільських загальноосвітніх навчальних закладів представляє організація трудового виховання в контексті проблеми соціалізації учнів. У кінці XX століття розвідки педагогів засвідчили, що в процесі трудової діяльності формується особистість людини нового типу – громадянина з розвиненим почуттям гідності та високими моральними якостями.

Соціалізація людини здійснювалася в органічній взаємодії з професійною орієнтацією, політичною освітою .

Варто звернути увагу на те, що основними завданням сучасного сільського загальноосвітнього навчального закладу є виховання учнів у душі поваги й любові до праці. Сучасна школа повинна навчати й виховувати молоде покоління з максимальним урахуванням тих суспільних умов, у яких воно буде жити й працювати в новому столітті. Комплексна організація трудового виховання, психологічна та практична підготовка до праці, залучення сільських учнів до суспільно корисної, продуктивної праці, безпосередньо у сфері матеріального виробництва, зв'язок трудового виховання з ідейно-політичним, моральним, інтелектуальним вихованням, цивільним загартуванням, соціалізацією особистості, набуває найчільнішого значення. Створення сприятливих умови для трудової діяльності учнів сільських шкіл у навчальних цехах підприємств, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, шкільних будівельних бригадах, учнівських виробничих бригадах, у лісництвах, на фермах.

Зауважимо, що в сучасних умовах сільська учнівська молодь, на жаль, не має чітких моральних орієнтирів, усе частіше надає перевагу легким заробіткам, бездуховному проведенню часу. Послаблення ролі сім'ї, різні форми ініціативи підприємництва призводять до втрати таких суспільних цінностей, як: інтерес до навчання та інтерес до праці. У підлітковому середовищі зростає почуття агресивності, роздратованості, невпевненості в завтрашньому дні.

Сьогодні необхідно готувати школярів до майбутньої трудової діяльності в умовах ринкових відносин, оскільки саме дитяча продуктивна праця дає не лише виховний, розвивальний, освітній, економічний ефект, але й сприяє соціалізації учня.

Беручи до уваги досвід організації трудового виховання в другій половині ХХ століття, на нашу думку, позитивним досвідом соціалізації учнів, у наш час, можуть виступають учнівські виробничі бригади. У них вдало поєднано продуктивну працю, творчість, розумне дозвілля учнів.

Членів учнівської виробничої бригади ознайомлюють із загальною організацією праці й економікою виробництва, із науковою організацією праці, плануванням виробництва, визначенням собівартості та рентабельності господарства, із держрозрахунком, технікою безпеки в сільському господарстві. Соціалізації особистості школярів тут сприяє те, що вони успішно готуються до праці, а саме: навчаються роботі на тракторі, комбайні та інших сільськогосподарських машинах. Досвід роботи учнівської бригади сільських шкіл кінця ХХ століття довів виняткову ефективність агротехнічної та економічної підготовки дітей до

майбутньої виробничої діяльності й дослідницької роботи з професійної орієнтації сільських школярів.

Чітка та педагогічно доцільна організація діяльності учнівської виробничої бригади разом із науково обґрунтованими підходами до вирішення виробничих проблем дасть передбачувані результати навчально-виробничої діяльності школярів. Науково-методичне забезпечення школярів та учнівської виробничої бригади повинно здійснюватися через розвиток ділових відносин із фахівцями сільськогосподарських підприємств, фермерами та підприємцями.

Зазначимо, що праця в учнівській бригаді сьогодні, враховуючи попередній досвід, матиме такі особливості, як: розв'язання не лише виробничих, а й виховних завдань, пов'язаних із формуванням таких якостей особистості, як: вміння працювати спільно, поважати працю; бути готовим включитися в трудову діяльність і після закінчення школи; розвиток співпраці та співтворчості в процесі роботи, формування навичок міжособистісного спілкування зі старшими; рішення таких освітніх завдань, як: вироблення загально технічних умінь і навичок, застосування теоретичних знань на практиці, що дозволить досягати єдності теорії та практики й високих показників у праці; отримання первинних відомостей про виробництво, організацію праці, що стане основою для участі в продуктивній праці й професійній орієнтації учнів; раціональний режим праці й відпочинку учнів – членів учнівської бригади; поєднання в процесі продуктивної праці в учнівській бригаді стимулів матеріального, морального характеру (як заслужена винагорода за трудові успіхи, повага й відповідне ставлення батьків, односельців, учителів); спрямованість праці на фізичний і моральний розвиток учнів, у кінцевому підсумку – на зміцнення здоров'я дітей та формування основ особистості, включно із процесом персоналізації як передумови соціалізації сільських учнів.

Отже, багаторічний досвід учнівських виробничих бригад свідчить про те, що саме бригада є однією з найбільш ефективних форм трудового виховання сільських школярів, однією з найбільш доступних для господарства форм організації їхньої продуктивної праці. На цей час, на нашу думку, робота в учнівській шкільній бригаді повинна бути спрямована на те, щоб допомогти дітям правильно обрати професію, яка б приносила не лише матеріальний достаток, але й задоволення, давала можливість реалізувати свій творчий потенціал. Також, діяльність учнівської бригади повинна бути спрямована на те, щоб трудове виховання сільських школярів стало одним із основних напрямків у процесі освіти й виховання сьогодення, а робота на землі – не лише необхідною, але й такою ж престижною, як і „міські” професії.

У контексті нашого дослідження інтерес для сучасних сільських загальноосвітніх шкіл представляють трудові табори.

Зауважимо, що сільський загальноосвітній навчальний заклад і на канікулах залишається освітнім простором, але на першому плані його діяльності не вивчення програми навчальних дисциплін, а занурення учнів в особливу творчу атмосферу, яка вчить особистість взаємодіяти з іншими соціальними об'єктами, враховувати їхні плани, дотримуватися правил, норм поведінки. Трудові табори виступають освітнім простором соціалізації школярів, основою діяльності яких є продуктивна праця, що приносить позитивні враження, підвищує самооцінку, відповідальність за результати праці. Самовизначення учня буде повноцінним, якщо ще в школі дати йому можливість спробувати себе в різних сферах соціальної практики.

Отже, вдала організація трудового виховання, навчання та профорієнтації учнів в умовах сільської школи забезпечить формування готовності випускників сільської школи до трудової діяльності. Структурою організації трудового виховання є: трудове виховання з раннього дитинства; наступність трудового навчання з 1 до 11 класу; єдність трудового й морального виховання на уроках; процес трудового навчання; різні види позакласної роботи та суспільно корисної діяльності учнів на базі сільськогосподарського виробництва; продуктивна праця в літніх таборах праці та відпочинку; учнівські бригади; творча робота в гуртках; активна участь у суспільно корисній праці; приклад батьків (сімейні трудові традиції), новаторів, передовиків і фахівців сільського господарства; висока суспільна оцінка сільськогосподарських професій, підвищення їх престижу; тісна співпраця школи, ферми, сім'ї та громадськості у вирішенні основних завдань трудового виховання й професійної орієнтації юнаків і дівчат, зокрема на працю в сільськогосподарському виробництві; усебічне зміцнення навчально-матеріальної бази трудового політехнічного й виробничого навчання.

Зазначимо, що у процесі праці та інших видів діяльності, занять, пов'язаних із працею, під час спілкування учні вступають в активні суспільні відносини, що впливають на формування ціннісних орієнтирів суспільної спрямованості, на ставлення до праці, поведінку й на соціалізацію загалом. Сільська школа повинна дати поглиблене вивчення предметів за профілем, забезпечити профорієнтаційну спрямованість учнів, як результат – школа спільно з сім'єю повинна виховати громадян – патріотів із високою людською гідністю.

Висновки. Результати проведеного нами дослідження дозволяють зробити наступні висновки: у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах виховання працею сільських школярів буде ефективним, за умови врахування досвіду організації трудового виховання ХХ століття, зокрема

таких основних постулатів: забезпечення єдності навчальної та позакласної виховної роботи з учнями; оновлення змісту й форм трудового виховання школярів на рівні сучасних вимог; забезпечення здійснення тісного зв'язку навчально-виховної роботи з життям села й сільськогосподарського виробництва, із громадськістю та родиною.

Основними умовами, що сприятимуть формуванню позитивного ставлення до праці є: розуміння суспільної значущості виконуваної праці та висока громадська вимогливість до неї; присутність інтелектуального елемента; необхідність вирішення технічних, технологічних, організаційних та інших завдань, які вимагають знань, здогадки, кмітливості, роботи думки; можливість вияву ініціативи, самостійності, творчості; включення в працю змагання; чітка організація колективної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.05 / Безпалько Ольга Володимирівна. – Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2007. – 537 с.
2. Березняк Е. С. Пути развития всеобщего образования на Украине / Е. С. Березняк. – Київ : Радянська школа, 1964. – 129 с.
3. Годин П. Р. Коллектив колхоза как фактор общественного воспитания подрастающего поколения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика и история педагогики” / П. Р. Годин. – Москва, 1974. – 22 с.
4. Заверико Н. В. Соціалізація старшокласників у самодіяльних об'єднаннях : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. / Заверико Наталія Віталіївна. – Київ, 1992. – 182 с.
5. Мудрик А. В. Социализация и воспитание подрастающих поколений / А. В. Мудрик. – Москва : Знание, 1990. – 40 с.
6. Рибалка В. В. Особистісний підхід у шкільництві : співпраця вчителів і шкільних психологів / В. В. Рибалка // Освіта і управління. – 1998. – № 1. – С. 81 – 90.
7. Хващевська О.О. Соціалізація учнів в умовах загальноосвітніх навчальних закладів сільської місцевості України (друга половина ХХ століття): дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Хващевська Ольга Олександрівна. – Слов'янськ, 2016. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2016.

ОМЕЛЬЧЕНКО Светлана

доктор педагогических наук, профессор, ректор, Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”,

улица Г.Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ХВАЩЕВСЬКА Ольга

кандидат педагогических наук, ассистент кафедры теории и практики начального образования, Государственное высшее учебное заведение „Донбасский государственный педагогический университет”,

улица Г.Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: bobr.san@mail.ru

ТВОРЧЕСКОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ЦЕННОГО ОПЫТА СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧАЩИХСЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ГОСУДАРСТВА

Резюме. В данной статье рассмотрены возможности творческого использования педагогически ценного опыта социализации учащихся общеобразовательных учебных заведений сельской местности в современных условиях развития украинского государства. Выяснено, что в настоящее время ощущается потребность в системном анализе соотношения процессов социализации в новых общественных условиях жизни и деятельности человека, в условиях гуманизации и демократизации современной школы.

Ключевые слова: социализация, ученик, общеобразовательное учебное заведение, трудовое воспитание, педагогический опыт.

OMELCHENKO Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

KHVASHCHEVSKA Olha

Candidate of Pedagogical Sciences, Assistant of Primary Education Theory and Practice Department State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: bobr.san@mail.ru

Summary. This article examines the possibilities of creative using of pedagogically valuable socialization experience of students of secondary schools

of rural areas in modern conditions of development of the Ukrainian state. It is revealed that there is a need for a systematic analysis of the correlation of processes of socialization in a new social living conditions and human activities in the conditions of humanization and democratization of the modern school; it is insufficiently studied dialectics of development and education of students in terms of socio-economic and political situation of the modern Ukrainian society, which has changed radically. Clarified that today remain out of sight of the researchers, the ratio of meaningful changes in social relations and quality of originality of student's personality, the interaction of socializing functions of society and individual demonstration of the person. Unfortunately, in social pedagogy not developed a model of socialization of students in a rural secondary school in the new economic environment, in the conditions of humanization and democratization of Ukrainian society.

Keywords: socialization, student, secondary school, vocational education, educational experience.

Abstract. This article examines the possibilities of creative using of pedagogically valuable socialization experience of students of secondary schools of rural areas in modern conditions of development of the Ukrainian state.

It is revealed that there is a need for a systematic analysis of the correlation of processes of socialization in a new social living conditions and human activities in the conditions of humanization and democratization of the modern school; it is insufficiently studied dialectics of development and education of students in terms of socio-economic and political situation of the modern Ukrainian society, which has changed radically.

Clarified that today remain out of sight of the researchers, the ratio of meaningful changes in social relations and quality of originality of student's personality, the interaction of socializing functions of society and individual demonstration of the person. Unfortunately, in social pedagogy not developed a model of socialization of students in a rural secondary school in the new economic environment, in the conditions of humanization and democratization of Ukrainian society.

The purpose of this article is to determine the possibilities of the creative use of pedagogically valuable socialization experience of students in the context of secondary schools of rural areas of Ukraine the studied period in modern conditions.

The results of our studies allow to draw the following conclusions: in the modern secondary schools education work in rural schools will be effective, subject to the experience of the organization of labor education in the twentieth century, in particular the following main postulates: ensuring unity of educational and extracurricular educational work with students; updating the content and forms of labor education of students in accordance with modern requirements; ensuring the

implementation of the close connection of educational work with village life and agricultural production, public and family.

Basic conditions conducive to the formation of a positive attitude to work are: understanding the social significance of work and high public demands it; the presence of the intellectual element; the need to address technical, technological, organizational and other tasks that require knowledge, guesswork, ingenuity of thought; initiative, independence, creativity; inclusion in work events; the precise organization of collective work.

REFERENCES

1. Bezpalko O. V. (2007). *Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy ta uchnivskoiu moloddiu v terytorialnii hromadi* [Theory and Practice of Community Social-Pedagogic Work with Children and Youth]. *Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
2. Bereznyak E. S. (1964). *Puti razvitiya vseobshchego obrazovaniya na Ukraine* [Ways of development of universal education in Ukraine]. Kyiv: Radianska shkola [in Russian].
3. Godin P. R. (1974). *Kollektiv kolhoza kak faktor obshchestvennogo vospitaniya podrastayushchego pokoleniya* [The collective farm as a factor of social education of the younger generation]. *Candidate's thesis*. Moskva [in Russian].
4. Zaveryko N. V. (1992). *Sotsializatsiia starshoklasnykiv u samodiiialnykh obiednanniakh* [Socialization of High School Students in Amateur Associations]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Mudrik A. V. (1990). *Sotsializaciya i vospitanie podrastayushchih pokolenii* [Socialization and education of younger generations]. Moskva: Znanie [in Russian].
6. Khvashchevska O. O. (2016). *Sotsializatsiia uchniv v umovakh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv silskoi mistsevosti Ukrainy (druha polovyna dvadtsiatoho stolittia)* [The Socialization of students in secondary schools of rural areas of Ukraine (the second half of the twentieth century)]. *Candidate's thesis*. Sloviansk [in Ukrainian].

(переклав на англ. О.Хващевська – кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і практики початкової освіти, Державний вищий навчальний заклад „Донбаський державний педагогічний університет”)

УДК 373.3.02

ПЛЮХІНА Наталія

викладач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті розкривається роль вміння вчитися та його значення для підвищення активності школярів в процесі пізнання. Розглядається роль дидактичних засобів в процесі формування вміння вчитися.

Ключові слова: пізнавальна активність, навчальна діяльність, молодші школярі, дидактичний засіб.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Із змінами, що відбуваються в усіх галузях суспільного життя освіта також реформується.

Час потребує новітнього погляду на випускників сучасної школи. Це повинна бути високоосвічена людина, здатна орієнтуватися в сучасних реаліях суспільства, творчо розв'язувати життєві проблеми, самовдосконалюватися та навчатися впродовж життя.

Через погляд на особистість майбутнього випускника в освіті здійснюються сучасні реформи. Їх головна мета і завдання спрямовані на створення умов для здобуття кожним учнем якісної освіти та підготовки його до самоосвіти. Для цього запроваджуються різноманітні технології активізації пізнавальної діяльності: комунікативні, інформаційні, особистісно-орієнтовані.

Саме вміння вчитися перетворює учня у суб'єкт навчальної діяльності, робить його незалежним від учителів, батьків, однокласників.

Це також мінімізує такі негативні явища, як небажання вчитися, безвідповідальне ставлення до навчання, низька успішність, втрата інтересу до навчання, низький розвиток мотивації в навчанні. Завдяки вмінню вчитися розвивається інтелектуальна сфера особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізація пізнавальної діяльності школярів активно досліджувались у 70-90-х рр. XX століття. Психологічний аспект розкривається в працях Д. Богоявленського, П. Гальперіна, О. Дусавицького, Л. Занкова, Г. Костюка, О. Леонтєва, Н. Менчинської, С. Максимова, В. Репкіна, Н. Тализіної, Д. Ельконіна.

В дидактичному аспекті її розглядали: Ю. Бабанський, М. Данилов, Б. Єсипов, І. Лернер, В. Онищук, М. Скаткін, О. Савченко, В. Євдокимов, Н. Коваль, Б. Коротяєв, В. Лозова, В. Таламарчук. Процес активізації пізнавальної діяльності через систему формування вміння вчитися знайшов відображення в дослідженнях Я. Кодлюк, Н. Ляшової, М. Оліяр, Л. Титаренко, З. Файчак та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Розглянути шляхи підвищення пізнавальної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка діяльність, у тому числі й навчальна, має свою мету, об'єкт, суб'єкт, засоби, результат. У педагогічних науках поняттях, «засіб» має широке значення. До його складу входять: підручник, слово вчителя, наочні посібники, аудіовізуальні засоби, комп'ютер, методи та форми навчання.

Всі засоби, спрямовані на навчання вмінню вчитися, можна поділити на три групи: джерела знань; методи та прийоми; форми організації навчальної діяльності. До першої відносяться: слово вчителя, підручник, наочність, гра. До другої: бесіда, діалог, самостійна робота, створення проблемних ситуацій, вправи, система пізнавальних завдань. До третьої: колективна, групова, індивідуальна робота. Ця класифікація дає можливість цілеспрямовано використовувати дидактичні засоби, формуючи навчальну діяльність.

У дидактиці недостатньо вивчені функції окремих засобів у процесі формування вміння вчитися у молодших школярів. Ми зробили спробу розв'язати це питання. Визначаючи місце та роль дидактичного засобу в процесі формування вміння вчитися, ми виходили з того, що по-перше, вміння – це комплекс знань, прийомів, навичок, елементів досвіду. Воно включає знання основ дії, способу її виконання, зміст, послідовність, досвід виконання дій, що входять до складу вміння, елементи творчого підходу (вирішення проблеми, знаходження нестандартних підходів). Тому один засіб не може забезпечити формування вміння як комплексної дії. Потрібна система, де кожен засіб має своє місце та виконує певні функції.

Важливим засобом навчання та виховання школярів, особливо молодшого віку, є слово вчителя. Його роль підкреслюють всі педагоги, починаючи з Я. Коменського, який зазначав: «При проведенні уроку велике значення має вчитель. Книга – це німі вчителі. Тільки після пояснення вчителя матеріал «оживає» та глибоко зберігається в душі учня». Діти молодшого віку мають недостатній запас знань, умінь для того, щоб самостійно вчитися. Тому функції слова вчителя в початковій школі вельми різноманітні. За його допомогою повідомляються нові знання, доводиться необхідність засвоєння нового способу дії, розкривається його склад,

залучаються діти до сумісної роботи. При цьому слово поєднується з іншими засобами: наочністю, грою, змістом підручника.

Досвід автора та проведена робота показали, що функція слова вчителя залежить від етапу засвоєння способу діяльності. При його застосуванні та сприйнятті учнями за допомогою слова вчитель розкриває склад дій, які потрібно засвоїти, їх послідовність. У цьому випадку застосовується пояснення або бесіда. Інколи за допомогою слова вчитель створює проблемну ситуацію та залучає дітей до її аналізу, визначення невідомого, формулювання навчального завдання.

На етапі усвідомлення дій слово допомагає зрозуміти новий спосіб діяльності. Ефективними є евристична бесіда, проблемно-пошуковий діалог. Слово вчителя спрямовує розумову діяльність школярів на пошук потрібного способу розв'язання поставленого завдання, стимулюючи пізнавальну діяльність кожної дитини.

На етапі закріплення системи дій, з яких складається формуюче вміння, слово використовується для надання допомоги, підтримки тим учням, які її потребують. Форма та ступінь допомоги залежать від рівня знань, умінь, можливостей, індивідуальних особливостей учня. Допомога може проявлятися у вигляді вказівки на помилку, в навідних питаннях, рекомендаціях щось змінити, але не повинна бути прямою підказкою. Її ефективність залежить від майстерності вчителя, його ставлення до учня, яке виражається в тоні, інтонації. З цього приводу Ш. Амонашвілі писав, що не можна говорити про допомогу, якщо педагог, бачачи труднощі учня, задає додаткове питання та одночасно голосом або словесно виявляє незадоволення його недогадливістю, відсталістю, незнанням. Така допомога не буде активізувати, розвивати можливості дитини. Вчитель допомагає в тому випадку, коли співчуває, стимулює, вселяє впевненість, доставляє учню радість навчання.

Велика роль слова вчителя на завершальному етапі формування, коли воно виступає в ролі оцінки праці дитини. В. Сухомлинський наголошував, що слово вчителя вселяє в душу дитини віру в свої сили, забезпечує радість успіху.

Функція слова залежить від методу, в якому воно застосовується. Так, у бесіді вчитель за допомогою слова керує діяльністю учнів. При цьому мають значення його голос, тон, міміка. Учень за інтонацією голосу вчителя визначає складність питання, можливість його розв'язання. «Монотонність зробить дітей сонливими, знищить у них бадьорість, силу, холодне, нічого не виявляюче обличчя вчителя не надихає дітей, не прилучає до занять, не розсіє їх сумніви, не підкріпить, не з'ясує питання», – писав видатний російський методист Д. Тихомиров. У діалозі за допомогою слова вчитель організує діяльність «зсередини», є учасником

сумісної діяльності. Він висловлює свою думку з приводу тих чи інших кроків розв'язання пізнавального завдання, пропонує свої варіанти, але не підказує правильний шлях вирішення.

Отже, функція слова вчителя в процесі формування навчальних умінь залежить від етапу засвоєння, поєднання з іншими засобами, індивідуальних особливостей дітей, їх підготовленості. Воно мотивує, стимулює діяльність учнів, контролює, коректує її. За допомогою слова вчитель підтримує учнів, вселяє надію на успіх, оцінює вміння працювати самостійно, виховує впевненість у собі.

Роль підручника в процесі формування в учнів навчальних умінь досліджували О. Боданська, Б. Коротяєв, П. Підкасистий. Вони вивчали роль підручника в навчанні учнів середніх, і старших класах. Зроблені висновки мають загальний характер, їх можна використовувати в початкових класах.

Підручник – навчальна книга, в якій розкривається програмний навчальний матеріал конкретного шкільного предмета. У навчальному посібнику міститься матеріал, який має додаткову інформацію і може використовуватися для диференціації навчання, розвитку пізнавального інтересу, активності, самостійності, творчості дітей. Підручник і посібник – основні джерела знань, умінь і навичок у початковій школі.

Дослідники підкреслюють, що з оновленням освіти через зміни її цілей змінюються і функції підручників. Попередні підручники були зорієнтовані на інформаційну і відтворюючу функції. «Вони, – пише О. Савченко, – обслуговували таку модель навчання: вчитель передає знання, учень опановує їх на рівні засвоєння-присвоєння. Сучасна освіта вимагає особистісно-орієнтованої моделі навчального процесу» [2, с. 63]. У зв'язку з цим у сучасних підручниках початкової школи повинні бути завдання, що забезпечують не тільки інформаційну, але й мотиваційну та розвивальну функції. Найбільш ефективними для розв'язання цього завдання є діалог, поліалог, завдання для колективної, групової, самостійної роботи.

Аналіз сучасних підручників для початкової школи свідчить, що вони відповідають зазначеним вимогам. До них включені завдання для розмови двох друзів, двох осіб по телефону та ін. Залучення учнів до виконання таких завдань забезпечує їм засвоєння поняття «діалог», формує важливі в соціальному плані комунікативні вміння, загальномовленнєві вміння, досвід культури спілкування.

Зміни відбулися не тільки в змісті завдань, ф й у формулюванні завдань. Наприклад: «подумай», «запам'ятай», «перевір себе, перевір роботу сусіда», «зверни увагу» та ін. Ці завдання є своєрідною установкою, яка дуже важлива в психологічному плані. Автор підручника безпосередньо звертається до кожного учня. Для молодшого школяра це вкрай необхідно.

Вивчаючи функції та місце підручника в процесі формування вмінь вчитися, ми проаналізували відповідні розділи сучасних підручників для студентів педвузів різних авторів: В. Лозової, Г. Троцько та ін. Також було проаналізовано навчальні посібники В. Оніщука і О. Савченко.

В. Лозова, Г. Троцько всі навчальні предмети в залежності від провідного компонента поділяють на три типи освіти і пропонують відповідну модель навчання (Г). Відповідно до мети дослідження нас зацікавила модель навчання предметів, провідним компонентом освіти яких є способи діяльності.

Ці моделі ми застосували при формуванні в учнів навчальних умінь. Знання про способи діяльності залучаються для усвідомлення учнями своїх дій, бо встановлено, що це необхідно для усвідомлення діяльності. Для здійснення кожного етапу цілеспрямовано добираються відповідні дидактичні засоби. Експеримент підтвердив думку авторів про те, що модель Г корисна для розвитку і самореалізації учнів.

Отже, сучасні підручники поступово готують учнів до самонавчання. У них з метою формування вмінь різного рівня передбачена відповідна система завдань. Спочатку на рівні оволодіння розумовими операціями (аналіз, порівняння та ін.), а потім – перенесення знань і способів дій у нову ситуацію.

Висновки. Вивчивши функції основних дидактичних засобів, які застосовуються з метою формування у молодших школярів вміння вчитися, ми прийшли висновків:

- кожний дидактичний засіб має свої особливості, тому в процесі формування вміння вчитися виконує притаманні йому функції і займає певне місце;
- при їх виборі необхідно враховувати мету, завдання уроку, етап засвоєння способу діяльності, рівень компетентності учнів, майстерність вчителя;
- ефективність дидактичних засобів значно підвищується, якщо їх використовувати у взаємозв'язку, тобто в системі, оскільки цілісний об'єкт значно багатший, ніж окремі його частини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. Т. 1. – М.: Педагогика, 1982. – 656 с.
2. Савченко А. Я. Развитие познавательной самостоятельности младших школьников. – К.: Рад.школа, 1982. – 176 с.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Рад.школа, 1973. – 243 с.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2016.

ПЛЮХИНА Наталия

преподаватель кафедры педагогики ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Резюме. В статье раскрывается роль умения учиться, его значение для повышения активности школьников в процессе познания, рассматривается роль дидактических средств в процессе формирования умения учиться.

Ключевые слова: познавательная активность, учебная деятельность, учебная деятельность, младшие школьники, дидактическое средство.

PLYUKHINA Natalia

Lecturer of the Department of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: kafedra.pedagogiku@ukr.net

WAYS TO IMPROVE ACTIVIZATION OF INFORMATIVE ACTIVITY OF YOUNGER SCHOOLBOYS

Summary. The article reveals the role the ability to learn, its importance for enhancing the activity of students in the learning process, examines the role of teaching tools in the process of learning skills.

Keywords: cognitive activity, educational activity, educational activity, younger students, didactic means.

Abstract. The article reveals the role the ability to learn and its importance for the increased activity of students in the process of learning. The role of teaching tools in the process of learning ability.

In didactics insufficiently studied function of individual assets in the process of learning skills in primary school children. We have attempted to resolve the issue. Defining the role and place of didactic tool in the formation of the ability to learn, we proceeded from the fact that firstly, skills - a set of knowledge, techniques, skills, experience elements. It includes knowledge of the action, method of execution, content, consistency, experience in actions that are part of the skill elements of creativity (solving the problem of finding innovative approaches). So one way can not provide a comprehensive formation ability action. Need a system where each tool has its place and performs certain functions.

An important tool for training and education of students, especially young children, is the word teacher. His role stress all teachers starting with J. Comenius, who said: "When the lesson of great importance to the teacher. The

book - a dumb teachers. Only after explaining the teacher material "alive" and remains deep in the soul of the student. " Younger children have insufficient stock of knowledge, skills to learn independently. Therefore, the function word teacher in elementary school is very diverse. He communicated through new knowledge has need of mastering a new way of action revealed his staff, involved children under the collaboration. The word is combined with other drugs, clarity, game content textbook.

Analysis of current textbooks for primary schools has shown that they meet the requirements. This includes tasks for conversation between two friends, two people on the phone and others. Attracting students to perform such tasks provides them mastering the concept of "dialogue", creates socially important communication skills zahalnomovlennyevi skills, experience cultural communication.

Changes have occurred not only in the content of the tasks, but also in formulating tasks. For example, "think", "remember", "check yourself, check that the neighbor", "pay attention" and others. These tasks are a kind of plant, which is very important psychologically. The author of the textbook refers directly to each student. For younger pupils needed.

Conclusions. Thus, having studied the basic functions of teaching tools that are used to form, the ability to learn in primary school children, we came to the conclusion:

- didactic means each has its own characteristics, so the formation of the ability to learn performs its inherent function and occupies a special place;
- their choice should be considered goals, objectives lesson mastering stage of the method, the level of competence of students, teachers skills;
- the effectiveness of teaching tools greatly enhanced when used in conjunction, that the system as a complete object is much richer than its individual parts.

REFERENCES

1. Komenskyy Ya. A. Favourites Pedagogical Works: In 2 t. T. 1. - М .: Pedagogika, 1982. - 656 p.
2. Savchenko A. Ya Development poznavatelnoy samostoyatelnoy Jr. Shkolnikov. - К .: Rad.shkola, 1982. - 176 p.
3. Suhomlynskyy V. A. Heart otdayu children. - К .: Rad.shkola, 1973. - 243 p.

(переклад на англійську мову зробено: Плюхіною Н. – викладачем кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

УДК 376.016:81-028.31

ГРИНЕНКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ШАРИПОВА Ніна

старший викладач кафедри логопедії та спеціальної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»?

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ЛАШИНА Неля

здобувач ступеня вищої освіти «магістр» денної форми навчання факультету спеціальної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ НАВИЧКОЮ ЧИТАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі корекції дислексії у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення. Зазначено, що читання є одним із важливих компонентів писемного мовлення, а відхилення в його формуванні перешкоджають успішному опануванню предметів мовного циклу. З'ясовано, що розлади читання є достатньо поширеним порушенням мовлення в учнів початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення. Доведено, що суть концепцій, які є основою досліджень останніх десятиріч, полягає у розумінні того факту, що тяжкі порушення мовлення – це низка розладів мовлення, а саме: алалія, афазія, дизартрія, ринолалія, заїкання. Зазначені мовленнєві порушення супроводжуються загальним його недорозвитком тяжкого ступеня, який характеризуються обмеженістю засобів мовленнєвого спілкування в умовах нормального слуху та збереженого інтелекту.

© Гриненко О., Шарипова Н., Лашина Н., 2016.

Зміст статті доводить, що на сучасному етапі розвитку вчення про дислексію виділяють кілька аспектів вивчення проблеми, зокрема: біологічний, когнітивний та соціокультурний.

Ключові слова: молодші школярі з тяжкими порушеннями мовлення, мовленнєва діяльність, навичка, читання, дислексія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема порушень писемного мовлення у школярів є однією з найважливіших для шкільного навчання. Повноцінне оволодіння писемним мовленням на початковому етапі шкільного навчання виступає необхідною передумовою успішного засвоєння шкільної програми, формування особистості дитини та її соціальної адаптації, озброює новими засобами мовленнєвої комунікації у письмовій формі.

Формування мовленнєвих умінь і навичок, набуття мовної та мовленнєвої компетенції – головні завдання навчання української мови дітей із тяжкою мовленнєвою патологією (ТПМ). Одна з причин ускладнення досягнення ефективності навчального процесу полягає в недостатньому рівні оволодіння учнями зазначеної категорії писемним мовленням, яке є основою для засвоєння шкільних знань (Т. Алтухова, Л. Бартенева, М. Бурлакова, Е. Данілавічюте, С. Іваненко, В. Ільяна, О. Іншакова, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, Л. Милостивенко, Ю. Новікова, Л. Спірова, В. Тарасун, О. Токарєва, Л. Трофименко, Н.Чередніченко, М. Шеремет, А. Ястребова та ін.). Для правильної організації процесу навчання надзвичайно важливо своєчасно виявити ці порушення, точно визначити їх диференційні ознаки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Суть концепцій, на яких ґрунтуються дослідження останніх десятиріч, полягає у розумінні того факту, що ТПМ – це низка розладів мовлення (алалія, афазія, дизартрія, ринолалія, заїкання), які супроводжуються загальним його недорозвитком тяжкого ступеня, та характеризуються різко вираженою обмеженістю засобів мовленнєвого спілкування в умовах нормального слуху та збереженого інтелекту. Спільні особливості прояву дефекту за умови різних первинних аномалій мовленнєвого розвитку, є визначальними для створення методичних систем, а організація всього педагогічного процесу в школах для дітей із ТПМ відбувається з позицій системного підходу, який передбачає взаємопов'язане формування фонетичних, фонематичних і лексико-граматичних компонентів мовлення (М. Іпполітова, Ю. Коломієць, Н. Малофєєв, І. Мартиненко, О. Федорова, Л. Халілова, Н. Чередніченко та ін.). Також відбувається подальше уточнення змісту та структури, динаміки розвитку та розмежування мовленнєвих порушень, що об'єднано терміном

«тяжкі порушення мовлення» (Л. Белякова, О. Дьякова, А. Маркова, В. Ковшиков, З. Репіна, А. Савицький, Є. Соботович, Г. Чиркіна та ін.).

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначення особливостей опанування молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення навичкою читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Писемне мовлення – одна із форм існування мовлення, яка протиставляється усному мовленню. Це вторинна більш пізня за часом виникнення форма існування мовлення. Якщо усне мовлення виділило людину із тваринного світу, то писемність слід вважати досягненням, яке створене людством. Писемне мовлення формується на базі усного мовлення і являє собою більш високий етап мовленнєвого розвитку. Писемне мовлення – це зорова форма існування усного мовлення. У поняття писемне мовлення в якості двох рівноправних складових входять читання і письмо, які між собою тісно пов'язані та існують у взаємозворотньому зв'язку. Оскільки письмо – це перекодування усного мовлення у графічну форму, то читання – декодування письма відповідно в усне мовлення (А. Лурія, Д. Ельконін).

Читання – одна з складних форм психічної діяльності людини, яка виконує психологічні та соціальні функції, відтак закономірно, що вивчення цього виду діяльності відбувається всебічно (структура та функції, оволодіння читанням як навичкою; роль читання у навчанні та вихованні тощо). Головною характеристикою читання як процесу є його неоднорідність, що і робить його складним і для опанування, і для вивчення (А. Лурія, А. Соколова, А. Трошин та ін.).

Порушення читання на сьогодні цікавлять цілу плеяду вчених світу. Цієї важливої проблеми торкаються педагоги, лінгвісти, психологи, психолінгвісти, фізіологи, лікарі та ін. Не дивлячись на майже столітню історію вивчення дислексії та різноманітний експериментальний матеріал, вчені так і не дійшли єдиної думки щодо причин виникнення, симптомів, шляхів попередження та її корекції.

Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження порушень читання переконує, що погляди науковців ґрунтуються на різних вихідних положеннях. Так, більшість досліджень, присвячених дислексії, спрямовано на пошук внутрішніх механізмів виникнення зазначеного порушення. Враховуючи зазначене, на сучасному етапі розвитку вчення про дислексію можна виділити кілька аспектів вивчення проблеми, а саме: біологічний, когнітивний та соціокультурний.

Так, у зарубіжній науковій літературі представлено біологічний і когнітивний аспекти, які умовно поєднуються в групу внутрішніх чинників, що зосереджуються на виявленні причин, а саме: через прояв особливостей дезорганізації процесів діяльності, порушень розвитку

дитини з дислексією. Зазначений аспект вивчення дислексії передбачає виділення органічних факторів, які і зумовлюють порушення читання.

Біологічний напрям найширше представлено у зарубіжній літературі в рамках теорії магноцелюлярного дефіциту (Tallal, Cornelissen, Talcott, Hense, Stein та ін.). Науковці виявили морфологічні та функціональні відхилення зорових і слухових магноцелюлярних провідникових шляхів і довели наявність дезорганізації магноцелюлярних клітин у людей із дислексією. Ці дослідження вагомі, однак, доволі складним є їх використання для проведення відповідної корекційно-педагогічної роботи. Відтак актуальним і доречним з практичної точки зору є когнітивний аспект вивчення дислексії, за яким причиною порушень читання є не сформованість вищих психічних функцій.

Достатньо обмеженою є кількість робіт, які присвячено вивченню впливу соціокультурного фактору на опанування навичкою читання. Цей аспект відносять до так званих зовнішніх факторів виникнення дислексії. Тут виділяють переважно дві проблеми – це професійна некомпетентність учителя та недосконалість існуючих освітніх програм.

У сучасній логопедії виокремилися концепції фонологічного та зорового дефіцитів. Так, прихильники концепції зорового дефіциту (переважно зарубіжні вчені) пов'язують виникнення дислексії із порушеннями зорового аналізу та синтезу, труднощами зорово-просторового сприймання та значним зниженням зорової уваги і зорової працездатності.

Прибічники концепції фонологічного дефіциту розглядають проблему виникнення порушень читання як результат порушень усного мовлення (Р. Левіна, Г. Каше, Л. Спірова, Т. Філічева, Г. Чиркіна). Вчені М. Русецька, М. Bosse розглядають дислексії з двох позицій: усно-мовленнєвого та зорового дефіцитів.

Складність питання, яке розглядається, також полягає і в тому, що контингент учнів шкіл із ТПМ досить неоднорідний. Серед них є діти з алалією, дизартрією, діти з поліморфною дислалією та ринолалією. Об'єднує цих дітей те, що у них досить низький рівень розвитку фонетико-фонематичної та лексико-граматичної сторін мовлення. У дітей із ТПМ виникає велика кількість специфічних помилок вже на початкових етапах оволодіння навичкою читання. Ці помилки носять не хаотичний, а стійкий характер і залишаються досить тривалий. Неоднорідність порушень з боку усного та писемного мовлення дітей означає, що помилки у читанні мають, можливо, різні причини та механізми їх виникнення.

Л. Спірова характеризує порушення письма та читання робить висновок про те, що ці порушення найбільш часто виникають внаслідок відхилень у розвитку усного мовлення і розповсюджуються у дітей як на

способи оволодіння читання, так і на темп читання, і на розуміння прочитанного.

Р. Левіна вбачає однією з причин порушень читання несформованість фонематичної системи. Рядом дослідів вона доводить, що у мовній свідомості алексика відсутній чіткий звуко-буквений образ слова.

С. Мухін досліджує причини порушень читання і пов'язує їх із недосконаліми процесами рядотворення та рядоговоріння. Утім, у вивченні проблеми дислексії не завжди достатньо повно враховується психологічна структура читання. Вибірковість у процесі діагностики вивчення окремих складових та недостатнє їх урахування під час корекції вад писемного мовлення, значно збіднює та знижує ефективність роботи з подолання зазначених порушень. Внаслідок підвищеної уваги до тих компонентів, які безпосередньо пов'язані із зовнішніми проявами недоліків у читанні, втрачається комплексність підходу до вирішення окреслених проблем.

М. Хватцев спочатку розглядав ці порушення як пряме відображення недоліків звуковимови. У останніх же роботах, присвячених цій проблемі, вчений пояснює значимість ступеня збереженості образу слова та його елементів для опанування навички читання.

Дослідженню проблем науково-методичного забезпечення присвячені праці вітчизняних учених, а саме: концепція загальнонавчальної підготовки дітей до навчання у школі (Є. Соботович), Державний стандарт освіти учнів із ПМР (В. Тарасун); методика діагностики та критерії оцінювання навички читання у дітей шестирічного віку (Е. Данілавічюте); навчання писемного мовлення шляхом глобального та напівглобального методів (В. Тарасун); програми з читання (Е. Данілавічюте), буквар (М. Савченко, Л. Калатало, А. Колупаєва); читанки (Л. Андрусишина, Л. Бартенєва, О. Шевченко) для молодших школярів із ТПМ. Вищезазначене створює підґрунтя для навчання дітей із тяжкими порушеннями мовлення читання.

Зважаючи на це, постає необхідність реалізації такого підходу до вивчення дислексії у дітей із ТПМ, який би передбачав урахування класичних поглядів науковців-фізіологів, нейропсихологів і психолінгвістів, праці яких присвячені дослідженню зв'язків аналізаторних систем, нервових провідникових шляхів і відповідних зон у корі головного мозку, що забезпечує фізіологічну основу читання – з одного боку, та особливостям прояву психологічних функцій та операцій, які безпосередньо складають психологічну структуру читання, – з другого. На нашу думку, такий підхід до структури читання, дає змогу всебічно вивчити дану проблему та побудувати продуктивну методику діагностики механізмів порушення, і, на цій основі,

розробити високоефективну технологію корекції стійких специфічних помилок у молодших школярів із ТПМ.

Висновки. Таким чином, вважаємо за необхідне підходити до вивчення проблеми з позицій психолінгвістичного підходу, де основою успішного подолання порушення є визначення його глибинного механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зимняя И. А. Лингвopsиxология речевоy деятельности : [учебное пособие] / И. А. Зимняя. – М. : Московский психолого-социальный институт. – Воронеж : НПО «МОДЕК», 2001. – 432 с.
2. Корнев А. Н. Дислексия и дисграфия у детей / А. Н. Корнев. – СПб. : Изд-во «Гиппократ», 1995. – 194 с.
3. Леонтьев А. А. Речевая деятельность / А. А. Леонтьев // Основы теории и практики логопедии. – М. : Наука, 1974. – С. 21-29.
4. Меліченко В. М. Теоретичні засади вивчення порушень читання у молодших школярів з ТПМ / В. М. Меліченко // Дефектологія. – 2006. – №4. – С. 4–5.
5. Синица И. Е. Психология письменной речи учащихся. Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. / И. Е. Синица. КГПИ им А. М. Горького. – 1997. – С.256.
6. Соботович Е. Ф. Психолінгвістическая структура речевоy деятельности и механизмы ее формирования / Е. Ф. Соботович. – К. : ИЗМН, 1997. – 44 с.
7. Тарасун В. В. Концепція державного стандарту освіти учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку / В. В. Тарасун // Дефектологія. – 2000. – № 2. – С. 2-10.

Стаття надійшла до редакції 13.09. 2016.

ГРИНЕНКО Алена

кандидат педагогических наук, доцент кафедры логопедии и специальной психологии Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»,
улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина
E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ШАРИПОВА Нина

старший преподаватель кафедры логопедии и специальной психологии Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»,
улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина
E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ЛАШИНА Неля

соискатель степени высшего образования «магистр» дневной формы обучения факультета специального образования Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет»,
улица генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина
E-mail: alena_grynenko@mail.ru

ОСОБЕННОСТИ ОВЛАДЕНИЯ НАВЫКОМ ЧТЕНИЯ МЛАДШИМИ ШКОЛЬНИКАМИ С ТЯЖЕЛЫМИ НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Резюме. Статья посвящена актуальной проблеме коррекции дислексии у младших школьников с тяжелыми нарушениями речи. Указано, что чтение является одним из важных компонентов письменной речи, а его отклонения в формировании препятствуют успешному овладению предметами языкового цикла. Установлено, что нарушения чтения являются достаточно распространенным речевым нарушением у школьников начальных классов с тяжелыми нарушениями речи. Доказано, что сущность концепций, которые являются основой исследований последних десятилетий, состоит в понимании того, что тяжелые нарушения речи – это такие нарушения речи (алалия, афазия, дизартрия, ринолалия, заикание), которые сопровождаются общим ее недоразвитием тяжелой степени и характеризуются резко выраженной ограниченностью способов речевого общения в условиях нормального слуха и сохранного интеллекта. Содержание статьи доказывает, что на современном этапе развития учения про дислексию выделяют несколько аспектов изучения данной проблемы: биологический, когнитивный и социокультурный.

Ключевые слова: младшие школьники с тяжелыми нарушениями речи, речевая деятельность, навык, чтение, дислексия.

GRYNENKO Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Speech Therapy and Special Psychology of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

SHARIPOVA Nina

Senior Lecturer of the Chair of Speech Therapy and Special Psychology of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

LASHINA Nelya

Applicant of Higher Educational Degree «Master» of Full-Time Studying of the Faculty of Special Education of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

PECULIARITIES OF MASTERING READING SKILLS BY JUNIOR SCHOOLCHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

Summary. The article is devoted to the relevant problem of correction of dyslexia of junior schoolchildren with severe speech disorders. It is noted that reading is one of the important components of writing, and the deviations in its formation impede the successful development of the subjects of language cycle. It is found out that reading disorders is a common speech disorder of primary school pupils with severe speech disorders. It is proved that the essence of the concepts that are the basis of the investigations of the past decades is in understanding the fact that severe speech disorders is a number of disorders of speech (aphasia, dysarthria, nasality, stuttering), accompanied by its general underdevelopment of severe degree and are characterized by a pronounced shortage of means of verbal communication in conditions of normal hearing and saved intelligence. The material of the article proves that at the present stage of the development of the theory of dyslexia study they identify a number of aspects of the problem investigation, namely the biological, cognitive and socio-cultural.

Key words: junior schoolchildren with severe speech disorders, communication activities, skill, reading, dyslexia.

Abstract. Reading is one of the difficult and important forms of human mental activities, performing psychological and social functions, so naturally, that the study of this type of activities is comprehensive (structure and functions, mastering reading as skills; the role of reading in teaching and upbringing, etc.). The main characteristics of reading as a process is its heterogeneity, which makes it difficult for mastering and studying.

The analytical analysis of psychological and pedagogical literature on the problem of investigation of the reading disorders proves that the views of the scientists are based on the different starting points. Thus, most of the works devoted to dyslexia are directed to the search of the inner mechanisms of appearing the defined disorder.

In foreign scientific literature the scientists present the biological and cognitive aspects which are conventionally combined into a group of internal factors that are focused on identifying the causes, namely by identifying the peculiarities of disruption of the processes of activities, violations of the development of a child with dyslexia. The specified aspect of investigating dyslexia involves the selection of the organic, usually hereditary factors that contribute to the reading disorders. The biological direction is more widely presented in the foreign theory within the limits of the theory of magnocellularis deficit. The scientists have found out the morphological and functional deviations of visual and auditory magnocellularis conduction pathways and have proved the presence of disruption of the disruption cells of the people with dyslexia. These studies are important, however, it is rather difficult to use them for appropriate remedial educational work. Thus, important and relevant from a practical point of view is the cognitive aspect of investigating dyslexia,

according to which the reason of the reading disorders is higher mental functions, which are unformed.

In modern speech therapy, it has been singled out the concept of phonological and visual deficits. Thus, the supporters of the concept of the visual deficit associate appearance of dyslexia with the disorders of visual analysis and synthesis, visual-spatial difficulties of perception and a significant decrease in visual attention and visual disability. The supporters of the concept the phonological deficit analyze the problem of appearing the reading disorders as a result of violations of speech. However, in studying dyslexia it is not always sufficiently taken into account the psychological structure of reading. Selectivity in the process of diagnostic study of the individual components and the lack of their being taken into account during correction of the defects of writing greatly impoverishes and reduces efficiency of work concerning overcoming the mentioned disorders.

REFERENCES

1. Kornev A. N. Disleksiya i disgrafiya u detey / A. N. Kornev. – SPb. : Izd-vo «Gippokrat», 1995. – 194 s.
2. Leont'yev A. A. Rechevaya deyatel'nost' / A. A. Leont'yev // Osnovy teorii i praktiki logopedii. – M. : Nauka, 1974. – S. 21-29.
3. Sinitsa I. Ye. Psikhologiya pis'mennoy rechi uchashchikhsya. Avtoref. dis. d- ra ped. nauk: 13.00.01. / I. Ye. Sinitsa. KGPI im A. M. Gor'kogo. – 1997. – S.256.
4. Sobotovich Ye. F. Psikholingvisticheskaya struktura rechevoy deyatel'nosti i mekhanizmy yeye formirovaniya / Ye. F. Sobotovich. – K. : IZMN, 1997. – 44 s.
5. Tarasun V. V. Kontseptsiya derzhavnoho standartu osvity uchniv z porushennyamy movlennyevoho rozvytku / V. V. Tarasun // Defektolohiya. – 2000. – № 2. – S. 2-10.

(переклад на англійську мову зробено: Слабоуз В. – к. філолог. н., доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 376.016:81-028.31

ГРИНЕНКО Олена

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

вул. Ген. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна.

E-mail: alena_grynenko@mail.ru.

КОРДОНЕЦЬ Вікторія

кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальної психології Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

вул. Ген. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна.

E-mail: v_kordonets@mail.ru.

ЧЕПІЖКО Юлія

здобувач ступеня вищої освіти спеціаліст Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет».

вул. Ген. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна.

E-mail: alena_grynenko@mail.ru.

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ (ТПМ)

Анотація. У статті розглядається проблема активізації мовленнєвого спілкування у дітей старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення. Переважна більшість дітей зазначеної категорії має загальний недорозвиток мовлення, специфічність прояву якого є результатом різної базової мовленнєвої патології та вимагає організації диференційованого методичного забезпечення корекційного процесу. У вітчизняній психолого-педагогічній науці мовленнєве спілкування розглядається як важлива умова розвитку дитини, формування особистості, один із головних видів діяльності людини, спрямований на пізнання й оцінку самої себе за допомогою інших людей. У статті зазначається, що труднощі спілкування дітей із тяжкими порушеннями мовлення проявляються в не сформованості основних форм комунікації, знижені потреби у спілкуванні. Недостатня сформованість вербальних засобів спілкування обмежує можливості дітей зазначеної категорії у взаємодії із дорослими та однолітками. Недосконалість комунікативних навичок заважають повноцінному когнітивному розвитку дітей старшого дошкільного віку з

© Гриненко О., Кордонець В., Чепіжко Ю., 2016.

тяжкими порушеннями мовлення, оскільки не забезпечують повною мірою процес вільного спілкування.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення, мовленнєве спілкування, мовленнєва активність, активність мовленнєвого спілкування, умови розвитку мовленнєвої активності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна ситуація в суспільстві сприяє збільшенню кількості дітей із відхиленнями в розвитку. З-поміж викликів, що постали перед нашим суспільством, надзвичайно гострим є забезпечення рівного доступу до освіти всіх дітей, а особливо тих, хто потребує спеціальних умов виховання, корекційного навчання та розвитку особистості у форматі соціальної інтеграції її у реальне життя. Значена проблема стосується всіх аномальних дітей, зокрема дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняній психолого-педагогічній науці мовленнєве спілкування розглядається як важлива умова розвитку дитини, формування особистості, один з головних видів діяльності людини, спрямований на пізнання й оцінку самої себе за допомогою інших людей (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтьєв, М. Лісіна, В. Мухіна, С. Рубінштейн, О. Смирнова та ін.).

Аналіз вітчизняної та зарубіжної спеціальної науково-теоретичної літератури переконує, що труднощі спілкування дітей із ТПМ проявляються в не сформованості основних форм комунікації (С. Конопляста, І. Марченко, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.), знижені потреби у спілкуванні (Б. Гриншпун, З. Ленів, І. Мартиненко, В. Тарасун та ін.). Недостатність вербальних засобів спілкування обмежує можливості дітей у взаємодії із дорослими, однолітками (І. Марченко, Н. Січкачук та ін.). Недосконалість комунікативних навичок заважають повноцінному когнітивному розвитку дітей, оскільки не забезпечують повною мірою процес вільного спілкування (К. Крутій, В. Тарасун, Л. Трофименко, М. Шеремет та ін.).

Численні різноаспектні наукові доробки з проблем корекції мовлення дітей із ТПМ (Л. Бартенєва, З. Ленів, В. Литвиненко, І. Марченко, Ю. Рібцун, Н. Савінова, Н. Січкачук, Л. Трофименко, М. Шеремет, Т. Швалюк та ін.) свідчать про потужний потенціал української логопедії як науки та перспективи її подальшого розвитку, однак проблеми активізації мовленнєвого спілкування дітей старшого дошкільного віку із ТПМ ще вивчено недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природа спілкування, його вікові та індивідуальні особливості, механізми протікання є

предметом вивчення філософів та соціологів (Л. Буєва, І. Кон, Д. Паригін та ін.), психолінгвістів (І. Горелов, О. Леонт'єв, О. Шахнарович та ін.), спеціалістів із соціальної психології (Г. Андрєєва та ін.), вікової психології (Я. Коломенський, М. Лісіна, В. Мухіна та ін.). На думку Б. Ананьєва, Л. Божович, О. Грибової, І. Зимньої, Т. Ушакової та інших спілкування є однією з основних умов розвитку дитини, найважливішим компонентом формування її особистості.

Спілкування в різні вікові періоди може приймати статус провідної діяльності (В. Давидов, О. Запорожець, М. Лісіна, А. Маркова, Д. Эльконін), а також входити до структури іншої діяльності (в якості дії). Утім важливим є твердження О. Леонт'єва, а саме, про діяльність спілкування (стосовно до мовленнєвого спілкування) доцільно говорити, коли ми маємо справу з мовленнєвими діями, що мають самостійну мету та самостійну мотивацію, що не співпадають з домінантною мотивацією тієї не мовленнєвої діяльності, яку обслуговують зазначені мовленнєві дії.

У контексті нашого дослідження доцільним є розуміння феномена спілкування з психолого-педагогічної позиції та взяти за головне визначення М. Лісіної, а саме, спілкування – це взаємодія двох (та більше) людей, спрямоване на узгодження та об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин та досягнення загального результату. Науковець зазначає, що спілкування є основною сферою прояву специфічно людських емоцій і психічного стану взагалі, необхідною умовою формування психологічних якостей особистості.

У науковій літературі представлено декілька варіантів структурного аналізу спілкування. Виходячи з прийнятого визначення, спілкування має на увазі активність учасників комунікативного акту, що дозволяє його розглядати з точки зору психологічної теорії діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.). Так, загально психологічна структура будь-якої діяльності може бути представлена такою схемою: потреба → мотив → мета → спосіб → результат. У зазначеній структурі особливе місце належить комунікативній потребі, що є джерелом і одночасно передумовою діяльності (Т. Ахутіна, Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонт'єв, О. Лурія). На ранніх етапах онтогенезу, потреба в спілкуванні визначає подальший психічний розвиток дитини, безпосередньо включаючись у зміст інших, специфічно людських форм поведінки та відповідних їм потреб. Під рівнями потреби в спілкуванні розуміється одне з її змістів, що послідовно виявляються у дитини в перші сім років життя: потреба в увазі та доброзичливості (дитинство); потреба у співпраці (ранній вік); потреба у повазі (середній дошкільний вік); потреба у взаєморозумінні та співпереживанні (старший дошкільний вік). Кожний попередній зміст комунікативної потреби з

появою нової не зникає, а залишається необхідним дитині, хоча й недостатнім на новому рівні життєдіяльності.

Мотив спілкування можливо визначити, позначивши його предмет. Так, предметом спілкування є партнер по спілкуванню, заради якого дитина ініціативно звертається до нього або підтримує зроблену партнером діяльність. У мотивах спілкування відображуються потреби дитини, при цьому потреба в нових враженнях породжує пізнавальні мотиви спілкування, потреба в активному функціонуванні – ділові мотиви, а потреба у визнанні та підтримці – особистісні мотиви спілкування.

Науковці (А. Богуш, Т. Махукова, І. Синиця, Є. Соботович, Ф. Сохін та ін.) в становленні мотивів спілкування в дошкільному віці виокремлюють три періоди: спочатку провідне місце займають ділові мотиви спілкування, потім пізнавальні, і лише потім – особистісні. Зміна провідного мотиву визначається зміною провідної діяльності дитини та положенням спілкування в системі загальної життєдіяльності дітей.

Метою спілкування є налагодження відносин і досягнення загального результату. Така мета універсальна при розумінні спілкування як самостійної діяльності. Способи (дії) спілкування – це одиниці діяльності спілкування, цілісні акти, адресовані іншій людині. Дві основні категорії дій спілкування – ініціативні акти та дії у відповідь. Для їх здійснення необхідно володіти спеціальними вміннями, які в психолого-педагогічній літературі визначаються як комунікативні. Засоби спілкування – це операції, за допомогою яких здійснюється вплив спілкування. Так, М. Лісіна виділяє три основні категорії засобів спілкування: експресивно-мімічні; предметно-дієві; мовні. Результат (продукти) спілкування – утворення матеріального та духовного характеру, що створюються в результаті спілкування.

Розуміння спілкування як діяльності необхідно для усвідомлення внутрішніх механізмів процесу, його індивідуальної сутності. Зовнішнім же проявом спілкування є комунікативні акти, для виникнення і реалізації яких необхідна наявність ряду обов'язкових факторів або умов. Перш за все, присутність як мінімум двох партнерів по спілкуванню (комунікантів), що говорить (комунікатора) і слухача (перцепієнта). Наступним фактором, що визначає умови комунікативного акту, є ситуація спілкування, яка стимулює або порушує активність партнерів. Саме ситуація породжує мотиви діяльності.

Необхідною умовою здійснення акту спілкування, є наявність засобів передачі інформації. Враховуючи зазначене, комунікація відбудеться тільки в тому випадку і буде успішна в тій мірі, наскільки ці засоби будуть доступні комунікантам. Важливою також умовою спілкування є зворотний зв'язок, а саме, обмін комунікативними діями. Комунікація не відбудеться,

якщо людина не відповідає на спрямовану на нею дію яка залежить від способу комунікативної ситуації, образу партнера, самого себе, комунікативного досвіду, комунікативної установки, тобто комплексу чинників. Обов'язковою серед них є наявність у партнерів ряду вмінь, необхідних для здійснення комунікативної діяльності, тобто комунікативних умінь.

Науковці (І. Зимня, Є. Соботович, О. Шахнарович, С. Шахович та ін.), аналізуючи комунікативні вміння й навички, шляхи їх формування, виділяють компоненти способів спілкування та поведінкові зразки, які дозволяють суб'єкту активно включатися в процес особистісного спілкування.

Мовленнєве вміння складається з операційного та мотиваційно-розумового рівнів. Так, перший рівень включає навички вимови, а також лексичні та граматичні навички, які включають операції, пов'язані з вимовою та інтонацією, відбором із пам'яті лексичних одиниць і їх поєднанням, з вибором відповідних граматичних форм і їх практичним застосуванням. Другий рівень – це самі мовленнєві вміння, які пов'язані з розумовою та пізнавальною діяльністю, емоціями, вольовими зусиллями.

У процесі розвиваючої взаємодії між дорослими і дітьми забезпечується «привласнення» людської культури дитиною та розвиток у неї специфічних людських здібностей (інтелектуальних, комунікативних, мовленнєвих та ін.). Мовленнєва здатність є особливим видом інтелектуальної та мовленнєвої активності, спрямованої на оволодіння мовою як знаково-символічною системою та виявляється в творчому використанні засвоєних раніше засобів мови. Отже, для того щоб дитина опановувала мовленнєвою здатністю, необхідно, щоб вона вступала в контакт із однолітками та дорослими, володіла мовленнєвою активністю. Поняття «мовленнєва активність» включає не тільки говоріння, але й сприймання та розуміння дитиною мовлення співрозмовника і розглядається нами як синонімічне поняттю «активність мовленнєвого спілкування».

М. Львов одним із факторів розвитку дитячого мовлення виділяє мовленнєву активність. Компонентами мовленнєвої активності, на його думку, є: швидкість мовленнєвих реакцій у діалозі, різноманітних ситуаціях; вибір ігор, пов'язаних із мовленням; швидкість і точність вибору слів, фразеології, а також елементів змісту висловлювання; швидкість і правильність розгортання синтаксичних конструкцій, тексту; активна, критична реакція на вчинок або висловлювання інших осіб.

Для нашого дослідження ми виділяємо важливі умови розвитку мовленнєвої активності, які виділяються М. Львовим: загальна активність людини, його комунікабельність, ініціативність; вміння долати скутість, сором'язливість; здатність переходити від ситуативного діалогу до

монологу, обміркованого та спланованого мовлення. Однак не всім дітям дошкільного віку доступні вищезазначені умови. На думку М. Львова перешкодами мовленнєвої активності є: недорозвиток вищезазначених якостей особистості; мовленнєві дефекти, що викликають глузування в середовищі дітей і пригнічують дитину психологічно; глухота та інші вади слуху; нестійкість уваги, погана пам'ять та ін.

Враховуючи вищезазначене, активізація мовлення передбачає наявність загальних взаємопов'язаних факторів: виникнення мовленнєвих ситуацій (і орієнтування суб'єкта в них); активізацію: розуміння суб'єктом мовлення співрозмовника і своєї власної; оволодіння мовою і способами її вживання; висловлювання суб'єкта (говоріння); наявність психофізіологічних умов, що забезпечують функціонування попередніх чинників.

Висновки. Таким чином, мовленнєва діяльність людей реалізує їх спілкування один з одним. Досвід спілкування, з одного боку, соціальний і включає інтеріоризовані норми та цінності культури, з іншого – індивідуальний, оскільки ґрунтується на індивідуальних комунікативних і психологічних особливостях, пов'язаних із спілкуванням у житті особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахутіна Т. В. Нейролінгвістический анализ динамической афазии / Т. В. Ахутіна. – М. : Изд-во МГУ, 1975.
2. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности : [учебное пособие] / И. А. Зимняя. – М. : Московский психолого-социальный институт. – Воронеж : НПО «МОДЕК», 2001. – 432 с.
3. Леонтьев А. А. Речевая деятельность / А. А. Леонтьев // Основы теории и практики логопедии. – М. : Наука, 1974. – С. 21-29.
4. Соботович Е. Ф. Психолінгвістическая структура речевой деятельности и механизмы ее формирования / Е. Ф. Соботович. – К. : ИЗМН, 1997. – 44 с.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2016.

ГРИНЕНКО Алена

кандидат педагогических наук, доцент кафедри логопедии и специальной психологии Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет».

ул. Ген. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., 84116, Украина.

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

КОРДОНЕЦ Виктория

кандидат психологических наук, старший преподаватель кафедры логопедии и специальной психологии Государственного высшего учебного заведения «Донбасский государственный педагогический университет».

ул. Ген. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., 84116, Украина.

E-mail: v_kordonets@mail.ru.

ЧЕПИЖКО Юлія

соискатель степени высшего образования специалист
Государственного высшего учебного заведения «Донбасский
государственный педагогический университет».

ул. Ген. Батюка, 19, г. Славянск, Донецкая обл., 84116, Украина.

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

**К ВОПРОСУ АКТИВИЗАЦИИ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ
СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ТЯЖЕЛЫМИ
НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ (ТПМ)**

Резюме. В статье рассматривается проблема активизации речевого общения у детей старшего дошкольного возраста с тяжелыми нарушениями речи. В отечественной психолого-педагогической науке речевое общение рассматривается как важное условие развития ребенка, формирования его личности. В статье указывается, что трудности общения детей с тяжелыми нарушениями речи проявляются в несформированности основных форм коммуникации, снижении потребности в общении, ограничивает взаимодействие детей со взрослыми и сверстниками. Несовершенство коммуникативных умений препятствует полноценному когнитивному развитию детей данной категории. Авторы статьи выделяют условия речевой активности: способность переходить от ситуативного диалога к монологу, планирование речевого высказывания.

Ключевые слова: дети старшего дошкольного возраста с тяжелыми нарушениями речи, речевое общение, речевая активность, активность речевого общения, условия развития речевой активности.

GRYNENKO Elena

Candidate of Pedagogical, Associate Professor of Speech Therapy and Special Psychology Chair, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

KORDONETS Viktoriya

Candidate of Psychological Sciences, Senior Teacher of Speech Therapy and Special Psychology Chair State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: v_kordonets@mail.ru.

CHEPIZHKO Yuliya

Applicant for Higher Education Degree of Specialist, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: alena_grynenko@mail.ru

TO THE PROBLEM OF ACTIVATING THE SPEECH COMMUNICATION OF SENIOR PRE-SCHOOL AGE CHILDREN SUFFERING FROM HEAVY SPEECH DISTURBANCES

Summary. The problem of activating the speech communication of senior pre-school age children with heavy speech disturbances is considered in the article. The overwhelming majority of children of the above-mentioned category is characterized by the general underdevelopment of speech; the specific character of manifestation of this defect is the result of different basic kinds of speech pathology and demands the organization of differential methodic provisions in the correction process. Speech communication in the home psycho-pedagogical science is considered as the important condition of child's development, formation of a personality, one of the main kinds of activity of a personality aimed at the perception and evaluation of oneself with the help of other people. It is noted in the article that difficulties in communication of children with heavy speech disturbances manifest themselves in the unformed basic forms of communication, needs for communication are reduced. Insufficient formation of verbal means of communication limits the possibilities of children of the above-mentioned category in their interaction with adults and those born in the same year. Insufficient communicative skills hinder the full-value cognitive development of senior pre-school age children suffering from heavy disturbances of speech because such insufficient skills do not provide to the full the process of free communication.

Key words: senior pre-school age children with heavy speech disturbances, speech communication, speech activities, activity of speech communication, conditions for development of speech activities.

Abstract. Contemporary situation in our society contributes to upgrading the number of children with deviations in their development. Among other challenges that face our society the most acute is the provision of equal access to education of all children and especially those who need special conditions for upbringing, correction education and development of a personality in the format of social integration of a person into real life. The above mentioned problem pertains to all abnormal children and those with the disturbed speech development, in particular.

Speech communication in the home psycho-pedagogical science is considered as an important condition for child's development, formation of a personality, one of the main kinds of activities of a personality aimed at the perception and evaluation of oneself with the help of other people.

Components of speech activities are the following: promptness of speech reactions in a dialogue and different situations; the choice of games connected with the sphere of speech development, speed and accuracy in the selection of words and phraseology as well as the elements of a content of uttering;

promptness and exactness in expanding the syntax constructions or the whole text; active and critical reaction for the actions or uttering of other people.

General activity of a person and his communicativeness and initiativeness – those are the necessary conditions or the development of speech activity as well as the skill to overcome the enchainment and the ability to pass from situational dialogue to monologue, to deliberated and well-planned speech. But the conditions mentioned above are not accessible for all pre-school age children. Thus, the obstacles for speech activities are: underdevelopment of the above-mentioned qualities of a personality; speech defects that cause mockery from other children and press the child psychologically; diseases of throat, nasal chamber, deafness and other hearing defects; unstable attention, poor memory and others.

Переклав на англ. - особисто.

REFERENCES

1. Ahutina, T. V. (1975). *Neyrolingvisticheskiy analiz dinamicheskoy afazii*. Moscow: Izd-vo MGU [in Russian].
2. Zimnyaya, I. A. (2001). *Lingvopsihologiya rechevoy deyatelnosti : [uchebnoe posobie]*. Voronezh: NPO «MODEK» [in Russian].
3. Leontev, A. A. (1974). *Recheyaya deyatelnost. Osnovyi teorii i praktiki logopedii*, (pp. 21-29). Moscow: Nauka [in Russian].
4. Sobotovich, E. F. (1997). *Psiholingvisticheskaya struktura rechevoy deyatelnosti i mehanizmy ee formirovaniya*. – Kiev: IZMN [in Ukrainian].

УДК 376.015.3:159.923.2-053.4-056.36

ДЯЧЕНКО Лариса

старший викладач кафедри логопедії та спеціальної психології ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна
E-mail: n-maliy@mail.ru

ВАРЕНКО Олена

студентка III курсу факультету спеціальної освіти, ДВНЗ
«Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна
E-mail: mnn491@mail.ru

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті проаналізовано створення психолого-педагогічних умови формування самосвідомості у дошкільників із

затримкою психічного розвитку. Висвітлено результати різносторонніх досліджень із проблеми формування самосвідомості при затримці психічного розвитку. Розглянуто питання надання корекційної допомоги дошкільникам із затримкою психічного розвитку. Визначено значення співпраці різних фахівців і роль дорослих у становленні самосвідомості дітей цієї категорії. Розкрито поняття «елементи самосвідомості».

Ключові слова: затримка психічного розвитку, дошкільники із ЗПР, самосвідомість.

Постановка проблеми. Можливості оновлення педагогічної практики пов'язані з забезпеченням повноцінних умов реалізації індивідуальності особистості, що тільки формується. Самосвідомість - усвідомлення людиною себе як індивідуальності, починає формуватися в дошкільному віці. У дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) цей процес протікає уповільнено і своєрідно. Тому необхідно вчасно звернути увагу на створення психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку самосвідомості.

У дошкільному віці формуються важливі елементи, складові структури самосвідомості: статевовікова ідентифікація, домагання на визнання, психологічний час особистості. В кожному елементі самосвідомості виділяються когнітивний і афективний компоненти. Від своєчасності розвитку зазначених структурних елементів самосвідомості залежать можливості соціалізованої поведінки, якості її саморегуляції тощо.

На сьогодні в літературі відсутня вичерпна відповідь на питання про те, як може здійснюватися робота з формуванням самосвідомості дитини із ЗПР, не існує достатньої інформації щодо розподілу функцій спеціалістів, які беруть участь у цьому процесі.

Формулювання мети статті. Мета статті – розкрити психолого-педагогічні умови формування самосвідомості у дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У психологічній літературі існують фундаментальні наукові праці дитячих психологів, у яких приділено значної уваги різним аспектам розвитку особистості дитини-дошкільника. Багато з них звертають увагу на формування самосвідомості (Л. І. Божович, А. Л. Венгер, Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Р. Р. Кравцов, О. Є. Кравцова, М. І. Лісіна, В. С. Мухіна, О. О. Смирнова, Д. Б. Ельконін та ін.).

Л. С. Виготський у культурно-історичній теорії розвитку психіки констатував, що в залежності від засобів — «культурних знарядь», які людина використовує в пізнанні себе і навколишнього світу, її психіка, а, отже, і самосвідомість, набуває якісні відмінності. Переважне використання знакових засобів призводить до більш складної і диференційованої самосвідомості.

Підтримуючи цю думку Л.С. Виготського, можна припустити, що чим більш високі рівні опосередкування використовуються людиною, тим досконалішим стає її самосвідомість. Безумовно, що більш складна діяльність вимагає і більш досконалих психологічних засобів її реалізації. Самосвідомість формується в ході «вростання» дитини в культуру того суспільства, в якому вона живе. Ускладнення діяльності та розширення соціальних контактів сприяє утворенню більш складної структури самосвідомості.

Досить повну характеристику особистісного розвитку дітей із ЗПР дають дослідження Н.Л. Білопільської і О. С. Слепович.

Н. Л. Білопільською було встановлено ряд істотних особливостей у становленні самосвідомості дітей із порушеннями інтелектуального розвитку: по-перше, дошкільники із ЗПР можуть ідентифікуватися з образами минулого, теперішнього і майбутнього, але не можуть вибудувати повну ідентифікаційну послідовність; по-друге, лише частина дітей із ЗПР орієнтована на майбутнє, вибираючи в якості пріоритетного образ якогось школяра або дорослого.

У численних роботах О. С. Слепович виявлено, що у дошкільника з ЗПР уявлення про себе вербалізуються у вигляді недостатньо узагальнених висловлювань про набір конкретних дій у конкретній ситуації, а також штампів оціночного характеру. Діти найчастіше ретранслюють судження дорослих.

Не менш важливим є й те, що розвиток будь-якої дитини підпорядковується закономірностям, описаним в концепції функціонально-рівневого підходу С. О. Домишкевича, який продає психічний розвиток як проходження послідовних спіралеподібних ступенів.

Дослідники Л. І. Божович, О. В. Лібін, О. Б. Орлов, С.Н. Пантїлеев і багато інших, незважаючи на різницю у розумінні структури самосвідомості, вважають її ядром особистості. Б. Г. Ананьєв називав самосвідомість вищою стадією розвитку особистості. Основними джерелами самосвідомості, на думку більшості авторів, є спілкування і діяльність.

Різносторонні дослідження проблеми формування самосвідомості при затримці психічного розвитку свідчать, що при адекватному психологічному супроводі діти з ЗПР, які певним чином усвідомили свої можливості, відрізняються від своїх однолітків більш правильною поведінкою.

Виклад основного матеріалу дослідження. При порушеннях інтелектуального розвитку, в тому числі і при його затримці, становлення обговорюваних психологічних новоутворень відбувається сповільнено і специфічно. Слід зазначити, що інтерес дослідників до самосвідомості (і інших аспектів особистісного розвитку) у дітей із ЗПР проявлявся істотно рідше, аніж до їх пізнавального розвитку. У той же час сучасні тенденції

професійної освіти включають цілеспрямоване формування у дітей з порушеннями розвитку життєвої компетентності, соціальної мобільності.

Прихід у школу дитини з порушеннями в інтелектуальному розвитку супроводжується численними труднощами і швидкою дизадаптацією. На порозі молодшого шкільного віку діти із ЗПР мають недостатню особистісну (мотиваційну) готовність до навчання, яка пов'язана з дефіцитарністю довільній регуляції своєї поведінки.

В умовах спеціалізованого дитячого садка специфічне для ЗПР недорозвинення особистості, що виявляється в першу чергу низькими можливостями усвідомлення себе й управління своєю поведінкою, компенсується приблизно в третині випадків. Ці діти виявляють позитивний інтерес до себе, прагнення відповідати вимогам дорослих. Високий рівень домагань на соціальне визнання відзначається у більшості таких дітей, але, не маючи належного потенціалу для безперешкодного засвоєння шкільних норм, вони можуть швидко відчувати дефіцит необхідного їх визнання і втратити мотивацію до навчання.

На сьогодні наголошується на винятковій важливості такої організації навчання та виховання дітей з порушеннями інтелекту, під час якої вони були б здатні як можна раніше «використовувати свої досягнення в інтелектуальному розвитку для вирішення завдань, спрямованих на визначення сенсу того, що відбувається для себе і для оточуючих людей, завдань світорозуміння і гідного життєустрою». Усвідомлене впровадження даного положення в реальність дошкільного навчального закладу вимагає уважного вивчення змісту і форм організації корекційно-розвивального процесу з метою пошуку шляхів його вдосконалення.

Пошук обґрунтування психолого-педагогічних умов формування елементів самосвідомості вимагає аналізу програм, орієнтованих на вирішення цієї задачі в роботі з іншими категоріями аномальних дітей і з нормально розвиненими дошкільниками.

Аналіз програми, яку використовують у підготовці до школи дітей із ЗПР 6-го і 7-го року життя, показав, що першою в низці завдань корекційно-розвиваючого процесу є «створення для дитини з ЗПР умов для здійснення змістовної діяльності в умовах оптимальних для її всебічного і своєчасного психічного розвитку». У зміст корекційно-розвивальної роботи вводяться розділи, присвячені ознайомленню з найближчим оточенням, формуванням уявлень про себе, свою сім'ю, про працівників дитячого садка.

Автори програми О. А. Єкжанова і О. А. Стребелева визначають соціалізацію особистості як процес і як результат формування у дітей уявлень про навколишній світ, ставлення до сприйняття соціальних явищ і навичок поведінки, які відповідають суспільним нормам. Стратегією корекційно-розвивального навчання є створення спеціальних педагогічних умов для

співробітництва дитини з дорослими. Послідовно, від першого до четвертого року навчання вирішуються проблеми формування у розумово відсталих дітей уявлень про себе та інших людей, про правила соціально схвалюваної поведінки, навчання, комунікативних умінь, навичок елементарної самооцінки своїх дій і вчинків. У процесі реалізації завдань соціального розвитку передбачено застосування фотографій, фотоальбомів, іграшок, а також художніх творів, відеоматеріалів, різних ілюстрацій, зміст яких відображає різні емоційні стани людей.

Організація процесу соціального розвитку реалізується в процесі тісної співпраці з різними фахівцями. Вчитель-дефектолог проводить заняття відповідного змісту. Педагог-психолог здійснює корекцію емоційного розвитку дітей, працює з сім'єю, сприяючи тим самим поліпшенню в ній мікроклімату. Внесок учителя-логопеда полягає в розвитку комунікативних функцій мовлення дітей. Отже, автори програми орієнтують на створення в ДНЗ таких психолого-педагогічних умов, які б сприяли безперервному й оптимальному формуванню вмінь і навичок взаємодії з соціумом на основі адекватних уявлень дитини про себе та про інших людей.

О. Л. Гончарова та О. В. Кукушкіна вказують на важливість визначення, виділення та розробки базових етапів навчання, які «підтримують початкові щаблі розвитку самопізнання, самосвідомості і свідомої регуляції поведінки». Така поетапність забезпечує розвиток пізнавального ставлення до внутрішнього світу людини, який базується на інтересі дитини насамперед до подій в її особистому житті.

Формування самосвідомості передбачає залучення дитини до соціального світу, оскільки власне "Я" сприймається і розуміється як суб'єкт – представник людського роду. С. А. Козлова у своїй програмі залучення дитини до соціального світу «Я – людина» наголошує на ролі дорослих – педагогів та батьків, як керівників і учасників процесу прилучення дитини до соціального світу.

Дорослий виховує правильну поведінку, формує адекватне самовідношення. Для цього застосовується позитивна оцінка особистості дитини. Дослідження зарубіжних психологів підтверджують, що рання включеність батьків як активних реалізаторів комплексних програм медико-психолого-педагогічного супроводу виявляється досить ефективною як для корекції розвитку дітей, так і для оптимізації відносин між дітьми і дорослими.

Дошкільники із ЗПР являють собою досить неоднорідну категорію. Певна частина дітей добре компенсує наявне відставання, причому кількість таких дітей збільшується паралельно тривалості перебування в корекційно-розвивальному середовищі. Проте, значна частина виявляє недостатню динаміку в когнітивному та особистісному розвитку. Незважаючи на

масивну корекційну допомогу, траєкторія їх розвитку носить «згладжений» характер. Дошкільнятам із високим рівнем психосоціальної адаптації властива найбільш диференційована самосвідомість і позитивне самовідношення. Іншим притаманний переважно високий рівень домагань на соціальне визнання, однак ступінь довільності поведінки у них ще недостатньо високий.

Характерною особливістю дошкільників виступає «не нормативність» вирішення поведінкових завдань в емоційно значущих ситуаціях. При цьому сама поява цього явища свідчить про прогрес у когнітивному та особистісному розвитку.

Когнітивний та афективний компоненти образу «Я», потреба в соціальному визнанні дорослим, психологічний час і соціальний простір особистості у дітей із ЗПР виявляють схожість із однолітками з нормальним розвитком інтелекту за параметрами завищеної самооцінки, високого рівня домагань на соціальне визнання з боку дорослого. Інші вивчені елементи самосвідомості менш диференційовані, ставлення до себе, свого минулого та майбутнього – аморфне, іноді – негативне. Висловлювання та поведінка дітей із ЗПР змушує припускати наявність внутрішнього особистісного конфлікту, який потребує спеціальної корекції.

Отже, цілеспрямована робота щодо формування елементів самосвідомості при ЗПР є не тільки корисною, а й украй необхідною. Відсутність належних психолого-педагогічних умов не дозволяє формувати у дітей інтерес до себе який, безумовно, грає істотну роль у процесах оволодіння своєю поведінкою. За допомогою спеціальних прийомів вдається досягти і більш усвідомленого розуміння дітьми норм соціальної взаємодії.

Таким чином, узагальнено можна охарактеризувати необхідні умови розвитку елементів самосвідомості як організацію зовнішнього середовища. Основним принципом її організації має бути комплексність, що включає роботу з формування елементів самосвідомості в усіх видах діяльності, передбачених у ДНЗ компенсуючого типу.

Під елементами самосвідомості слід розуміти окремі характеристики, що стосуються формування у дитини образу себе і статево-вікової ідентифікації як початкових стадій формування образу «Я»; домагання на соціальне визнання, самооцінку як глобальну характеристику сприйняття й оцінювання себе; появу психологічного часу особистості (уявлень про себе в минулому та майбутньому); соціальний простір особистості, в якому формується і проявляється розуміння моральних норм, можливості емоційної ідентифікації та децентрації, а також здатність самостійно діяти за інструкцією дорослого.

Висновки. Труднощі вивчення дітей раннього віку залишають відкритими багато аспектів ранніх етапів становлення самосвідомості. У

цьому віці у дітей з'являються мотивуючі подання та «гордість за досягнення». Це свідчить про початок формування системи «Я». Однак слід наголосити, що виникнення цих найважливіших особистісних новоутворень зумовлено взаємодією дитини і дорослого.

Виконання однієї дії заради іншого виникає у дитини в процесі спілкування, під впливом виховання і вимог дорослого, і лише потім в умовах, коли цього вимагають об'єктивні предметні обставини його діяльності. Отже, під впливом дорослого в процесі спілкування починає формуватися супідрядність мотивів, що в свою чергу визначає вміння регулювати свою поведінку.

Без спеціального формування недоліки у самосвідомості дошкільнят із ЗПР не долаються, а при його наявності компенсуються різною мірою. Під час реалізації системи комплексної корекційно-розвивальної роботи, заснованої на взаємодії фахівців і, враховуючи специфічні особливості дошкільників із ЗПР, їх самосвідомість виявляє кращу динаміку, більш очевидну до кінця дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белопольская Н. Л. Психологическая диагностика личности детей с задержкой психического развития / Н. Л. Белопольская. – М: Когито - Центр, 1999. – 147 с.
2. Борякова Н. Ю. Ступеньки развития. Ранняя диагностика и коррекция ЗПР / Н. Ю. Борякова. – М. : Прогресс, 2000. – 64 с.
3. Екжанова Е. А. Коррекционно – педагогическая помощь детям раннего и дошкольного возраста с неярко выраженными отклонениями в развитии / Е. А. Екжанова, Е. А. Стребелева. – М. : КАРО, 2013. – 336 с.
4. Слепович Е. С. Игровая деятельность дошкольников с задержкой психического развития / Е. С. Слепович. – М. : Педагогика, 1990. – 95 с.
5. Шамарина Е. Особенности познавательной деятельности и эмоциональной сферы младших школьников с ЗПР / Е. Шамарина, Чернухина Е. – К. : Книголюб, 2008. – 208с.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2016.

ДЯЧЕНКО Лариса

Старший преподаватель кафедры логопедии и специальной психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: n-maliy@mail.ru

ВАРЕНКО Елена

Студентка факультета специального образования, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: mnn491@mail.ru

К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ САМОСОЗНАНИЯ У ДОШКОЛЬНИКОВ С ЗАДЕРЖКОЙ ПСИХИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

В статье проанализировано создание психолого-педагогических условий формирования самосознания у дошкольников с задержкой психического развития. Освещены разносторонние исследования по проблеме формирования самосознания при задержке психического развития. Рассмотрены вопросы коррекционной помощи дошкольникам с задержкой психического развития. Определено значение сотрудничества различных специалистов и роль взрослых в становлении самосознания детей этой категории. Раскрыто понятие «элементы самосознания».

Ключевые слова: задержка психического развития, дошкольники с ЗПР, самосознание.

DYACHENKO L.

The reader of the chair of speech therapy department of State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: n-maliy@mail.ru

VARENKO E.

The three year student the faculty of special education State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: mnn491@mail.ru

THE PROBLEM OF FORMATION OF CONSCIOUSNESS IN PRESCHOOL CHILDREN WITH DELAY OF MENTAL DEVELOPMENT

Summary. The article analyzes the creation of psycho-pedagogical conditions of formation of self-awareness in preschoolers with mental retardation. Cover various studies on the problem of formation of consciousness with mental retardation. Considered are the issues of rehabilitative assistance to preschool children with delay of mental development. Determined the value of cooperation between different professionals and the role of adults in the formation of identity of children in this category. The concept of "elements of identity".

Key words: mental retardation, children with mental retardation, self-awareness.

Abstract. Nowadays it is important to organize the education of children with the problems of development in such a way that they can use their achievements in their intellectual development. The implementation of such provision in the reality of the educational process requires a review of the currently existing conditions of correction and educational process with the aim of finding the ways to improve it.

At the level of practical assistance to children with mental retardation, professionals are faced with the problem of insufficient development of personally oriented methods of diagnosis and correction of these abnormalities.

Many scientists put in the forefront of personally focused training the formation of the human "I" and consciousness of the person. Developed consciousness helps a person to adapt successfully to the society. Consequently, in the early stages of child development it's necessary to pay special attention to the formation of identity.

Self-regulation of preschool child is one of the main aspects of his readiness for school and it becomes possible only with a sufficient level of development of the necessary elements of consciousness.

In the current programs according to which the correction and developing work is carried out with preschool children who have mental retardation, can't be traced the successive system of formation of the elements of consciousness.

The actuality of the designated problem and needs of practice require the working out of complex correction and developing programs based on the interaction of specialists (pathologists, special psychologist, speech therapist, music professionals, teachers of physical education, etc...) and providing for the formation of identity.

(Переклав на англ. доцент кафедри іноземних мов ГВНЗ ДДПУ Родзієвська Ольга Валеріїна).

REFERENCES

1. Belopolskaya N. L. Psihologicheskaya diagnostika lichnosti detej s zaderzhkoj psihicheskogo razvitiya / N. L. Belopolskaya. – M: Kogito -centr, 1999. – 147 s.
2. Boryakova N. Yu. Stupenki razvitiya. Rannyaya diagnostika i korrektsiya ZPR / N. Yu. Boryakova. – M. : Progress, 2000. – 64 s.
3. Ekzhanova E. A. Korektsionno – pedagogicheskaya pomosh detyam rannego i doshkolnogo vozrasta s neyarko vyrazhennymi otkloneniyami v razvitii / E. A. Ekzhanova, E. A. Strebeleva. – M. : KARO, 2013. – 336 s.
4. Slepovich E. S. Igrovaya deyatel'nost doshkolnikov s zaderzhkoj psihicheskogo razvitiya / E. S. Slepovich. – M. : Pedagogika, 1990. – 95 s.
5. Shamarina E. Osobennosti poznavatel'noj deyatel'nosti i emotsionalnoj sfery mladshyx shkolnikov s ZPR / E. Shamarina, Chernuxina E. – K. : Knigolyub, 2008. – 208 s.

УДК 376.015.311-056.36:316.47

ЛИПА Володимир

к. пед. н., проф. кафедри логопедії та спеціальної психології, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна
E-mail: vladimir_lipa@mail.ru.

КОРДОНЕЦЬ Вікторія

к. психол. н., ст. викл. кафедри логопедії та спеціальної психології, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна
E-mail: v_kordonets@mail.ru.

НІКОЛАЄНКО Дар'я

здобувач ступеня вищої освіти бакалавр, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116, Україна
E-mail: v_kordonets@mail.ru.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ЯК ОДНА З ЦІЛЕЙ В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Анотація. Абстрактний характер цілей не забезпечує точної орієнтації відносно пошуків і реалізації цільових планів формування особистості учня в навчальному процесі. Корекційне навчання може припустити непередбачуваність у деяких аспектах психофізичного розвитку аномальної дитини. У корекційній педагогіці пізнавальні і формуючі функції навчання, потенційно закладені у змісті освіти, можуть бути реалізовані лише шляхом цілеспрямованого застосування відповідних методів.

Недовраховання найважливіших положень корекційної роботи в спеціальній школі, порушення повноти і системності їх розгляду пов'язане, перш за все, з недосконалістю теорії педагогічної корекції. Педагог-дефектолог повинен розуміти природу цих фактів і володіти методикою, яка дозволяє корегувати дані відхилення в розвитку дитини і тими чи іншими заходами досягати поставленої мети.

Ключові слова: розумова відсталість, цілі навчання, компетенція, корекція, комунікація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Складність освіти як суспільної діяльності, що здійснюється в навчальному процесі обумовлюється не тільки сукупністю діючих факторів, а й їхньою якістю.

Складний характер структури аномальної особистості, як один із основних факторів, вимагає і відповідної своєрідності в якісній взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів для забезпечення якісного корекційного впливу на її розвиток.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Результати теоретичного аналізу літератури свідчать про відсутність цілісних досліджень, щодо стану сформованості комунікативної готовності дітей із розумовою відсталістю напередодні їхнього вступу до школи й методики її вивчення. Як свідчать практика та спеціальні дослідження, порушення розумового розвитку утруднюють взаємодію з навколишнім світом, чим змінюють часові межі становлення відповідних віку видів діяльності та свідомості, деформують особистісний розвиток.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити сутність комунікативних умінь як усвідомлених комунікативних дій дітей та їхньої здатності керувати своєю поведінкою у відповідності до завдань спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативна компетентність розглядається нами як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в певному колі ситуацій міжособистісних взаємодій.

Конкретизуючи структурні та змістові характеристики комунікативних умінь, ми розглядаємо як структурні елементи загальнонавчальних умінь і як змістові складові комунікативної діяльності в цілісній єдності [1].

Метою спеціальної школи є підготовка учнів до самостійного життя в суспільстві, що й визначає якісну сторону навчально-виховного процесу.

Конкретизація та реалізація головної мети виховання в соціально-психологічному аспекті є першочерговим завданням теорії виховання взагалі і теорії навчання дітей із особливими потребами зокрема, оскільки саме навчання має виконувати провідну роль у загальній системі факторів формування особистості дитини, яка розвивається аномально.

Отже, можна стверджувати, що серед основних об'єктивних факторів визначальними, які обумовлюють основний смисл, ідею, напрямок розвитку загальноосвітнього процесу, в тому числі корекційно-розвивального, виступають цілі освіти.

Абстрактний характер мети не забезпечує точної орієнтації відносно пошуків і реалізації цільових планів формування особистості учня в

навчальному процесі. З цієї позиції особливого значення набуває той факт, що мета, як основний фактор, об'єктивно пов'язана зі змістом навчання, в межах якого конкретизуються і формуються дидактичні і корекційно-розвивальні цілі, які повинні бути реалізовані в навчальному процесі.

Конкретизація головної мети у змісті освіти є першим необхідним кроком на шляху її реалізації. Однак, цілі, які визначають вибір і включення у зміст навчальних предметів інформації з основ наук чи інших форм соціального досвіду, забезпечують в змісті освіти лише потенційні можливості для їх реалізації. Досягаються вони тільки в навчальному процесі на рівні конкретних методичних процедур.

Вивчення спеціальної психолого-педагогічної літератури в галузі спеціальної освіти свідчить, що питання комунікативного розвитку дітей із розумовою відсталістю, фактори, що його визначають у теоретико-прикладному плані залишаються недостатньо вивченими, що ускладнює розробку ефективних корекційних впливів на комунікативні якості дітей із порушеннями розвитку. Апробовані у дослідженнях корекційні програми, рекомендації не поєднані єдиною методологічною базою, а тому оцінки їх ефективності, результативності є досить проблематичними [1]

Недоврахування найважливіших положень корекційної роботи в спеціальній школі, порушення повноти і системності їх розгляду пов'язане, перш за все, з недосконалістю теорії педагогічної корекції.

В. М. Синьов [2] вважає правомірним віднести до корекційних цілей навчально-виховного процесу спеціальної школи ті цілі, які пов'язані:

- а) з формуванням якостей знань учнів, організацією інтелектуальної діяльності школярів;
- б) з формуванням у школярів операційних і процесуальних компонентів розумової діяльності й забезпеченням їх усвідомленості;
- в) з корекцією у дітей із особливими потребами особистісних параметрів інтелектуальної діяльності.

Розглядаючи підстави для виділення корекційних цілей навчально-виховного процесу в узагальнено-педагогічному плані, В. М. Синьов справедливо відмічає, що конкретна розробка таких цілей стосовно окремих уроків і їх циклів з різноманітних навчальних предметів – актуальне завдання окремих методик навчання.

Відсутність спеціальної методики формування комунікативної готовності таких дітей висуває першочергову необхідність у з'ясуванні особливостей розв'язання цієї проблеми в педагогічній практиці, визначення спеціальних критеріїв і показників комунікативного розвитку дітей із розумовою відсталістю та виділення складових методичної системи формування їх комунікативної готовності.

Необхідність створення психолого-дидактичної системи навчання школярів із особливими потребами обумовлюється тим, що спеціальна школа часто копіює масову школу. Навчання даної категорії дітей не може будуватися в надії на спонтанний розвиток їх особистісних, а тим більше комунікативних якостей. Незважаючи на наявність в спеціальній освіті численних вказівок на значення корекційної спрямованості навчання як однієї з його важливих складових, спеціальна школа на перше місце ставить гносеологічні завдання, які виражаються у прагненні забезпечити великий об'єм знань, вивчення яких не завжди виправдане з позицій соціалізації її випускників, і, як правило, в процесі їх вивчення містить лише елементи цілеспрямованих видів корекційно-розвивальної діяльності.

Прагнення кількісно збільшити об'єм знань, які формуються на уроках, залишає позаду реалізацію якісного, корекційно-розвиваючого боку змісту навчання. Учні перевантажені фактами, але, якщо виникає необхідність пояснення, обґрунтованості, доказів чи узагальнення цих фактів, вони стикаються із значними труднощами. Все це - наслідок традиційного навчання, в якому превалюють репродуктивні методи, які істотно знецінюють вплив навчання на процес розвитку пізнавальної діяльності розумово відсталих учнів. Дуже справедливе зауваження Е. Стоунса [3] в тому, що педагогічні невдачі часто приписують недолікам учня і дуже рідко недосконалості методів навчання.

Будь-яка педагогічна діяльність цілеспрямована. Навіть якщо педагог не ставить перед собою конкретні цілі, він все рівно спонтанно реалізує їх, розв'язуючи завдання навчання. Ці приховані цілі закладені ще при формуванні змісту навчання.

При розробці цілей навчання необхідно виділити ті системи знань і вмінь, які людина повинна засвоїти. Це поєднання соціально значимих вимог з педагогічно інтерпретованими цілями і потрібно враховувати при розробці нового змісту освіти.

Цілі педагогічного процесу повинні бути визначені в педагогічних категоріях: знаннях, вміннях, навичках і соціально значимих якостях, які формуються в основі системних відносин людини до навколишньої дійсності. При цьому завжди підкреслюється визначальна роль цільової установки відповідно до всіх інших компонентів навчального процесу. Саме цільова установка змушує обирати той чи інший метод, навчальний матеріал, форму організації роботи. Цільова установка впливає на систему побудови корекційно-навчального процесу, на форми організації навчально-виховної роботи, на організацію колективу педагогів для роботи і на методи роботи.

Відзначаючи визначальну роль цільової установки, необхідно вказати на взаємовплив різних компонентів процесу навчання один на одного, на взаємозв'язок змістовної і процесуальної сторін навчальної

діяльності. Мета педагогічного процесу - соціальне замовлення певного історичного часу - визначає як зміст педагогічного процесу і його побудову, так і шляхи досягнення поставленої мети.

Загальні цілі конкретизуються в реальних умовах навчальної діяльності. До загальних освітніх цілей, єдиних для всієї школи, додаються індивідуальні цілі навчання. Їх виділення зумовлене можливістю адаптувати шкільну програму у відповідності зі здібностями, побажаннями й інтересами учнів. Дуже важливим є розуміння того, для кого визначаються завдання навчання (завдання вчителя, рідко вчителя та учня).

При комплексному підході, високому, точному й адекватному визначенні його цілей ймовірним буде ефект корекційно-розвиваючого навчання. Однак, і для науки, і для практики сучасного корекційного навчання характерний поверхневий підхід у визначенні стратегії і тактики. Нерозробленість цих питань у спеціальній психологічній і педагогічній науці і практиці корекційного навчання призводить до того, що цілі навчання задаються дуже невиразно, глобально.

У вітчизняній психології цілі корекційної роботи визначаються розумінням закономірностей психічного розвитку дитини як активного діяльнісного процесу, реалізованого в співробітництві з дорослим у формі засвоєння суспільно-історичного досвіду шляхом інтеріоризації і результуючого в системі психологічних новоутворень, специфічних для кожної вікової стадії.

Постановка цілей корекційної роботи здійснюється в контексті уявлень про структуру і динаміку віку.

Варто виділити три основних напрямки в області постановки корекційних, цілей: 1) оптимізація соціальної ситуації розвитку; 2) розвиток видів діяльності дитини; 3) формування віково-психологічних новоутворень.

В. М. Синьов [2], узагальнюючи матеріали наукових досліджень в олігофренопедагогіці, пропонує різні типи навчально-пізнавальних завдань, виконання яких вимагає активного мислення учнів у єдності з іншими пізнавальними процесами, що створює умови для попередження і корекції недоліків змістовного компонента інтелектуального розвитку розумово відсталих школярів. Цілі застосування даних завдань полягають у: аналізі сприйманого навчального матеріалу з метою вичленовування в ньому головного, установлення логічного складу інформації і т.п.; порівнянні досліджуваних предметів і явищ за подібністю та відмінністю; виділенні істотних ознак в об'єктах вивчення, їхньому абстрагуванні від несуттєвих ознак, що варіюють, і диференціації істотного і несуттєвого; узагальненні істотних ознак і виділення визначень, понять і закономірностей шляхом побудови індуктивних умовиводів; конкретизації узагальнень для пізнання

проявів загального в одиничному шляхом побудови дедуктивних умовиводів; співвідношенні наочно-образних, узагальнено-образних, поняттєво-вербальних, наочно-символічних форм відображення пізнаваних об'єктів; виявленні причинно-наслідкових зв'язків у досліджуваній інформації, у тому числі встановленні «ланцюгової причинності» у варіантах множинних причин чи множинних наслідків, а також усвідомленні двосторонніх відносин між компонентами каузальних залежностей; доказів і спростуванні; вибіркового абстрагуванні, відтворенні і застосуванні фрагментів вивченої інформації в залежності від заданої позиції її розгляду; складанні плану навчального тексту та його власного відтворення; монологічному відтворенні сукупності знань у їхній логічній системі; критичній оцінці сприйманої інформації; відтворенні образів уяви; переносі знань, їхньому практичному застосуванні в умовах, які все більше і більше відрізняються від тих, у яких вони спочатку вивчалися.

Висновки. Можливість і корекційна доцільність використання таких і подібних їм завдань у роботі з розумово відсталими школярами на відповідному програмному матеріалі перевірена дослідженнями і досвідом спеціальної школи, але як справедливо зауважує В. М. Синьов, тільки використання їх у системі дозволяє здійснювати корекційний вплив на весь ансамбль виділених вище якостей знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Липа В. В. Формування комунікативної готовності розумово відсталих дітей до навчання у школі / В. В. Липа. Автореф. дис ... канд. пед. наук. – К., 2010. – 18 с.
2. Синев В. Н. Коррекция интеллектуальных нарушений у учащихся вспомогательной школы / В. Н. Синев. Автореф. дис.... д-ра пед. наук. – М., 1988. – 359 с.
3. Стоунс Э. Психопедагогика / Э. Стоунс. Психологическая теория и практика обучения: Пер. с англ. / Под ред. Н. Ф. Талзиной. – М.: Педагогика, 1984. – 472 с.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2016.

ЛИПА Владимир

кандидат педагогических наук, профессор кафедры логопедии и специальной психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина

E-mail: vladimir_lipa@mail.ru

КОРДОНЕЦ Виктория

кандидат психологических наук, старший преподаватель кафедры логопедии и специальной психологии, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина.

E-mail: v_kordonets@mail.ru

НИКОЛАЕНКО Дарья

соискатель степени высшего образования бакалавр, ГВУЗ
«Донбасский государственный педагогический университет»,
ул. Г. Батюка, 19, г. Славянськ, Донецкая обл., 84116, Украина
E-mail: v_kordonets@mail.ru.

**ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ КАК
ОДНА ИЗ ЦЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ КОРРЕКЦИОННОГО
ОБРАЗОВАНИЯ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ ДЕТЕЙ**

Резюме. Абстрактный характер целей не обеспечивает точной ориентации относительно поисков и реализации целевых планов формирования личности ученика в учебном процессе. Коррекционное обучение может предположить непредсказуемость в некоторых аспектах психофизического развития аномального ребенка. В коррекционной педагогике познавательные и формирующие функции обучения, которые потенциально заложены в содержании образования, могут быть реализованы лишь путем целенаправленного применения соответствующих методов.

Недоучет важнейших положений коррекционной работы в специальной школе, нарушение полноты и системности их рассмотрения связано, прежде всего, с несовершенством теории педагогической коррекции. Педагог-дефектолог должен понимать природу этих фактов и владеть методикой, которая позволяет корректировать данные отклонения в развитии ребенка и теми или иными мерами достигать поставленной цели.

Ключевые слова: умственная отсталость, цели обучения, компетенция, коррекция, коммуникация.

LYPA Volodymyr

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of Speech Therapy and Special Psychology Chair, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: vladimir_lipa@mail.ru

KORDONETS Viktoriya

Candidate of Psychological Sciences, Senior Teacher of Speech Therapy and Special Psychology Chair, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: v_kordonets@mail.ru.

NIKOLAENKO Dar'ya

Applicant for Higher Education Degree of Bachelor, State Higher Educational Establishment “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuka Str., 19, Sloviansk, Donetsk region, 84116, Ukraine

E-mail: v_kordonets@mail.ru.

FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS AS ONE OF THE PURPOSES IN THE SYSTEM OF CORRECTIONAL EDUCATION FOR INTELLECTUALLY BACKWARD PUPILS

Summary. Abstract character of purposes does not provide exact orientation concerning the search and realization of the purpose-oriented plans of forming the personality of a pupil in the education process. Correctional education may assume unpredictability in some aspects of the psycho-physical development of abnormal child. In the correction pedagogic perceptual and forming functions of education that are potentially laid down in the content of education, may be realized only by way of purposeful usage of corresponding methods.

Insufficient taking into consideration the most important provisions of correctional work at a special school, violation of the completeness and systemic of their consideration is connected first of all with the imperfection of the theory of pedagogical correction. Teacher-defectologist should understand the nature of such facts and master the teaching methods permitting to correct the above-mentioned deviations in the child's development and reach the aim put forward by him in this or that way.

Key words: intellectual backwardness, purposes of education, competence, correction, communication.

Abstract. Any pedagogical activity is purposeful. Even if the teacher does not put forward any concrete aim, he all the same spontaneously realizes this aim solving different tasks of education. These hidden aims are laid down still in the process of forming the content of education.

As for each level of taxonomy according to B.Bloom, it is desirable to program certain kinds of activities the teacher chooses himself taking into consideration the specific character of study material under the conditions of correctional education. For example, on the level of analysis one may assume the following kinds of activities: to differentiate, to identify, to classify, to accept, to categorize, to construct the ending, to compare, to oppose. On the level of synthesis – to write, to speak, to make projects, to create, to develop, to organize, to formulate, to modify.

Classification of similar kind is proposed to teachers in the affective sphere though it is more difficult to formulate the aims of behavior because feelings and relations may often be hidden, and behavior itself does not always testify to real convictions.

The teachers are recommended to put forward the aims not only touching upon their plans for the lesson but concerning the results they expect to get from their pupils at the final stage of their work. It being known that the degree of generalization in formulating the aim may be different – either simple or complex.

Violations in the sphere of communication through their impact on the development of a personality, such as the notions of children about themselves appear to be injured, as well as the attitude to oneself and complicated realization of oneself as a personality.

Communicative need in the psychological literature is considered as “a basic” need of a person that arises as a result of mutual relations between a personality and socio-cultural medium.

The absence of special teaching methods of forming the communicative readiness in the mentally retarded children dictates the top-priority need in making clear the peculiarities of solving the above-mentioned problem in pedagogical practice, defining special criteria and indices of the communicative development of children with intellectual backwardness and purposeful specification of constituent parts of the methodical system of forming their communicative readiness.

REFERENCES

1. Lipa, V. V. (2010). Formuvannya komunikativnoyi gotovnosti rozumovo vidstalih ditay do navchannya u shkoli [Formation of communicative readiness of mentally retarded children to learn in school] / *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiev [in Ukrainian].
2. Sinev, V. N. (1988). Korrektsiya intelektualnykh narusheniy u uchashihsya vspomogatelnoy shkoly [Correction of intellectual disorders in children, supplementary school]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
3. Stouns, E. (1984). Psihopedagogika [*Inbound Psychological theory and practice of teaching*]. (N. Talzina, Trans). Moscow: Pedagogika [in Russian].

Переклав на англ. – особисто.

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана, ДМИТРІЄВА Олеся	4
НАУКОВО-ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ (НА АНАЛІЗІ ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ)	
КУШАКОВА Ірина, ДЕСЯТЕРИК Андрій	13
ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	
ЛОСІК Вікторія, ЧЕРНОБАЙ Сергій.....	21
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СПОРТИВНО-ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ	
ІШУТІНА Олена	28
ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК МЕТОД МОНИТОРИНГУ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
ІВАНОВА Наталія, НЕДОСЄКОВА Наталія	35
СТРУКТУРА ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА З ДИСЦИПЛІНИ «ТОВАРОЗНАВСТВО ТА ЕКСПЕРТИЗА ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ»	
СТЯГЛИК Наталя	45
Проблема практичної підготовки СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
ТОПОЛЬНИК Яна.....	54
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
ЧЕРКАШИНА Людмила, ЧЕРЕДНИК Олена	64
НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ»: НАУКОВІ РОЗВІДКИ ТА ПРАКТИЧНІ ЗДОБУТКИ	
ГЛИНЯНА Наталія.....	75
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ХІМІЯ»: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

БУЛГАКОВА Тетяна..... 83

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

ЖУКОВА Галина 89

ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НА ОСНОВІ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

САЯПНА Світлана 95

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ ВИХОВАННЯ ТА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ (1960 Р. – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

ФЕДЬ Ірина, ПАВЛОВА Вікторія..... 107

ВИТОКИ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ ПРАЦЕЛЮБСТВА У ШКОЛЯРІВ

БАБЕНКО Марина 115

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПРИ РОЗБУДОВІ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана, ХВАЩЕВСЬКА Ольга 127

ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНО ЦІННОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

ПЛЮХІНА Наталія 136

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ДЕФЕКТОЛОГІЯ

ГРИНЕНКО Олена, ШАРИПОВА Ніна, ЛАШИНА Неля 143

ОСОБЛИВОСТІ ОПАНУВАННЯ НАВИЧКОЮ ЧИТАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

ГРИНЕНКО Олена, КОРДОНЕЦЬ Вікторія, ЧЕПЖКО Юлія..... 152

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ МОВЛЕННЄВОГО СПІЛКУВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ (ТПМ)

ДЯЧЕНКО Лариса, ВАРЕНКО Олена 160

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

ЛИПА Володимир, КОРДОНЕЦЬ Вікторія, НІКОЛАЄНКО Дар'я .. 169

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ЯК ОДНА З ЦІЛЕЙ В СИСТЕМІ КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні автори статей! Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги і неухильно дотримуйтесь їх. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаних джерел тощо. Часто трапляються випадки, коли автор використовує автоматичні перекладачі.

Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме.

Текст має бути уважно вичитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Попередження: статті, які не відповідають зазначеним вимогам опубліковані не будуть! Авторів про це не буде повідомлено, стаття не повертається. Слідкуйте за тим, у якому вигляді ви подаєте свою статтю.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 ТNR, через 1,5 інтервали.

Не користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією. Не ставте переноси вручну, не користуйтеся автоматичним переносом. Не використовуйте у документі колонтитули, зноски.

Таблиці повинні мати вертикальну орієнтацію і будуватися за допомогою майстра таблиць редактора Word з арабською нумерацією.

Формули підготовлені в редакції формул MS Equation 2.0.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків з пробілами).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додаються внутрішня і зовнішня рецензії, завірені підписом і печаткою начальника відділу кадрів.

Згідно з Постановою Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України”, а також ДСТУ 7152:201 до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).

3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: <https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf>, а також Бюлетень ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8), ДСТУ 7093, ГОСТ 7.12 та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).

4. Назва публікації (мовою публікації).

5. Анотація (мовою публікації) до 10 речень (ГОСТу 7.9-95).

6. Ключові слова (мовою публікації) – вибирають з тексту.

7. Знак охорони авторського права (©) розміщують унизу першої сторінки публікації, праворуч (© Булах А., 2016).

8. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

9. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

10. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

11. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

12. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

13. Список використаної літератури розміщується в кінці статті за порядком цитування. Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літературних джерел міждержавного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання” і Бюлетеню ВАК України. – № 3. – 2008: <http://library.lp.edu.ua/yak-oformyty-spysok-literatury>.

Російською мовою

14. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

15. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

16. Назва публікації.

17. Резюме 5 речень – відмінне від мови публікації.

18. Ключові слова – відмінні від мови публікації.

Англійською мовою

19. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

20. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

21. Назва публікації.

22. Резюме (Summary) статті англійською мовою має складатись із 100–175 слів.

23. Ключові слова (Keywords) – відмінні від мови публікації.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 за № 1111, п. 2.9 «Про обов'язкову наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання» авторам необхідно подати до редакції реферат статті англійською мовою для розміщення на сайті збірника.

24. Реферат (Abstract) англійською мовою повинен бути розгорнутим, викладатися власними словами, а не з тексту статті на 1 сторінку 14 кеглем, через 1 інтервал і повторювати структуру статті:

– Проблема (Introduction).

– Аналіз публікацій (Analysis of publications)

– Предмет, тема, мета роботи (Purpose).

– Результати наукової роботи (Results).

– Висновки (Conclusion).

– Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (Американська психологічна асоціація): <http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>.

З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/references_extend_summary_ukr.pdf

25. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Вважаємо прохання щодо дотримання вимог та деякі пояснення стануть вам у нагоді. Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить внутрішнє і зовнішнє рецензування фахівцями з відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 35 грн. Вартість 1 збірника 30 грн. Друковане видання надсилається поштою тільки на домашню адресу автора.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

Прохання! Не вносить оплату за статті без згоди редакції її до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою про рішення редколегії і суму для оплати і номер рахунку.

4) Автором (ами) заповнюється інформаційний ресурс. Не сплачується.

5) До статті додаються рецензії (внутрішня і зовнішня) незалежно від наукового ступеня. Тобто на статтю доктора чи кандидата наук потрібно подавати рецензії. Не сплачується.

6) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса	
Контактні телефони	
E-mail	

7) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Науменко С.doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Науменко С.doc.).
3. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Науменко С.pdf.).
4. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Науменко С. pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.011.3:62-028

БУЛАХ Анастасія

аспірантка, Інститут професійно-технічної освіти, Академія педагогічних наук України,

провулок Віто-Литовський, 98-а, м. Київ, 03045, Україна

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

АВТОРСЬКИЙ СПЕЦКУРС «ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, МАРКЕТИНГУ, МЕНЕДЖМЕНТУ» ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПТНЗ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. В даній статті автором детально розглянуто спецкурс «Основи підприємницької діяльності, маркетингу, менеджменту», розроблений для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво», 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів». Курс розглядається як педагогічна умова формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців. Представлено робочу програму курсу, визначено мету, предмет та завдання викладання спецкурсу. Запропоновано комплекс необхідних знань, вмінь та навичок, якими повинні володіти учні в результаті вивчення даного спецкурсу. У перспективі рекомендовано впровадження даного курсу в навчальні плани інших професійно-технічних навчальних закладів, що займаються підготовкою фахівців швейного профілю.

Ключові слова: педагогічні умови, спецкурс, робоча програма, економічна компетентність, професійно-технічні навчальні заклади, економічні дисципліни, педагогічний процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Будь-яка педагогічна модель розробляється під конкретний педагогічний задум та являє собою ланцюг педагогічних дій, що мають відповідати цільовим настановам, конкретному очікуваному результату. У зв'язку з цим, розроблена нами модель формування підприємницької компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) швейного профілю вимагає застосування певних педагогічних впливів, які мають забезпечити ефективність зазначеного процесу. У педагогіці такими впливами є педагогічні умови.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених проблемі професійної підготовки учнів професійно-технічних навчальних закладів, практично всі автори тією чи іншою мірою торкаються питань визначення педагогічних умов, необхідних для...

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування необхідності впровадження авторського спецкурсу «Основи підприємницької діяльності, маркетингу, менеджменту» як педагогічної умови формування підприємницької компетентності учнів ПТНЗ швейного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний процес як педагогічна система не є чимось застиглим, вона може змінюватися й удосконалюватися під впливом соціально-економічних поступів суспільства, наукових досягнень і створених відповідних умов у межах дослідження. Тобто, ефективне формування підприємницької компетентності учнів у професійній підготовці вимагає створення спеціальних педагогічних умов, які ми розуміємо як поєднання елементів змісту, організаційних форм навчання, методів та прийомів, що впливають на результативність цього процесу.

В. Андреев під педагогічними умовами розуміє підсумок цілеспрямованого відбору й застосування елементів, змісту, методів, а також організованих форм навчання для досягнення дидактичних цілей [1, с. 117]...

© Булах А., 2016

Висновки. Результати проведеного нами дослідження дозволяють зробити наступні висновки: авторський спецкурс «Основи підприємництва, менеджменту та маркетингу», розроблений для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво», 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів», сприяє кращому засвоєнню в учнів економічних знань, формуванню базових професійно-економічних компетенцій, сприяє позитивній мотивації слухачів до вивчення економічних дисциплін, що в свою чергу сприяє підвищенню рівнів сформованості підприємницької компетентності...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1991. – 240 с.
2. Коваленко О. В. Формування економічної культури студентів інженерно-педагогічних спеціальностей в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваленко Олександр Вікторович. – Луганськ, 2014. – 248 с.
3. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни із курсу «Основи підприємницької діяльності маркетингу, менеджменту» (для підготовки спеціалістів за фахом: 5.05160201 «Швейне виробництво» і 5.05160203 «Моделювання та конструювання промислових виробів») / Уклад. А.В. Булах. – Миколаїв : [Б. в.], 2013. – 34 с.
4. Рыжкова И. В. Совершенствование педагогической подготовки будущих преподавателей профессионального обучения в отраслевом вузе: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ирина Васильевна Рыжкова. – Саратов, 2009. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016.

БУЛАХ Анастасия

аспирант, Академия педагогических наук Украины, Институт профессионально-технического образования

переулок Вито-Литовский, 98-а, г. Киев, 03045, Украина

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

АВТОРСКИЙ СПЕЦКУРС «ОСНОВЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, МАРКЕТИНГА, МЕНЕДЖМЕНТА» КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПТУ ШВЕЙНОГО ПРОФИЛЯ

Резюме. В данной статье автором подробно рассмотрен спецкурс «Основы предпринимательской деятельности, маркетинга, менеджмента», который разработан для подготовки специалистов по специальности: 5.05160201 «Швейное производство», 5.05160203 «Моделирование и конструирование промышленных изделий». Курс рассматривается как педагогическое условие формирования предпринимательской компетентности будущих специалистов. Представлена рабочая программа курса, определены цели, предмет и задачи преподавания спецкурса. Предложен комплекс необходимых знаний, умений и навыков, которыми должны обладать учащиеся в результате изучения данного спецкурса.

Ключевые слова: педагогические условия, спецкурс, рабочая программа, экономическая компетентность, профессионально-технические учебные заведения, экономические дисциплины, педагогический процесс.

BULAKH Anastasiya

Graduate Student, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Vocational Training

lane Vito Lithuanian, 98-a, Kyiv, 03045, Ukraine

E-mail: anastasiyabulakh@rambler.ru

AUTHOR'S SPECIAL COURSE OF "BASIS OF BUSINESS ACTIVITY, MARKETING, MANAGEMENT" AS PEDAGOGICAL CONDITION OF FORMATION OF VOCATION EDUCATION OF SEWING PROFILE PUPILS' ENTERPRISE COMPETENCE

Summary. In this article the author has in detail considered a special course of "A basis of business activity, marketing, management" which is designed for training of specialists in the specialty: 5.05160201 "Sewing production", 5.05160203 "Modeling and designing of industrial products". The course is regarded as a pedagogical condition of formation of enterprise competence of future experts. The working program of the course is presented; purposes, the subject and the problems of teaching the special course are submitted. The complex of necessary knowledge, acquired habit, skills which are required for pupils as a result of studying of this special course have to possess are offered.

Keywords: pedagogical conditions, special course, working program, economic competence, professional educational institutions, economic disciplines, pedagogical process.

Abstract. In this article the author has in detail considered a special course of "A basis of business activity, marketing, management" which is designed for training of specialists in the specialty: 5.05160201 "Sewing production", 5.05160203 "Modeling and designing of industrial products".

It is established that in the researches dedicated to the problem of vocational training of professional vocational school pupils, practically all authors in a varying degree raise the questions of definition of the pedagogical conditions which are necessary for effective implementation of process of their preparation for various aspects of professional activity.

The special course developed by the author is considered as a pedagogical condition of formation of enterprise competence of future experts.

The purpose of a special course is receiving necessary knowledge of the organization, a form, structure, functioning and management of enterprise activity in the conditions of the market economic relations by pupils and formation of pupils' enterprise competence and practically oriented knowledge and skills in the sphere of business which have to prepare them for integration in the social and economic environment and to help avoid time the most the most common mistakes and unemployment as well.

The working program of a course is submitted, the subject and problems of teaching a special course are defined. The complex of necessary knowledge, skills which pupils as a result of studying of this special course have to possess is offered.

As a result of the realized experiment it is theoretically grounded and practically proved that the special course promotes pupils' better understanding of economic knowledge and pupils' positive motivation of basic professional and economic competences, promotes positive motivation of listeners for studying of economic disciplines which in turn promotes increasing of generated levels of enterprise competence.

The special course has been tested in Nikolayev, Odesa and Kiev Higher Vocational Schools of Technology and Design. In perspective, the introduction of the course is recommended in the curricula of other vocational schools which are engaged in training of sewing profile specialists.

REFERENCES

1. Andreev V. Y. Evrystycheskoe programirovaniye uchebno-issledovatel'skoj deyatel'nosti / V. Y. Andreev. – M. : Visshaya shkola, 1991. – 240 s.
2. Kovalenko O. V. Formuvannya ekonomichnoyi kul'tury studentiv inzhenerno-pedagogichnykh special'nostej v procesi profesijnoyi pidgotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kovalenko Oleksandr Viktorovych. – Lugans'k, 2014. – 248 s.
3. Metodychni rekomendaciyi do vyvchennya dyscypliny iz kursu «Osnovy pidpryyemnycz'koyi diyal'nosti marketyngu, menedzhmentu» (dlya pidgotovky specialistiv za faxom: 5.05160201 «Shvejne vyrobnyctvo» i 5.05160203 «Modelyuvannya ta konstruyuvannya promyslovyx vyrobiv») / Uklad. A. V. Bulax. – Mykolayiv : [B. v.], 2013. – 34 s.
4. Rizhkova Y. V. Sovershenstvovanye pedagogycheskoj podgotovky budushhyx prepodavatelej professional'nogo obuchenyya v otraslevom vuze: avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.08 / Yryna Vasyly'evna Rizhkova. – Saratov, 2009. – 22 s.

(переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук**

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.

№ 4 (78) 2016

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – кандидат історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

З матеріалами збірників можна ознайомитися на сайтах:

<http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>;

http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;

<http://www.nbuv.gov.ua>.

Підписано до друку 20.10.2016 р.)

Формат 60x84/16.

Ум.-друк. арк. 10,13. Обл.-вид. арк. 11,25.

Наклад 300 пр. Зам. № 887

Видавець:

ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:

ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua